

4825 ga

HISTORI

David YR HERETIC *Proffwr*

his Book

PELAGIUS.

Enoch

Yn yr hon *Jenkin*

Y rhoddir cyflawn Hanes o'r HERESI.

his DANGOSIR, *book*

Y modd y torroir yr HERESI honno
allan yn ddiweddar ym mylg y
PROTESTANIAID:

Y modd yr ydys yn gwyrddroi yr Yf-
grythwau fu ag at ei Hamddiffyr.

A. S. HEFYD; 1747

Y modd y cafodd ei dwyn i mewn
(yn yr Oes ddiwetha aeth heibio)
i'r Deyrnas hon.

Gan S. T. Simon Thomas.

Argraphwyd yn y Flwyddyn 1785.

Amserwr

in Llyfrdydd 3 Ene

Pelagius

Shonyn Tomos

4 bar Ayr hon

1742

Enoch

A T Y

DARLLENYDD

Mewn Ffordd o Ry'ulid a Chyngor.

GAIR cyffredin jaw'n ydoedd
 yng Ngeneuall'r Doethion ym
 mysg yr hen Roegiaid gynt,
 mai, *T Rhodd bennaf dder-*
bynasai Dynol Ryw oddiw'rth y Dureian
ydoedd, Daethineb. With Ddaethineb
 yr oeddynt hwy yn meddwl *Philosophy.*
 Eithr y mae un Rhodd lawer mwy dy-
 munol a rhagorol a welodd Duw yn ddz
 ystofi ar Ddynion na'r hon yr oedd y
 Groegiaid dysgedig yn ei mawrygu gym-
 maint : Ar Rhodd hon yw'r **EFENGYL.**
 Y Rhodd hon a gynawys wir Ddoethi-
 neb. Yma y mae i Ddyn gael ei wne-
 thur yn ddoeth i Jechydwriaeth. Ar
 Rhodd

Rhodd hon a otodir o'n blaen dan Enw
NEWYDD DA; canys hynny y m e
y Gair *Efengyl* yn arwyddorcan.

Onid Newydd da ydyw'r Hysbyf-
rwydd y mae Athrawiaeth yr Efengyl
yn gynnwys o blegid Cariad Daw tu
ag at Ddynion? Canys lle'r oedd
Dyn yn ddarostyngedig i Boenau tra-
gywyddol, ddarfod i Dduw ddanfôn
ei Fab i odde yn ei le ef: Lle'r
oedd Dyn yn dlawd ac yn druenus,
ddarfod i Dduw ddanfôn ei Fab i bwr-
calu ac i haeddu iddo gael perffaith
Happusrwydd yn Etifeddiaeth dragy-
wyddol: Lle'r oedd Dyn wrth Natur,
a thrwy ei Annufudd-dod i Gyfraith ei
Greawdwr, yn Blentyn Diafol, ddarfod
i Dduw ddanfôn ei Fab yw adferu ef i
Berthynas dra gogoneddus, sef i fod yn
Blentyn i Dduw trwy Fabwysiad: Lle
yr oedd Dyn yn waen ac yn llygredig,
heb Allu i'w wneuthur ei hun yn a-
ddas i'r cyfryw Berthynas anrydeddus,
ac yn gynnwys i swynhau y nefol O-
goniant, ddarfod i Dduw ddanfôn ei
Fab i bwrcasu ac i ddarparu Gras i buro
Natur

Natur Dyn, ac i ffurfio Delw Duw yn
yr Enaid, a thrwy Ysbryd Sancteidd-
rwydd ei wneuthur ef yn gymmwys i
fod yn Blentyn i Dduw; ac yn addas i
fod yn Brelwyliwr yn y Nefol Drigfan,
i'r hon *nid all dim ag lydd aflan gael*
ei dderbyn.

Onid yw hyn oll yn *Newydd da*?
Eithr, beth sydd i ni feddwl o ble-
gid y Dynion hynny ag lydd trwy eu
Cwiliornadau, yn troi y *Newydd da*
ymma yn *Newydd drwg*? sy'n dywed-
y l, Na phwrcasodd Crist mor cyfryw
Bethan i Ddyn ag ydoedd yr Eglwys
Gristnogol or dechreuad yn gredu iddo
bwrcasu? Y Dynion ag sy'n lleihau Gras
a Chariad Duw tu ag at Ddyn yn y
cyfryw fodd, hyd onid aethant fefur nid
bychan tu ag at ei ddiddymu? Y Dyn-
ion sy'n rhannu Gwaith Jechydwrïaeth
Dyn rhwng Crist ar Dyn ei hun, yn y
cyfryw fodd ag y maent yn gosod ar
Ddyn gymmâint Ben or Gwaith ac
na's gall fyth ei gyflawni.

Beth gan hynny a debygwn ni a
ddylai pawb wneuthur ag lydd gan-
thyt

thynt wir Barcu i Ras Duw? Pawb ag
 ly'n gofalu fel y gweddai am eu Je-
 chydwriaeth dragywyddol; ond fel y
 gwnae Pobl Dduw gynt (*Mal. 3. 16*)
Llefaru pob un wrth ei Gymmydog; i
 rybuddio y naill y llall tu ag at wr-
 thwynt bu y cyfryw Ddynion a'u Ha-
 thrawiaeth. Y Dynion hynny ydynt
 yn myned tan Enw *Pelagians*, ond yn
 ddiweddar *Arminians*; canys nid yw
 Athrawiaeth *Arminius* ond megis Ail-
 Argraphiad o Athrawiaeth *Pelagius*.

1. Derbyniwch, gan hynny yn ddi-
 olchgar y *Newydd da hwn* (yr Esgynyl)
 fel y rhoddodd Duw ef. Feroddodd
 Duw Newydd da, gochelweli wadu a
 diddymmu y Newydd da hwn; a'i
 droi o fod yn Newydd da i fod yn Ne-
 wydd drwg.

2. Dylgwch wneuthur Gwahaniaeth
 rhwng yr hyn sydd waith Duw yn Je-
 chydwriaeth Dyn, ar hyn sydd yn gor-
 wedd ar Ddyn ei hun i wneuthur; oni
 wnewch hyn. bydd enbaid i chwi gym-
 meryd cymmaint o Bwys y Gwaith ar-
 noch, ag y bydd i chwi syrthio dano.

Y peth pennaf ag y ddylech ymor-
chestu am ei gyrhaedd yw, Grym a
Phwer Duwioldeb. Crefydd *Arminius*
sydd fel Grug yr Anialwch: Y Cradur
fych sydd yn cyttuno orau a hwynt hwy.
Bydded gennych ddyledus Gariad a
Pharch tu ag at Athrawiaeth yr Efen-
gyl. Meddyliwch am Eiriau'r Apostol,
2 *Thef.* 2. 10, 11, 12. Peth enbaid
yw syrthio i Gamfynniad. Nid hawdd
dyfod ar camfynniol i gyfaddef Gwen-
did ei Ddeall: Diystyru ei Ddeall yw
ei deimlo mewn lle tyner; yn ol y
wir Ddihareb a gynhwylt yn yr hen
Fert Lading,

Qui uelit ingenio cedere rarus erit.

Nid hawdd yw peri i'r ffol ar anghall
Gyfadde ei fod yn wan ei Ddeall.

Nid oes gennom ond yn unig grybwyll
y pethau hyn a'u gosod o'ch blaen yw
hystyried. Y Traethawd hwn a rydd
Hanes Hereſi *Pelagius*, yr hon sydd un-
waith etto yn ei cynnig ei hum inni. Y
Desgrifiad hwn a roddasom o honi sydd
ddigonol, ond parod ydym yw wneuthur
etto yn helaethach os bernir yn angen-
rheidiol.

Rhai Camgymmeriadau.

Dal. 17. yn lle Vofus, darllen Voffius.

Dal. 18. l. 4. yn lle Good, d. Good.

Dal. 46. yn lle coram, d. corum.

D. 57. l. 4. yn lle selio, d. celu.

D. 87. l. 8. yn lle Christus d. Xistus.

D. 176. yn lle Dordraena, d. Dordra-
cena.

D. 186. l. 16. yn lle Rhad, d. Rhod.

D. 189. l. 15. yn lle Pf. d. 119.

D. 195. l. 14. yn lle ganthynt, d. gan
Ddyn.

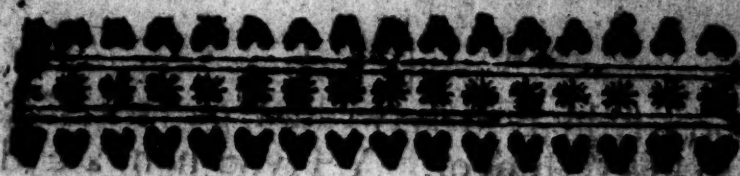
D. 208. yn lle Sosinius. d. Sosinus.

D. 253. yn lle Belagaid, d. Belagiai d.

D. 109. l. 2. yn lle Dwain, d. Gogle.

D. 131. l. 21. yn lle ba un, d. ba rai.

Na fydded a wneloch ag un Argraph-
iad or Llyfr hwn, oddieithr yr hon
y caffoch Sicrwydd ddyfod o hon o
dan Olugiad yr Awdur ei hun; rhag
i ryw Dwyllwyr lawr y Wlad ag Ar-
graphiad na fyddo fuddiol i ddim.

HISTORI,

Neu, Hanes

PELAGIUS

AT

GANLYNWYR

PEN. I.

*Mewn ffordd o RAGTMADRODD
i'r Traethawd a ganlyn.*

N Ran arbennig o'r Ym-
drech y mae Canlynwyr
yr Arglwydd Jesu Grist
yn cael eu galw iddi yn
Amser eu Profiad ymma-
ar, y Ddaear yw, selyll
yn wrol ym Mhlaid y Ffydd, *Yr ban a*
rodded unwaith i'r Sainet. Y Ffydd
non

hon fydd Ran sylweddol o'r wr Gre-
fydd Gristnogol. Y Ffydd hon a gyd-
barha ag Eglwys Grist yn y Byd. Lle
byddo'r naill, yno hefyd y bydd y llall ;
pan ballo'r naill, yna yn ganlynol y
bydd Tersyn o'r llall.

Pan ddel yr Amser, yn yr hwn y
ceisir y Ffydd Etangylaidd yma mylg
Dynion ac ni's ceir, oddieithr yn brin
ac yn anaml ; yr Amser o blegid yr hwn
y dywedir, *A geir Ffydd ar y Ddaear ?*
yna y bydd i'r Eglwys Gristnogol ei hun
ddyfod i'w Tersyn eithaf: Yna hefyd
y bydd i'r Byd o Annuwionion yn eu
Trwmwsg o Gnawdolrwydd ac Ang-
rheidiaeth, *gael eu gorddirwes gan Ddi-
nistr disymmwyth, rhag yr hwn ni's ga-
llant ddienge, 1 Thef. 5. 2, 3.*

Pa mor werthfawr yw y Ffydd yma,
a pha mor angenrheidiol yw i Jechyd-
wriaeth Dynion, nid yw anhysbys i'r
Pen-clyn. Ni bu neppell ar ol iddi
ddechrau cael ei phregethu i'r Byd, hyd
oni ddarfu i'r Gwithwynebwr hwn ym-
mesod i attal ei Llwyddiant. Danfon-
odd yr Jachawdwr ei Ddysgyblion a'i
Weision

Weision i bregethu y wir Ffydd ac Athrawiaeth Iachus; Ni fethodd ar Satan o hono yntef gael Offerynnau cymmwys a chyfaddas i wasanaethu ei Ddiben yntef, i wasgaru gau Athrawiaeth i lygru'r Gwirionedd, trwy osod i fynu ryw goeg Opiniwnau o'u dyfeisiad eu hun, trwy wydroi'r Ysgrythurau, a gwneuthur y Grefydd Grifnogol yn rhyw fath o Gymmysgedd anhygar. Ac megis y mae yn anferol i'r Gelyn ei hun (ar Achosion) *ymrithio yn Angel Goleuni*; felly hefyd y mae ei Weinidogion ef (yn gyffredin) yn *ymrithio fel Gweinidogion Cyfiawnder*.

Y Pen Celfyddon yn Eglwys Grif; oedd yr Apostolion; eithr megis y cafodd yr Juddewon gynt, pan yr acthont i adaeliadu y Deiml a Muriau Jerusalem, fawr Rwystr oddiwrth y *Samariaid* a Gelynion eraill; felly hefyd y cafodd yr Apostolion o honynt hwythau eu Gwrthwynebwyr yn yr Adaeliadacth yshrydol yma. Ac er bod yn anlwg, nad oeddent yn traddodi i Ddymion ddim ond diffuant Wirioneddau Duw

ei hun, gan fod Duw ei hun yn cyddystiolaethu a'u Hithrawiaeth hwynt, *trwy Arwyddion a Rhyfeddodau, ac amryw Nerthoedd, a Doniau'r Tsbyrd Glan*; etto darfu iddynt, yng Nghwrs eu Gweindogaeth, gyfarfod a Lynion o'r cyfryw Falchder a Rhyfig, a gosod eu hunain i fynu megis cystal Athrawon a hwythau, er bod eu Hithrawiaeth yn estronol ac yn wrthwynebol. Y cyfryw Ddysgawdwyr a'r rhain hefyd a wnaent Brofelytiaid, ac nid oedd mo honynt heb eu Dysgyblion a'u Canlynwyr. O herwydd pa achos, nid oedd lai poen a gofal yr Apostolion i wrthwynebu y gau Athrawon hynny, nac ydoedd i draddodi ac addysgu i Ddynion iachus a phur Athrawiaeth yr Esengyl.

Gan hynny, o's ydoedd y Gelyn a'i Offerynau, mor egaol a diwid i wrthwynebu'r Gwirionedd yn Amser yr Apostolion eu hun, ac mor llwyddianus hefyd, yn gymmaint ag y darfu iddynt dyccio gyda llaweroedd iw gwyrddroi oddiwrth yr unjawn Ffordd: Pa ryledod yw, ar ol machlud y Goleuadau mawrion

mawrion hynny [yr Apostolion] fod y
Ser gwibioz yma [y gau Athrawon] trwy
 eu Camlyniadau, yn attal ac yn lluddias
 disglair *Lewyrch Eifengyl Gogoniant Crist*.

Ac felly yn sicr y digwyddodd, o'r am-
 ser y cadd yr Eglwys Gristnogol ei go-
 fod i fynu yn y Byd hyd yr awrhon.

Am hynny, megis ag yr oedd Eglwys
 Dduw gynt yn cwyno o blegid yr aflo-
 nyddwch a'r gorthrymder a gawse yn

fynych oddiwrth ei Gwrthwynebwyr o'i
 hamgylch; felly yn ddiau y mae gan

yr Eglwys Gristnogol yr un achos ym
 mhob Oes hyd y Dydd heddyw, i gwy-

no o blegid y Gau-athrawon a'r Here-
 ticiaid, gan ddywedyd, *Llawer gwaith*

i'm cystuddiasant a'm jectyd, &c. Plal.
 129. 1.

Pan blannwyd yr hen Eglwys Ju-
 ddewig yng Ngwlad Canaan, tebygid

(trwy ddal sulw ar y modd y mae Pe-
 thau yn gyffredinol yn digwydd yn y

Byd) fod achos nid bychan i ryfeddu,
 na ddarfu i'r Genhedl honno, yr Judd-

ewon, a'u Crefydd hefyd, gael eu llwyr
 ddifa i fynu, a'u destrywio gan yr am-

ryw

ryw Genhedloedd oedd o'u hamgylch,
 y rhai a'u cashaent a chasineb gwaldadol,
 yn bennaf o herwydd eu Crefydd, yr
 hon oedd wahanol oddiwrth Grefydd
 pob Cenhedl arall ar wyneb y Ddaear.
 Eithr yr oedd ganthynt Gymmorth gref.
 Pobl briodol y Goruchaf Dduw oedd-
 ynt, a *Gwialen ei Etifeddiaeth ef*; am
 * hynny, *gwynfydedig, a diogel belyd, yw*
y Bobl hynny, y mae'r Arglwydd [Jehova]
yn Dduw iddynt; Efe ydoedd ar bob A-
 chosion yn Gymmorth cyfamserol idd-
 ynt. Yn yr un modd, pertho'n i un
 fyned i famu Pethau yn ol Rhefwm
 ddynol, tebygid fod gennym achos i
 rystoddu; na ddarfu i'r wir Athrawiaeth
 Gristnogol gael ei gorefgyn er ys talm,
 a'i llwyr ddiffodd gan Gyfeiliornadau a
 chan Opiniwnau Hereticiaid. Canys
 llawer gwaith yr anfonodd Tywysog
 Teyrnas y Tywyllwch ei Genhadon (nid
 bob yn un eithr) yn Dorfeudd yn erbyn
 Deiliaid a Chanlynwyr yr Arglwydd
 Jesu Grist. Y Gelyn hwn nid yw yn
 heppian; ei ddiwidrwydd ef i wneuthur
 Drwg nid yw yn pallu; o'i Gasineb ef
 tu

tu ag at yr hyn sydd dda nid oes der-
fyn. Nid yw y Tywyfog hwn un am-
fer heb ei Lu i filwrio yn erbyn Teyrnas
Crist a'i Hawl ef yn y Byd; a thrwy fod
o hono yn tramwy ac yn rhodio oddi-
amgylch, ei ddiben ai amcan yw, *ceisio*
y neb a allo lyngu. Eithr y mae un
sydd uwch a chryfach nac yntef; hwn
yw Duw a ymddangosodd yn y Cnawd,
i'r hwn y rhoddwyd pob Awdurdod yn
y Nef ac ar y Ddaear. Y mae y Gelyn
o herwydd lluosogrwydd ei Ddeiliaid ef,
ac o herwydd Pŵer a Nerth ei *wei-*
thrediad ef ym Mblant yr Annisfudd-
dod, yn cael ei alw yn *Dywyfog y Byd* !!!
hwn: Eithr y mae y Llew hwn wrth
Gadwyn, a'r Tywyfog hwn dan oruwch
Reolaeth gan yr hwn *sydd Arglwydd*
Arglwyddi a Brenin Brenhiniaedd, Dadg.
17. 14. Yr hen Sarph (y Ddraig) pan
aeth y *Wraig i elgori ar ei Phlentyn,* a
safodd gerbron, gan fwrriadu ei ddifa,
Dadg. 12. 4. Hymy yw, amcanodd
y Diabol attal llwyddiant yr Efengyl,
fel na ffynnie i droi Eneidiau i'r Ffydd
Gristnogol. Un or Moddion pennaf a
arferai

arferai i'r Diben hwn oedd, cwnnu i fyna
 Athrawon cyfeiliornus i wrthwynebu'r
 !!! Gwirionedd, *trwy lefaru Petkau gwyr-*
draws, fel y dywed yr Apostol; *Act.*
20. 30. a thynnu Dysgyblion ar eu bol.
 Eithr y mae gan ein *Pen-Esgob, Pen-*
Tywyfog, a *r herffeithydd ein Ffydd*
ni, y mae gantho et, meddaf, ymhob
 Oes, *ei ddau Dyst,* Dadg. 11. 3. Hyn-
 ny yw, Nid ~~aw~~ efe un amser heb ei
 Weilion ffyddlon i wrthsefyll y Gwrth-
 wynebwr ac i amddiffyn y Gwirionedd.
 Efe a rydd Lwyddiant i Waith a Lla-
 fur y rhai hyn, ac ni ad i un Offeryn
 a lunier i'w herbyn hwy lwyddo. Rho-
 ddwyd Golcuadau'r Nef (yr Haul a'r
 Llenad) yn Dystion i ni, na chae Dis-
 gleirdeb Athrawiaeth yr Efyngyl, na'r
 wir Grefydd Gristnogel hallu hyd eithaf
 + derfyn Oesoedd y Byd, *Pf. 89. 35.---*
72. 5.

Y Prif Angel ym mysg y rhai a syr-
 thiasant, er dardod o hono, ar ei gwmp,
 lwyr golli ei Sancteiddrwydd; etto ni
 cholodd mo'i Ddeall a'i Wybodaeth.
 Gwir Ddoethineb nid oes gantho: Y

wir Ddoethineb oedd gantho ar y cyn-
 taf, a drowyd yn awr yn Ddichell ac
 yn Gyfrwyldra, hynny yw, y mae ef;
 megis y dywedir am ei Weision ym
 mysg Dynol Ryw, yn ddoeth i wneuthur
 thur, drwg.

Un Nod amlwg o'i Ddichell yw, ei
 fod yn dewis yr Offerynau mwy a per-
 thynnasol ym mysg Dynion i wneuthur
 Drygau, ac i ddwyn i ben ei Amcar-
 ion ei hun. Pan nad oedd o Ddynol
 Ryw ond dau yn unig, fe fedrodd o'r
 ddau hynny ddewis yr un oedd fwy
 cymmwys i fod yn Offeryn iddo ef,
 tu ag at gyflawni ei ddrwg Amcan.
 Yr un Ddichell a Chyfrwyldra y mae
 efe yn arferu o'r pryd hwnnw hyd he-
 ddyw. Yr Offerynau y mae efe yn gy-
 ffredinol yn gwneuthur Defnydd o ho-
 nynt, tu ag at ddwyn i mewn Atiraw-
 jethau dieithr i'r Grefydd Gristnogol
 ydynt, o ran eu Cynheddfau, y cyfryw
 a hyn. Rhai y mae ynthynt fwy o falch-
 der nae o Wybodaeth, mwy o human
 Dyb-da nae o Grefydd, mwy o Ddi-
 chell nae o'r Ddoethineb sydd oddiuchod,
 B mwy

[10]

mwy o ddymuniad i gael Enw ym
mylg Dynion nac i ddwyn Gogoniant i
Dduw, a gwneuthur Daioni yn eu Cen-
hedlaeth. Dynion o'r **Dymmer** hyn
ydynt weithiau, trwy gyfiawnt Farn Duw,
yn cael eu rhoi i fynu i wneuthur mawr
ddrwg: A thrwy hynny, hwy a gant
yn wir Enw ym mylg Dynion; eithr eu
Henw a gofheir er eu Cywilydd a'u
Gwarth Tragywyddol. *Absalom* falch
a adeiliadodd Dwr, tu ag at gynnal
Coffadwriaeth o'i Enw, 2 *Sam.* 18. 18.
Ond cafodd ei roddi i fynu i wneuthur
y cyfryw Ddrygau, ag a barodd iw Enw
ef gael ei fficiddio trwy holl Oesocdd
y Byd.

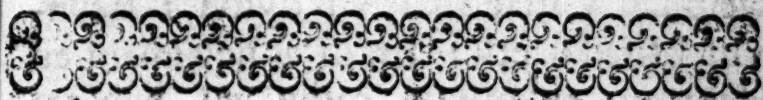
!!! *Da yw dwyn Zel a mawr-terch*
mewn Peth da, fel y dywed yr A-
postol, Gal. 4. 18. Peth canmola-
dwy ym mylg Dynion da, a Pheth tra
chymmeradwy yng ngolwg Duw, yw, fod
i un chwennyh a cheilio rhago i yn y
cyfryw Ddoniau a Chynheddau, ag a
ddygant Ogoniant i Dduw, a Llesiant
i Ddynion; eithr Duw, yr hwn fydd
Dduw eiddigus, a roddodd yn fynych
Nodau

Nodau ofnadwy o'i Ddigofaint tu ag at
y rhai ag ydynt yn golygu yn fwy a
yn bennu at human ganmoliaeth, gan
adael heibio ag elgeuluso Anrhydedd eu
Creawdwr, a Llefnad ac Adeiliadaeth eu
Gyd-greaduriaid.

Y Pharisæaid a'r Ylgrisenyddion oedd-
ent ddwy Sect hynod ym mysg yr Ju-
ddewon gynt. Hwynthwy a'u gosodent
eu hunain i fynu megis Diwigwyr, a
Siimplau hynod o Zel mewn Crefydd;
eithr y mae ein Jachawdwr ei hun,
Chwiliwr y Calonnau, yn tyfio laethu
o'u plegid, mai Canmoliaeth a Chlod
ym mysg Dynion, oedd yn eu gosod ar
waith yn y cwbl oll. Ond hwy a gaw-
sant eu rhoddi i fynu, yn gyntaf, i ffur-
fio math o Grefydd, ag nad oedd iddi
Sail yng Ngair Duw; Crefydd gan
mwyaf o'u Dyfeisiad eu hun; ac ar ol
hynny, i wneuthur (a hynny mewn un
Weithred) y drwg mwya ag a wnaed
er pan seiliwyd y Byd.

Cyn belled ag y mae Histori yn rho-
ddi Hysbystrwydd i ni, o blegid y Dyn-
ion hynny, ag a ryfygent osod i fynu
ryw

ryw fath o Grefydd newydd yn y Byd;
 i id oedd ganthynt ond prinder o'r Cyn-
 heddfau hynny, ag y dylai pob gwir
 Gristion fod yn berchennog o honynt:
 Y Cynheddfau ag ydynt addas i Ddyf-
 gyblion a Chanlynwyr yr Arglwydd
 Jesu Grist; set, Gostyngeiddrwydd,
 Amynedd, Cariad-brawdol, Hunan-ym-
 wadiad, &c. Eithr rhai oeddent wedi
ymchwyddo gan feddwel cnaredo', rhai
doethion yn eu tyb eu hunain, a rhai a
synnient fwy nac sydd scrifenedig. Dyn-
 ion o'r cyffelyb Dymher a hyn oedd y
 rhai a wnaethant, o amser i amser, fawr
 Dertysg yn yr Eglwys Gristnogol, ac
 a fuant yn Rhwystr nid bychan i Lwy-
 ddiant yr Efengyl; o ha gyfryw Ddyn-
 ion, un oedd **PELAGIUS** o hono
 yntet, Histori yr hwn yr ydym yn awr
 yn myned yn eu chyleh.

P E N. II.

Im

O blegid PELAGIUS, ei Enw,
Gwlad ei Enedigaeth, ei Radd
a'i Brofes, &c.

YN gymmaint a'n bod yn myned i
roddi Hanes y Dyn hwn (*Pelagius*)
yr ydym yn barnu fod yn gymmwys
roddi o honom yr Hanes a'r Hysbyf-
rwydd twya cywrain a helaeth o blegid
ei helynt ef, ac a allasom yn bresennol
gyrhaeddyd.

Pelagius, o ran Gwlad ei Enedigaeth,
Gwr o'r Ynys hon [*Brydain*] ydoedd;
ein Cydwladwr ni ein hun. Yn yr
Historiau *Egkrysis*, efe a elwir *Pelagius*;
canys hwn oedd yr Enw a chwenych-
odd ac y ddewisodd gael ei alw wrtho.
Y mae amryw achosion am ba rai y
mae Dynion yn newid eu Henwau;
rhai a newidiant eu Henwau o ran Elw
a Manteision tymmhorol; trwy hynny
weithiau

weithiau y mae rhai yn dyfod i fwyn-
 hau Etifeddiaeth; Eraill a newidiant eu
 Henwau er mwyn cadw eu hun yn
 geledig, a thu ag at ddiengc y Cosp
 a haeddant am eu Drygioni; megis Ys-
 heilwyr Pen-ffordd, Torrwy, Tai, a'r cy-
 ffelyb Ddrwgweithredwyr: Eithr y mae
 rhai a newidiant eu Henwau o wir Falch-
 der a Chwant Anrhydedd; canys fe gy-
 frifir rhai Enwau yn fwy anrhydeddus,
 ac o Sain mwy godidog nac eraill, fel
 hyn y gwna y Pab. Y Pab hwyngynted
 ac y rasso ei dderchafu i'r lle anrhyde-
 ddus hwnnw, efe a dry ymmaith yr
 Enw oedd iddo o'r blaen, ac a gym-
 mer arno y cyfryw Enw ag y wel yn
 dda ei ddewis. Ac felly o blegid *Pe-
 lagius* o hono yntet. Yntef a welodd
 yn gymmwys newid ei Enw. Hyn oedd
 an o'r Pethau cyntaf a ddangosodd
 Falchder y Dyn hwnnw. Tebygodd
 y byddai'r Enw hwn yn fwy monteisiol
 iddo; yn fwy cymmeradwy a pharch-
 edig ym nysg y *Rhufeiniaid* ar *Groeg-
 iaid*. Nis gallwn ddychymig y gallai
 fod gantho un Diben arall, amgen na
 hyn,

hyn, yn ei waith yn newid ei Enw.

Ei Enw cyntaf priodol ef oedd *Morgan*. Yr Enw hwn fydd gyffredin ym mysg y *Cymru* hyd heddyw. Y *Cymru* a'i cymmerasant oddiwrth yr hen *Rhufeiniaid*. Canys *Prelwy* iodd y *Rhufeiniaid* yn yr Ynys hon ym mysg y *Britaniaid* amryw Gannoedd o Flynnyddoedd. Yr Enw *Rhufeinaidd* oedd *Marcus*. Nid oedd un Enw agos niwy cyffredin ym mysg y *Rhufeiniaid* na'r Enw hwn. Y *Cymru* a'i cymmerasant ac a'i galwasant *Marc*: Ac o'r Enw hwn [*Marc*] ffurfiant Enw arall, yr hwn oedd *Marcyn*. Ac ar ol hir arferiad yr Enw hwn [*Marcyn*] rhoddodd *Tafod* y Bobl gyffredin droed iddo, ac a'i galwasant *Morgan*. Yr un gyffelyb beth a wnacthant, mewn perthynas i'r Enw *Joan*. *Joan*, Gair *Hebraeg* yw: Fe'i arferyd yn gyffredin iawn ym mysg yr Hen Juddewon. *Jochanan* a'i galwent; mae'n dyfod o'r Gair *Hebraeg* [*Chanan*] yr hwn sy'n arwyddocau *grastawon*. Yr Enw *Hebraeg* *Jochanan*, y *Groegiaid* a'i galwent ac a'i scrifnient *Joannes*.

John & Mark

a'r Rhufeiniaid *Johannes*. Y Cymru a'i cymmerasant oddiwrth y Rhufeiniaid, ac a'i galwasant *Joan*. *Joan* y galwe y Cymru ef ar y cyntaf: Eithr ar ol hir Arferiad, y cyffredin Bobl a'i lled-droefant ac a'i galwasant *Jouan*, ac ar ol byhny *Jewan*, ac or diwedd *Ifan*. Y Saelon o honynt hwythau, a gymmerasant yr Enw hwn *Johannes*, ac a'i galwasant *John*. Yr Enw *John*, y Cymru a'i cymmerasant oddiwrth y Saelon, ac a'i galwasant *Shon*: Ac o'r Enw hwn *Shon*, y Cyffredin a ffurfiasant Enw arall, sef *Shoncyn*; a'r Enw hwn *Shoncyn*, trwy hir arteriad a drowyd ac a alwyd *Shencyn*. Ac felly, *Joan*, *Jouan*, *Jewan*, *Ifan*, *Shon* a *Shencyn*, nid ydynt ond un Enw, wedi ei wyrdroi a'i drawsffurfio gan Dafodau y Bobl gyffredin. Felly hefyd, *Walter*, *Wat*, *Watcin*. Yn yr un modd *Marcyn* a alwyd o'r diwedd *Morgan*. Eithr *Pelagius*, er bod o hono yn *Lladinwr* gweddol, etto, ni ddangosodd ef ymma fod gantho Wybodaeth dra chywrair yn Nhasodiaeth ei Wlad ei hun. Canys fe debygodd fod ei Enw ef

ef [*Morgan*] yn arwyddocau y *Mor
beli*; ac am hynny, efe gymmerodd yr
Enw *Llading* am y *Gair Mor*, sef *Pel-
agus*. Y Rhufeiniaid a'r Groegiaid a al-
want y *Mor Pelagus*: A thrwy chwa-
negiad un *Lythuren*, fe ffurhodd ei Enw
Pelagius. Ac oddiwrth yr Enw hwn y
mae ei Ganlynwyr ef yn cael eu galw
Pelagians.

Pelagius o ran ei Genhedl a Gwlad
ei Enedigaeth, *Cymro* ydoedd, a anwyd
yn Ynys *Brydain*. *Danaeus*, Gwr dys-
gedig a scrifennodd o'i blegid, fydd yn
dywedyd mai Gwlad ei Enedigaeth ef
oedd *Britani* yn *Ffraince*; eithr y mae
efe yn camgymeryd. *John Vossus* hetyd,
yr hwn a scrifennodd yn helaeth o blegid
Pelagius a'i Heresi, fydd yn camgy-
meryd; canys y mae efe yn dywedyd,
mai *Scotland* oedd Gwlad genedigaeth
Pelagius. Eithr y Dyn hwn (yr hwn
fydd hynod, ie yn hytrach yn anhynod
mewn Histori) a anwyd yn y rhan hon-
no o'r Ynys, a elwir yn awr *Cymru*.
Ei Ddugiad i fynu, y cyfryw ag yd-
cedd, a gafodd yn y Dref fechan yn Sir
C. Gaer-

Gaernarfon yng *Ngwynedd* a elwir *Bangor*. Y Lle hwn a elwid, yn yr *Amler* gynt, *Bangor Isgoed*; o herwydd yr *Allt Good*, oedd y pryd hynny, yn sefyll y tu *Dwyrain* iddi. O blegid yr un gyffelyb achos y gelwir *Lleoedd Uwch-un-llath*, *Is-unllath*. Yr *Arfer* oedd yn yr *Amleroedd* gynt, taflu i synu *Glawdd* o *Lathed* o led, i wehant rhwng *Talaethau* ac *Ardaloedd*. A'r *Tir* oedd yn sefyll y tu *Dwyrain* i'r *Clawdd* hwnnw, a gyfrifid ae a elwid *Uwch-unllath*; ond y *Tir* a'r *Wlad* oedd yn sefyll y tu *Gorllewin* iddo, a elwid *Is-un-llath*. Y mae *Tref* yng *Ngwynedd* a gadd ei *Henw* oddiwrth yr *Achlysur* hon; *Fal* hyn, *Uwch-un-llath*, *Tn-uwch-un-llath*, ac ar ol hynny *Tm-uwch-un-llath*, ac o'r diwedd *Mywch-un-llath*. Y *Tir* o'r tu *Gorllewin* i'r *clawdd* a alwyd *Is-un-llath*; oddiyno rhoddwyd enw i'r Lle hwnnw a elwir *Carreg-is-un-llath*, *Carreg-is-ty-un-llath*, yn gyffredin, *Carreg-ys-ty'm-llath*.

Pelagius o ran ei *Broffession*, *Monach* y loedd. Y *Broffes Fonnachaid* a gafodd

ei dechreuad gyntaf trwy yr Achlysur
 hon. Y Cristnogion a gawiant eu gor-
 thrymimu gan amryw Erledigaethau
 trymion a chreulon, dros dri Chant o
 Flynyddoedd ar ol gosod i fynu y Gre-
 fydd Cristnogol yn y Byd. Rhai o'r
 Cristnogion, tu ag at ymgadw oddiwrth
 eu Gelynion, a ymneillduent i Lleoedd
 dirgel ac anghyfannedd, ac yno y treu-
 lient eu Hamser. Fal hyn y gwnaeth
 bagad, yn enwedig yng Ngwlad yr
Aipht, a'r Lleoedd oddiamgylch. Ar
 ol gostegu yr holl Erledigaethau, darfu i
 rai o'r Cristnogion, yn ol Siampl y rhei-
 'ny, o'u gwir Ewyllys eu hun, ymneill-
 dao i Fangreoeedd dirgel, er mwyn De-
 fosiwn. Ni bu hir amser, hyd onid aeth
 yr Arfer hon yn gyffredin; amlhaodd
 Nifer y cyfryw Ddynion yn ddirfawr.
 Darfu i un o Weinidogion Judea, ddy-
 feisio casgl y Gwyr defosiionol ymma, a
 oeddynt fel hyn ar wasgar, a darparu
 Ty i'w cynnwys; fel y byddai iddynt,
 trwy uno yn eu Defosiwnau, a byw
 mewn Gymdeithias brawdol, adaeliadu
 eu gilydd, a chario ym mlaen Ddyled-
 swyddau

fwyddau Crefydd yn fwy cyfurus. Un
o'r Clwytau mwya ag a gatodd y Gre-
fydd Gristnogol, ydoedd oddiwrth y
Bröfes Fonachdaid. Dangosodd y Dyn
hwnnw ryw fath o Zel, trwy ofod i fynu
y cyfryw Frawdoliaeth; eithr trwy ddal
sulw ar yr Afllwydd a gyd-gerddodd
a'r Peth, ni's gallwn lai na barnu, y bu-
asai lawer gwell iddo, fod yn offerynol i
erlid yr *Hermits* hynny o'u Twlcau, i
fyw ym mysg Dynion, tu ag at wneu-
thur rhyw beth a fuasai buddiol a llefiol
i'w Cydgreaduriaid. Cafodd yr Efengyl
ei phregethu gyntaf yng Ngwlad *Judea*.
Yng Ngwlad *Judea* golodwyd i fyni
un Peth, a dueddodd mewn mesur nid
bychan, i lygru'r Grefydd Gristnogol.

O hyn allan, golodwyd i fynu Fo-
nachdai yn aml trwy holl Gred. Ac
y mae'n gymmwys i ni ddal sulw a
chysaddef, fod y Monachod ar y cyntaf,
yn byw yn weddol addas i Athrawiaeth
yr Efengyl; ie yr oedd amryw Bethau
canmoladwy yn eu mysg. Y mae am-
ryw o'r Gwyr duwiol dysgedig, ag oedd
yn byw yn yr *Amseroedd* hynny,
dywedyd

yn dywedyd yn dda o'u plegid.
Y mae *Austin* yn rhoddi mawr
gloed i'r cyfryw fath o Fywioliaeth; rho-
ddodd Annogaeth i'r Peth. Yr oedd efe
ei hun yn cael ei gyfri o'r Frawdoliaeth
Fonachaid. Y mae y Pabistiaid yn
gwneuthur *Austin* yn Ben-tad i un o'r
Sectau Monachaid; y rhai y maent yn
alw yn *Austin Monks*, *Aulin Fryars*. Y
mae *Austin* yn ei Lyfrau, yn rhoddi i ni
ychydig o Hanes o'r modd yr oeddent
yn trefnu eu Helynt yn ei amser ei.
Rhoddent heibio ran o'u Hamser i wei-
thio mewn rhyw Gelfyddyd neu gi-
lydd, tu ag at ateb eu Hachosion
a'u Hnghenrheidiau corphorol, y
rhan arall a dreulient ynghylch Matter-
ion Ysbrydol, myfyrio, gweddio, ys-
tudio, a dysgu y naill y llall, &c. Ca-
nys yr oedd y Monachdai ymma yn rhyw
fath o Ysgolion yn yr Amseroedd hyn-
ny. Yn ol y cyfri y mae Histori yn ro-
ddi o'u plegid, yr oeddynt ar y cyntaf
yn sobr ac yn ddiwid, ac o ran eu Hy-
marweddiad yn ddiargyhoedd. [vid.
August. Oper. Tom. I. Cap. 31] Eithr y
Daull

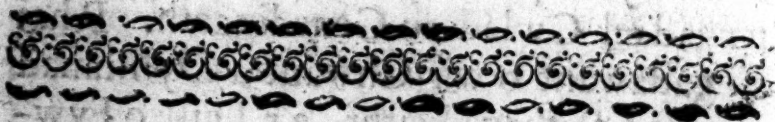
Ddull hon o Fywioliaeth ni chynhaliwyd i fynu dra hir ym mysg y Dynion hyn. Canys megis ac yr amlhaodd ac y cynnyddodd Coel-grefydd, Llygredigaeth, a Chnawdoliwydd ym mysg Cristnogion yn gyffredin trwy'r holl Wledydd; felly dartu i'r Monachod o honynt hwythau, ddirywio a myned yn llygredig yn ol siampl y Byd oddiamgylch, onid oedd-ynt yn hytrach yn blaenori yn yr Apostasi; Felly ag y dartu i'r Dynion o'r Broffesion ymma, fef y Monachod, fyned o'r diwedd mor llygredig, hyd yn gymmaint a phe bae i un tyned i ymotyn a chwilio pa le y ceid y Ffieidd-dra mwya, yn y Monachlogydd ym mysg y Monachod y cae. Nid heb achos y rhoddodd Mr. *Calvin* y Dystiolaeth hon o blegid y Genhedlaeth o Fonachod. *Monachi huius temporis cum antiquis nil habent commune.* Hynny yw, Nid yw Monachod yr Amseroedd hyn yn cytuno mewn dim a Monachod yr Amseroedd gynt, oddieithr yn unig yn yr Enw.

Pelagius, fel y dywedafom uchod, oedd Fonach ym *Manzor*; ac fel y dy-
wcd

wed rhai Historians, yr oedd efe yn Ben
 ac yn Olugwr ar y Monachod oedd yn
 y Monachdy hwmw. Yno y freuliodd
 y rhan gyntaf o'i Amser; rhoddodd y
 rhan arall i dreiglo y Gwledydd; a
 Thrafaelwr mawr ydoedd; canys odid
 y Wlad trwy holl Gred, yn yr hon ni
 ddarfu iddo ddangos ei hun.

Y mae amryw Aghosion a Dibenion,
 o herwydd pa rai y mae Dynion yn ar-
 tergael Gwlad eu Genedigaeth. Rhai
 a'r gadawant o wir Chwant a Dymuniad
 i weled Pethau dicithr, a'r Dull o Fyw-
 ioliaeth a arferir ym mysg Dynion yn y
 Gwledydd oddiamgylch. Rhai o's by-
 ddant (neu o's digwydd iddynt debyg
 eu bod) yn rhagori ar eraill mewn rhyw
 Ddawn neu Gelfyddyd, a ant oddiam-
 gylch i'w dangos eu hun, o wir Serch a
 Dymuniad am Hunan-glof a Channo-
 liaeth. Eraill er mwyn eu Hadeiliadaeth
 eu hun, a thu ag af gyrhaeddïd ychwa-
 neg o Gymhwyldra i fod yn wafanaeth-
 gar yn eu Dydd a'u Cenhedlaeth. Ond
 y mae rhai a adawant eu Gwlad am eu
 bod yn cael eu cyfri gan eu Cydwlad-
 wy

wyr yn anghymmwys ac yn anheilwng
i tyw yn y Wladwriaeth. Y rhai hyn
a'i gadawant o'u hanfodd. O herwydd
pa un o'r achosion hyn y gadawodd *Pel-*
lagius ei Wlad, Ni fyddwn ysgatfydd
yn fwy cymmwys i roddi uniawn Farn
ac Amcan, ar ol i ni ddal sulw ar y
modd yr ymddugodd ei hun yn ei am-
ryw Dreigliadau trwy'r Gwledydd.

P E N. III.

PELAGIUS yn ymadael a'i Wlad, ei
Dramwgon, ei Gyfrinach, &c,

Y Nghylch y Flwyddyn o Oedran ein
Harglwydd, Tri Chant a Phedwar
Ugain, yr oedd *Pelagius* yn Fonach
ym *Mangor*. Pa gynnifer o Flynydd-
oedd yr arosodd yn y Monachdy hwnnw,
ni's gellir gwybod yn sicr; eithr yng-
hylch y Flwyddyn, Tri Chant a Phed-
war Ugain a Phumtheg (fel yr ydys yn
barnu) fe ymadawodd a'r Wlad, ac a
aeth

aeth trofodd yn gyntaf i *Ffraince*, ac
 oddiyno i *Rhufain*. Yn *Rhufain* nid
 arosodd yn hwy nac oedd ddigonol i ddo
 fodloni ei Gywreindra, i weled ac i wy-
 bod Helynt y Lle hwnnw. Eithr efe a
 aeth rhagddo i Wledydd eraill. Ei
 ffordd a'i arfer oedd, myned o un Mo-
 nachdy i'r llall: Canys y Monachod
 ym mhob Lle oeddent dra pharod i
 wneuthur groesaw i'r sawl ag oeddent o'r
 un Broffes. Efe a drafaeliodd yn y
 modd hwnnw i Wledydd y Dwyrain;
 i Wlad y Groegiaid, ac oddiyno i'r
Aipht; hefyd i Wlad *Palesin* neu *Ju-
 dea*, lle plannwyd yr Eglwys Cristno-
 gol gyntaf gan yr Apostolion; ac felly
 tra chantho, o un Wlad i'r llall, megis
 ag yr oedd ei feddwl a'i chwant yn eu
 dueddu. Nid ydyni yn clywed dim llai
 nad oedd ei Ymddugiad yn ddiargy-
 hoedd, ac yn gymmeradwy, pa le byn-
 nag y daw, dros amryw Flynnyddoedd.

Bu ennid fawr o amser ym mysg y
Groegiaid; gan dramwyo o un Wlad
 i'r llall; yn enwedig, lle y clywai am
 un a gyfrifid yn hynod o ran Dysgeid-

iaeth a Gwybodaeth, etc a gyrchai yno. Hefyd ei arter oedd myned i ymwelod a'r Gwyr a gyfryfid yn fwy hynod a doniol yn yr Amser hynny. Dros hir Amser yr ymddugodd megis Gwrandawr neu Ysgolhaig yn unig; megis un ac oedd yn chwennych clywed a gwybod, beth ydoedd Barn ac Opiniwn y Dysgedig yn yr amser hwnnw ym Matterion Crefydd. Gwrandawe ar y modd yr ymrefymmai eraill; eithr cadwai ei Feddwel a'i Farn ei hun yn ddigel iddo ei hun. Yn ei holl Dractacion (cynbelled ag y mae ei Hanes ef yn hysbyfu) ni chafodd ef neb ag y gwelai yn gymniwys ymgysyllachu mewn modd mwy neu lludol a hwynt, i fynegu iddynt ei holl Galon, hyd oni ddarfu iddo o'r diwedd ddyfod i Gydnabyddiaeth a dau Wr neu dri, y rhai y cymmerodd sawr hyfrydwch yn eu Cymdeithias. Enw un oedd *Evagrius*, ac Enw'r llall oedd *Ruffinus*. Y pennaf oedd *Evagrius*, yr hwn oedd Roegwr. Yr oedd un arall yr hwn a elwid *Jerimianus*. Y Gwyr hyn a gyfryfid yn Ddysgawdwyr ymysg

Y Cristnogion yn yr amser hynny. Y tri Wr hyn oeddent wedi deor yn eu Meddyliau ryw Bethau dieithr iawn; Pethau nad oedd Clustiau Cristnogion gynnesin a hwynt; Pethau nad ellir eu dysgu allan o'r Ylgrythur Lan; a Pethau ag nad oes gan un gwir Gristion Brosiad o honynt; ie Pethau oed lent ag y dylent eu cyfri yn Freuddwydion yr hen Philosophyddion Cenhedlig, yn hytrach na Gwirioneddau Duw.

Ymma, y mae'n gymmwys i ni ddal sulw, mai'r Groegiaid oedd y Cenhedl twya hynod mewn Dysgeidiaeth ddynol yn yr Amser yr ymddangosodd y Gretydd Gristnogol gyntaf yn y Byd. Ym mysg y Groegiaid yr oedd yr hen Philosophyddion, y rhai a gyfryfid yn oruwch pawb eraill yn y Byd. Bagad ag a fuasent Ysdydwyr yn y Philosophyddiaeth ymma, a droelant yn Gristnogion. Rhai o'r cyfryw Ddynion, ar ol iddynt dderbyn Athrawiaeth yr Esengyl, a gadwent rai o'r Pyngciau a ddysgalent yn Ysgol y Philosophyddion, ac a wnaent ryw fath o Gymmylgedd o'r Gretydd Gristnogol.

mac'r Apostol *Paul* iwy nac unwaith yn
 gwneuthur crybwyll am y fath Ddynion
 a'r rhain; yr oedd amryw Sectau neu
 Rywiogaethau o'r Philosophyddion yma;
 megis y *Pythagoreans*; hynny yw, Can-
 lynwyr yr hen Philosopher *Pythagoras*,
 yr hwn oedd yn byw ynghylch Saith
 Cant o Flynnyddoedd cyn Dyfodiad Crist;
 a'r *Platonicks* neu'r *Academicks*, sef
 Canlynwyr yr hen Philosopher enwog
Plato; ac hefyd y *Stoicks* neu'r *Stoiciad*:
 Y *Stoiciad* ymma oeddent Ganlynwyr
 yr hen Philosopher *Zeno*. *Plato* a *Zeno*
 oeddent yn byw ynghylch Tri Chant
 o Flynnyddoedd cyn Genedigaeth ein
 Harglwydd. Amryw o Sectau eraill y-
 doedd yn y Dyddiau hynny; pob Sect
 yn canlyn rhyw Ben Athro neu gilydd.
 Yr oedd pob Sect yn dal ac yn dysgu
 rhyw Opiniwnau ac Athrawiaethau yn
 amgen na'r lleill. Pan gosodai un ei
 Feddwbar fod yn Philosopher, cynmerai
 Amser yn gyntaf i ymosyn ac i ystyr-
 iad, pa Sect a ddewisai.
 Y *Stoiciad*, yn hynod ar bob Sect
 trall, oeddent yn son llawer o blegid y

Gallu

Stoiciad 222

Gallu ar Pwer oedd gan Ddyn arno eu hun. Dala yr oeddent, fod gan bob Dyn Allu a Phwer i gadw holl Weithrediadau ei Galon ei hun, dan gyflawn a pherffaith Reolaeth; i gaethiwo i Udd-dod yr holl Nwydau a'r Serchiadau, a holl Weithrediadau Pwerau'r Enaid, a'u cadw mewn Treth. Y mae'r Apostol yn dywedyd, fod y cyfryw Allu i'w gael trwy Dduw, 2 *Cor.* 10. Eithr yr oeddent hwy yn dywedyd, fod y cyfryw Allu trwy Ddyn, a chan Ddyn ei hun.

Darfu i rai yn gynnar iawn yn yr Eglwys Gristnogol, mewn cryn fefur, gydlynio a chydffurfio a'r Stoiciaid yn yr Opiniwn hwnnw; ie rhai a gyfrifafid unwaith yn hynod ym mysg y Cristnogion. Eithr pan wybyddid eu bod yn dala y cyfryw Opiniwn, fe fyddai i'r Cristnogion eu gochelyd, au cyfri yn Heretics. Rhai Opiniwnau a Defodau ag a gynhelid yn Ysgol *Pythagoras*, ac yn Ysgol *Plato*, a ddugid i mewn gan rai i'r Grefydd Gristnogol yn yr Amser oedd cyntaf; eithr cyn belled ag y ge-

llir

Hir gwybod trwy Histori, ni bu un Sect
mo'r niweidiol i'r Grefydd Gristnogol a'r
Stoiciaid.

Un o fylg y Groegiaid oedd *Evagrius*;
Ac felly nid oedd Scrifeniadau'r Groeg-
wyr yn anhysbys iddo. Efe a gymme-
rodd y Rhydd-did a'r Hyfdra i scrifen-
nu Llyfrau o blegid *Apathy* ac *Anamar-
tesy*, fel y galwent y pryd hwnnw; Sef
o blegid y Pwer ar Gathu oedd mewn
Dyn i fyw'n ddifai, ac i reoli a marwei-
ddio ei holl ddrwg Nwydau, a byw yn
gyflawn yn ol Rheol Cyfiawnder, a
llwyr ddilyn pob Rhinweddau da. *E-
vagrius* a scrifennodd yn y Jaith Roeg.
Eithr darfu i *Ruffnus* (megis ag y mae
y cystryw Dilynion yn hytrach yn fwy
diwid i wasgaru eu Camlyniadau, nac y
mae Dilynwyr y wir Grefydd i ymddi-
ffyn y Gwirionedd, darfu i'r *Ruffnus*
ymma meddaf) gyflaethu ei Lyfrau i'r
Jaith Lading, a thrwy hynny cafodd
Athrawiaeth *Evagrius* ei thannu a'i chy-
hoeddi trwy'r holl Wledydd. Ac felly
y *Gwreiddyn chwerwedd* a dyfodd o
fewn iddynt hwy. eu hun, a ledanodd
ym

ym mhell; ac a barodd Flinder i lawer;
ac a lygrodd lawer.

Pan ddarfu i Opiniwnau *Evagrius* a'i
Gyteillion trwy y Llyfran a scrifenafid,
gael eu gwneuthur yn hysbys ym mysg yr
Eglwys oddiamgylch, dangosodd pawb
yn ebrwydd eu Hantodlonrwydd tu ag at
y cyfryw Athrawiaethau; a darfu i'r
Gweinidogion yn gyffredinol eu condem-
nio, au bwrw allan, gan eu barnu yn
gyfeiliornus; ac am hynny yn ang-
hymmwys i'w derbyn i'r Eglwys
Crïstnogol. A thrwy hyn cafodd cam-
synniadau y Dynion ymma eu gwrth-
wynebu a'u hattal tros y pryd hwnnw;
ac y maen debygol na chawser Crïstno-
gion mo'u blino mwyach gan yr Heresi-
hon, oni buasai o achos *Pelagius* yn
unig: Eu dri Chytail (canys tri y cyf-
rifid, sef *Evagrius*, *Ruffinus*, a *Jovinianus*,
ei Gyfeillion meddaf) a aethant i'w Lle
eu hun o'i flaen ef. Tybiwyd dros y-
chydig Arfder i Heresi y Dynion hynny
gyllarw gyda hwynt; eithr o *Wjau* y
Nadroedd hynny torrodd allan i'w ber;
canys *Pelagius* a ail osolodd i fynu y
Cam.

Pelagius hysbysodd
i'r bwrw.

X.

Camfyniadu a oftegafid gyda Chwanes
giad; a digwyddodd iddo o'r diwedd fod
yn Elyn mwy gerwin yn erbyn y Gwi-
rionedd nae y fualai ei Gyfeillion o'i
flaen ef.

Tra fu ei dri Chyfaill a'i Frodyr yn
egniol ac yn amlwg yn gweithio ym
mlaen eu Milwriaeth, ni welodd efe
[*Pelagius*] yn gymmwys i ymddangos
yn gyhoeddus yn yr Ymdrech: Eithr ei
✕ Arter oedd etto Chwedleua ac ymbell
un yn y dirgel o blegid ei Opiniwnau, a
cheisio denu rhai Dynion yn ddistaw ac
mewn Cornelau i fod or un Farn ag efe
ei hun: Canys yn y cyfryw fodd y mae
✕ Hereticiaid yn golod allan ar y cyntaf
i wneuthur Profelytiaid.

Eithr ar ol darfod am y tri Brawd a
grybwyllwyd, *Pelagius* ei hun a gym-
merodd i fynu yr Arfau: Fe ymosododd
yn wrol i faentunnio ac i gadw i fynu'r
Athrawiaeth a ddeorasid or blaen rhwng-
tho ef a'i Fredyr; eithr bob yn ychydig,
✕ yn fwy gogelog ar y cyntaf; cyhyd
ag y gallodd, darfu iddo walgaru ei
✕ Opiniwnau mewn modd eledig a distaw;
eithr

eithr ni's gallodd ddwyn y Gwaith yn
 y blaen yn y fath fodd dra hir. Lled
 dybiwyd o'r diwedd ei fod ef yn dwyn
 rhyw beth nac allai odde'r Goleuni. Ac
 felly darfu i'r Gweinidogion ac eraill ei
 gymmeryd yn llaw a'i holi, oblegid ei
 feddwl a'i Farn ym Matterion Crefydd:
 Cotynnent iddo, a'i gwir oedd ei fod ef
 yn cynnal y cyfryw ar cyfryw Opiniwn-
 au; a'i fod ef yn dysgu i Ddynion y
 cyfryw ar cyfryw Bethau? Fe attebe
 nad oedd ete yn dala y cyfryw Opini-
 niwnau, nac ychwaith yn dysgu i Ddyn-
 ion y cyfryw Bethau. Y cyfryw Athro
 a hyn oedd *Pelagius*. Pethau ag oedd
 efe yn ceisio peri i Ddynion eu credu
 a'u derbyn yn y dirlgel, ete a'u llwyr
 wadau yn gyhoeddus. Y cyfryw ym-
 ddugiad ni welwyd erioed ym mysg
 Plant y Goleuni ac Ymddiffynwyr y
 Gwirionedd. Yr hyn y mae *Solomon* yn
 ddywedyd o blegid Hyfdra y Cyflawn,
 (*Dibar.* 28 1) a ellir hysyd ei ddywe-
 dyd mewn perthynas i'r Gwirionedd.

Yn yr Amser ac y dechreuodd Heresi
Pelagius ymddangos yn gyhoeddus, yr
 E oedd

oedd *Austin* a *Jerom* yn byw : Dau Wr
 heb eu cyffelyb yn yr Eglwyl Cristnogol
 yn yr Amseroedd gynt ; mawr Boen a
 gymmerasant i wrthwynebu a bwrw i
 lawr yr Heresiau oedd yn cwnnu i fynu
 yn y Dyddiau hynny. *Pelagius*, ar ol
 colli o hono ei Gyfeillion cyntaf, ni bu
 neppell hyd oni ddartir iddo wneuthur
 rhai Profelytiaid ym mysg y rhai a gyf-
 rifid yn Wyr dylgedig. Y mae Hystori
 yn rhoddi Hanes o blegid dau Wr gym-
 hedrol ddyfgedig a unafant gyda *Phela-*
gius i faentumnio ac i ymddiffyn ei O-
 piniwnau cf. Enw un oedd *Celestius*,
 ac Enw'r llall oedd *Julianus* ; Gwyr o
Itali eill dau. Ac felly gosodasant be-
 llach megis tri phen Athrawon i ddyf-
 gu ac i danneru yr Opiniwnau a ddych-
 mygasent ac a ffurfiasent rhwngthynt eu
 hun. Ac megis Milwyr yn gwarchae
 Tref, a gloddiant weithiau Le tan ddaeth
 at i wneuthur eu Efordd i mewn i'r Dref ;
 felly y tri Wr hyn a wafgarasant eu Ha-
 rrawiaethau yn ddistaw, ac yn gyfrwys
 hyd y gallasant. Eithr pan ddaeth y
 Gwaith yr oedd y Dynion hyn yn ei
 gyich

gylch i fod yn gyhoeddus, parodd gyfrin-
ad nid bychan trwy'r holl Wledydd
Cristnogol; a phawb ag a ddugent Zel-
dros y Gwirionedd a gynhyrfwyd i attal
y Lefain honno rhag tannu ym mhell-
ach.

Un or rhai cyntaf a ymddangosodd
yn gyhoeddus yn eu herbyn oedd *Jer-
ome*. Gwr dysgedig ac o fawr Zel. *Pe-
lagius* a'i Gydgynnorthwywyr oeddent
yn gwybod yn dda, pan dda'e eu Ha-
thrawiaeth hwy i fod yn gyhoeddus, yna
y byddai i Wyr dysgedig scrifennu a
phregethu yn eu herbyn, a chynghori
Dynion i ymochelyd rhag y cyfryw O-
piniwnau: Ac o achos hynny ceisiasant
hwy ag y gallent gadw eu Hathrawiaeth
rhag bod yn gyhoeddus. Eithr *Jerome*
a scrifennodd yn llym jaw'n yn eu her-
byn, gan ddangos iddynt, pa mor an-
weddus a chywilyddus oedd y cyfryw
ddull o ddysgu Dynion ym Matterion
Crefydd, a gofyn iddynt, pa ham na
feiddient ddywedyd a dangos yn gyhoec-
ddus, pa Opiniwnau oeddent yn eu ddala,
a pha Athrawiaeth oeddent yn eu dysgu.

Tel hyn y dywedai--- *Aut bona sunt quæ
 locetis, aut mala. Si bona, defendite
 libere; si mala, quid occulte miseros
 jugulatis erro e.* Hynny yw, naill a'i
 da yw'r Pethau ag yr ydych yn eu dysgu,
 neu ynte drwg ydynt. Os Pethau da
 ydynt, ynddiffynnwch hwynt yn amlwg
 ac yn eon. Ond o's drwg ydynt, pa
 ham yr ydych yn destrywio Eneidiau
 truain, yn y dirgel trwy eich Camfyn-
 iadau. Hefyd, *Loquere quod credis, pub-
 lica prædica. Quid secreto discipulis
 loqueris? Qui dicis te haber e arbitrij
 libertatem, quare non libere, quod sentis,
 loqueris?* Hynny yw, Pa ham na ddy-
 wedi di yn gyhoeddus pa Bethau yr wyt
 yn eu credu? Yr ydwyt yn cymmeryd
 arnat fod gennit ti Ewyllys Rydd, pa
 ham na ddywedi di yn Rhydd ac yn
 amlwg y Pethau yr ydwyt yn ei feddwl.
 Ewyllys Jerom oedd i'r Dynion hyn (*Pe-
 legius* a'i Gyfeillion) fynegu yn amlwg
 ac yn gyhoeddus, beth ydoedd eu Medd-
 wl a'u Barn yn y Pethau a berthynent
 i'r Athrawiaeth Gristnogol. Fe fynnai
 ynnu'r Gwrthwynebwy'r ymma i'r maes
 goleu

goleu, allan o'u Tyllau, fel ydyddai
idlo allol gwybod, pa fath ryd Arfau
fyddai twyaf perthynafol i'w harferyd yw
herbyr..

Pelagius, pan welodd nad allai ym
mhellach ddwyn ei Waith ym mlaen
yn y cyfryw fodd ag y dechreuasai; nad
allai mwyach wneuthur Profeleits trwy
Ymddiddanion dirgel, efo a ymgalonodd
ac a ymrold i ymddangos yn wrol yn
gyhoeddus i fynegu ei Opiniwnau, ac
hefyd i wneuthur ei oreu i'w hymddi-
ffyn.

Ymma y mae'n gymmwys i ni ym-
mhellach ddal sulw, pa fath Dynion
ydoedd y rhei'ny, o ran eu Tymher a'u
Cynhedlfau, ag a osodasant i fynu ryw
Athrawiaethau newydd yn yr Eglwys
Grifnogol, yn yr amryw Oesoedd a ae-
thant heibio. Yn gyntaf, Dynion beil-
chion oeddent; a'r cyfryw ydynt mewn
mawr Berigl i syrthio i *Ddammedigaeth*
Diabol, fel y dywed yr Apostol, i *Tim.*
3. Cymhedrol fefur o Ddysg oedd he-
tyd ganthynt. Cymhedrol fefur, meddaf,
lef cymaint o Ddysg a Gwybodaeth

ag a'u gosodent goruwch y cyffredin
 Bobl, a chymmaint ag a wasanaethai
 i'w chwyddo lwy eu hun ag uchel
 Dyb o blegid eu Doniau. Canys ni
 welwyd erioed i'r Gwirionedd dderbyn
 Niwaid oddiwrth y rhai ag oedd gwbl
 ddyfgedig. Canys y mae y cyfiyw yn
 gweled ym mhellach nac eraill, ac yn
 ganlynol yn fwy cymnwys i basso
 Barn, etto heb uchel Feddwl. Canys
 megis ag y cyrrhaeddasant ychwaneg o
 Wybodaeth nac eraill yn gyffredin; fe-
 lly y maent yn gweled rhagor nac eraill
 o'r cyfryw Bethau, ag nad all Deall Dyn
 eu cynnwys: Pethau nid i'w hamgyff-
 red, eithr i'w rhyfeddu; yr hyn a wasa-
 naetha i weithio isel Feddwl a Gostyng-
 eiddrwydd. Drachefn, mewn perthynas
 i'r pen Hereticiaid, Pobl oeddent gyf-
 rwys jawn; gosodent eithaf Allu eu
 Deall ar waith i ddyfeisio Attebion i'r
 Rhesyymau a arferyd yw herbyn: Mor
 gyfrwys oedd rhai o honynt, ag y parent
 Boen i'r mwya Dyfgedig yw gostegu
 a'u gorchfygu. Y *Pen Gelyn* a brofodd
 pa mor wasanaethgar iddo fe gynt a
 fu

fu Cyfrwyfdra. Gwnaeth ei hynt ar y
 Wraig (*Efa*) trwy Gyfrwyfdra, ac a
 lwyddodd. Ac felly mewn perthynas
 i'w Weision et : Y mwya cy'rwys yw y
 rhai ydynt fwy cymmwys i fod yn
 offerynol iddo. fe i dwyllo Dynion ym
 Matterion eu Jechydwriaeth. Ac yn
 ddiwethaf, Pobl gyndyn, wisthysig oed-
 dynt; dalgar a thyn i gadw eu Ho-
 piniwnau. Ni chollent eu gafael arnynt,
 mwy na phe buafent wedi eu greddfu
 yn eu Natur hwynt, a chyd-dyfu i synu
 gyda hwynt o'u Genedigaeth. Odid yr
 un a ymdrecha ym Mhlaid y Gwirion-
 edd, gyda'r fath egni a gwroldeb, ag
 yr ymdreche'r rheiny i gadw ac i gyn-
 nal eu Camsyniadau. Hwya ddirmyg-
 ent ac a wrthodent y Rhesynddau cryf-
 ag a arferyd i ddangos eu Camsyniadau,
 ac i ym-liffyn y Gwirionedd. Nid oedd
 ball na diben o'u Siaradon. Fe fyddaf
 ganthynt yn wastadol ryw beth neu
 gilydd i ddywedyd mewn Ffordd o at-
 tek; ie hwya ddywedent l ob Peth yn
 hytrach na rhoddi Lle i Reswm, ac a-
 ddef eu Camsyniadau. Dyfeisient fil o
 Ddryfau

Ddrysau i fyned allan, yn hytrach nac y cymmerent eu cau i fynu i Ufudd-dod y Gwirionedd.

Ac telly mewn perthynas i *Belagius* o hono yntef, trwy ddarllen yr Histori o'i blegid ef, yr y'm yn gwled achos i debyg i *Jerom* ac *Augin*, ie a holl Weinidogion Cred hefyd, gael Achlysur i farnu, o'r holl Hereticiad a tuasai o ddechreuad Cristnogaeth hyl y pryd hwnnw, na ymddangolase un Heretic mor withyn a chyfrwys a *Belagius*. Gwr medrus yn yr Ylgrythuan, a thra helaeth ei Wybodaeth ym Mhynafiau'r Grefydd Cristnogol, oedd *Augin*; a Disputant llyncd hefyd: Etto, mae yn gwneuthur cystal a chyfaddef, yn yr Ymdrech rhyngtho ef a *Belagius*, orfod iddo osod allan ei gyflawn Allu i ddal gafael ar y Gwithwynelwr: Mor gyfrwys a llithrig ydoedd. Y cyfryw beth y mae *Jerom* o hono yntef yn ddywedyd o'i blegid ef.

Pelagius, fel y crybwyllwyd uchod, pan welodd nad allai fod yn Guddiedig mwyach, a ymrodd i wneuthur yn gyhoeddus

hoeddus i'r Byd, pa Opiniwnau oedd yn ddala, a phleth ydoedd ei Farn ym Matterion Crefydd.

Fe serfennodd Lyfrau, ac a wnaeth yn amlwg ac yn hysbys i bawb yr Athrawiaeth oedd efe ei hun yn ddala ac yn ddyfsgu i eraill : Ac o hynny allan ymosododd i ymddiffyn y Pethau a serfennasai. Ac y mae i ni ymma nodi ac ystyriaid, y pryd hyn, ar ei osodiad cyntaf allan, ei fod ef megis pe buasai newydd ddyfod allan o Ysgol y *Stoiciaid*. Canys fiarad yr oedd fel y fiaradai na o'r *Stoiciaid* eu hunain. Pethau mawrion a thyfodd a ddywede o blegid y Nerth ar Pwer oedd gan Ddyn arno ei hun : O blegid ei Allu i reoli ei Ysbryd ei hun, a holl Swydd-gynheddfau'r E-naid : Pod gan Ddyn, trwy Oleuni Natur, a thrwy wir Nerth Natur, Allu i fyw yn ddifai ac yn ddibechod. Chwedleua yr ydoedd fel Philosopher Cenhedlig, yn hytrach nae fel un a ystydiafe'r Ylgyrthur Lan. Eithr y Cristnogion, nid oeddent gynnefin a'r cyfryw Ymadroddion, nid allent lai na chafau a

dirmygu y sawl a sonient amr y cyfryw
 Bethau. Yntef (*Pelagius*) pan ddeall-
 odd hynny; pan welodd fod yr Athraw-
 iaeth hon yn ei wneuthur ef yn ang-
 hymmeradwy ac yn ffaidd ym mysg
 Cristnogion, a ddechreuodd newid ei
 ddull o Ymadrodd, a rhoddi peth lle i
Ras Duw, a dywedyd yn barchedig am
 y *Gras* hwnnw. Cyfaddefodd fod Duw
 yn rhoddi *Gras*, a thrwy y *Gras* hwn-
 nw, fod yn bosibl i Ddyn fyw yn ddi-
 bechod. *Pelagiani disputantes contra*
gratiam, fecerunt auribus pijs S. Ca-
tholicis ofensionem, coeperunt ut certa
perniciēs devitari. August. *Epist.* 95.
 Hynny yw, Pan glywodd y Cristnogion
 fod *Pelagius* a'i Gyfeillion yn gwadu
Gras Duw, daeth Dychryn arnynt, a
 dechreuafant ffoi ac ymgadw oddiwrth
 Gymdeithias y cyfryw Ddynion, megis
 rhai ar Plag arnynt----- Ac felly *Pela-*
gius a broffesodd ei fod ef yn cyfaddef
Gras Duw.

Arfer yr Eglwys Cristnogol yn synych-
 oedd, pan gytode Dynion i ddysgu a
 gwasgaru Athrawiaethau dieithr, i'r Gwei-
 nidegion

nidogion ymgasglu yn Finteiodd mewn
amryw Wledydd, i ystyried ac i bassu
Baru ar y cyfryw Athrawiaethau, i gy-
hoeddi ym mysg y Cristnogion fod o
honynt yn beriglus, ac am hynny, y
dylai pawb ymgadw rhagddynt, au
gwrthod.

Yr un modd y gwnaed y pryd hwn-
nw o achos *Pelagius*. Cynlleidfa fawr
o Weinidogion a ymgasglasant ym *Mha-
lestin*, neu Wlad *Judea*. *Pelagius* a
gadd ei alw i ymddangos o'u blaen, i
roddi Cyfri ac Hysbystrwydd iddynt o
blegid ei Athrawiaeth. Ac felly fe ddaeth,
ac a ymddangosodd o'u blaen, ac a
wnaeth Gyffes o'u Ffydd; a'r Pethau a
ddywedasai o blegid Pwer Natur yn er-
byn Gras Daw, efe a ymwrthododd a
hwynt, ac a'u gwadodd. Yna y Gwei-
nidogion a gymmerasant fodlonrwydd,
ac a'i cyfrifasant yn ddieuog o'r Pethau
a soniasid o'u blegid. Eithr nid oedd yn
ei Gyffes ef ond Twyll a Rhagrith:
Canys ei Farn a'i Feddwel ni ddarfa-
iddo ei newid. Gwelodd yn gym-
mwys wadu ei Opiniwnau, rhag cael o
hono

hono ei excommuno allan o Gymdeithias y Cristnogion. Felly y mae *Austin* ac eraill yn tystiolaethu. *Hæc est illa mala, meritoque repudiata & ab ipso etiam Pelagio timente damnari, in orientalium episcoporum iudicio damnata.* Y gau Athrawiaeth honno o blegid Pwer Natur, darfu i *Belagius* ei hun, rhag ofn cael ei escummuno, unwaith ei gwadu.

Ar ol iddo gael ei ryddhau gan y Gymmanfa o Weinidogion y pryd hwnnw, fe gadd ei gyfri yn *Orthodox* (hynny yw, yn credu yn ol cysondeb y Ffydd) dros ennid. Eithr ni's gallodd yn hir Amser gelu ei wir Feddwl a'i Farn: Fe gafwyd yn siarad ac yn haeru yr un Pethau ac o'r blaen: Yn wrthwyncb i'r Gyffes a wnaeth o flaen y Gweinidogion. Fe ofynid iddo, pa ham yr ymddugalai mor dwyllodrus? a pha ham y siarade etto yn erbyn *Gras Duw* wedi darfed iddo unwaith ei addef a'i gyffesu? Yntef a attebe, nad oedd mo hono ef yn erbyn *Gras Duw*, eithr yn ei addef ac yn ei gyffesu: Canys medde efe, *Gras*

a Rhodd Duw ydoedd, ddarfod iddo
 gwneuthur Dyn yn Greadur Rhesymmol;
 ddarfod iddo roddi i Ddyn Reswm a
 Deall, a'r Swyngynheddfau eraill a ber-
 rhynent i Enaid rhesymol; ac Ewyllys
 Rydd, trwy ba un y mae yng Ngallu
 Dyn ddewis a gwneuthur yr hyn
 fydd o'dd, a gwrthod y Drwg. Fal hyn
 y mae *Augustin* yn mynegu o'i blegid.
Quia in eorum plurimos offenderat, quod
adversus Dei gratiam loqueretur; ap-
ertissime expressit, hanc se dicere Dei
gratiam, quod possibilitatem non peccandi
natura nostra, cum conderetur, accepit;
quoniam condita, et cum libero arbitrio,
Augustin. de gestis Palæstinis. Cap. 10.
 Hynny yw, Pan welodd *Pelagius* nad
 allai y Cristnogion oddef iddo ddywe-
 dyd vn erbyn Gras Duw; Fe attebe,
 onid Gras Duw ydyw, ddarfod iddo pan
 y creodd ni, roddi Pwer yn ein Ewyllys
 ni, fel y gallem beidio a phechu. Hefyd,
Pelagiani ausi sunt dicere, gratiam esse
naturam, in qua sic creati sumus, ut ha-
beamus mentem rationalem. Dywedyd
 y mae'r *Pelagians*, mai Gras yw'r Na-
 tur

tur ddynol, i'r hon y perthyn Rhefwm
 a Deall. *Jerom* hefyd sydd yn rhoddi'r
 un gyffelyb Hanes o'r blegid. *In eo re-
 ferendæ sunt Deo gratiæ, quod tales
 nos condiderit, qui possimus nostro ar-
 bitro & eligere bona, & vitare mala.*
 Dywedai *Pelagius* a'i Gyteillion, fod
 arnom ni Ddiolch i Dduw, am ddartod
 iddo ein creu ni yn gyfryw, ag y mae
 yn ein Gallu ni ddewis y da, ac yma-
 del ar drwg. Y mae *Jerom* yn passio ei
 Fam o blegid y cyfryw Athrawiaeth fel
 hyn. *Non intelligunt ista dicentes, quod
 per os eorum intolerabilem blasphemiam
 diabolus sibilet.* Hymny yw, Nid yd-
 ynt hwy yn ystyried, wrth ddywedyd
 y cyfryw Bethau, fod y Cythraul yn
 gwneuthur eu Geneuau hwy yn offerynol
 i ddywedyd Cabledd. *Jerom* ac *Austin*,
 ac amryw eraill a scrifenasant yn erbyn
Pelagius, ydynt yn rhoddi Cyfrif he-
 laeth o'r modd y dywedai ef o blegid
 Gras Duw.

Eithr trwy Bwer a goleuni y Rhefym-
 mau a arferyd yn ei erbyn, gan Wyr
 dysgedig, trwy scrifennu Llyfrau, a thrwy
 Ym

Ymddiddanion neillduol, darfu i *Beta-*
gus ganiadhu. ychwaneg i Ras Duw
 nae o'r blaen. Fe addefodd, dlarfod i
 Dduw osod yn Neall pob Dyn Oleuni
 a Gwybodaeth, trwy ba un y gallai
 wneuthur Gwahaniaeth rhwng yr hyn
 fydd ddrwg ar hyn fydd dda; fel y
 gallai ddewis a gwneuthur y da, ac
 ymadel ar drwg. Yr Wybodaeth hon
 fydd gan y Cenhedloedd Paganaidd.
 O blegid hon y mae'r Apostol yn dyw-
 edyd, *Rhus. 2. 2.---16.* Y Goleuni
 Naturiol hwn a elwir gan yr Apostol
 yn Gyfraith: Ac felly trwy fod o hono
 yn cyfladdf Angenrheidrwydd y Gy-
 fraith hon (y Goleuni Natur ymma) fe
 fynnai *Pelagius* ei fod yn addet Gras
 Duw. Eithr ni safodd et chwaith yma,
 ond daeth ym mhellach o'r diwedd i
 gyladdf, fod Gair Ierufenedig Duw, fel
 yr Ysgrythurau Sanctaidd, yn offerynol
 ac yn fuddiol i Jechydwrfaeth Dyn: Fe-
 lly y mae *Austin* yn tyfhiolaethu o'r
 plegid. "Alunt ideo sine ope divina
 non fieri, quia & hominem Deus cre-
 avit cum libero voluntatis arbitrio, &
 dand"

“ dando præcepta, ipse docet, quemad-
 “ modum hominibus vivendum, & in
 “ eo utique adjuvat, quod docendo adfert
 “ ignorantiam, ut sciat homo in operibus
 “ suis, quid evitare & quid appetere de-
 “ beat, quo per liberum arbitrium, na-
 “ turaliter inlitum, viam demonstratam
 “ ingrediens, continenter & ius & pie
 “ vivendo, ad beatam æternamque vi-
 “ tam pervenire mereatur. ” *August.*

lib. de Spir. & litera. Cap. 11. Hyn-
 ny yw, Y mae Pelagius a'i Ganlynwyr
 yn dywedyd; mai trwy Ras Dirw yr
 ydym yn gadwedig, yn gymmaint ag i
 Dduw ein gwneuthur yn berehen Ewyl-
 llys Rydd; ac hefyd heblaw hynny, yn
 gymmaint ag iddo roddi ei Gyfraith a'i
 Orchymynnion yn lenfenedig; i ddan-
 gos i ni y modd y dylun ni fyw, a
 thrwy hynny y mae efe yn ein cynnor-
 thwyo; sef trwy gymmeryd ymmaith
 ein Hanwybodaeth, fel y gallom yn ein
 Hymarweddiad ddewis y da, ac ymo-
 chelyd rhag y drwg, trwy Rynwedd a
 Nerth ein Ewyllys Rydd, yr hwn fydd
 gennym, o'r Gened gachni i fyddu, a thrwy
 fyw

fyw yn sanctaidd ac yn dduwiol i allel
o honon gyrhaeddid Bywyd Tragwy-
ddol. Ac mewn Man arall, *Ipsūm vero*
auxilium in lege constituit atque doctrina.

Cap. 41. Y mae *Pelagius* yn dala fod
Gras Duw yn cynnwys yn unig yn A-
thrawiaeth yr Ysgrythur, yr hon sydd
yn dangos i ni ein Dylediwydd. I'r un
Ystyr y gwelir llawer o Leoedd yn Llyf-
rau *Austin* a *Jerom*, yn yr Hanes y
maent yn rolli o blegid *Pelagius*.

Eithr fe ddaeth *Pelagius* yn nesetto:
Fe ddaeth i chwedleua yn debyccach i'r
rhest o'r Cristnogion o blegid Gras Duw
nac y gwnaethai o'r blaen. Canys fe
ddaeth i gyfaddef Gweithrediad Ysbryd
Duw ar y Dyn oddimewn. Y mae *Au-*
stin yn crybwyll am un o Scrifeniadau
Pelagius, yn yr hon nid oedd efe yn
lon am un peth fynychach na Gras Duw.
In epistola quadam ad Paulinum nihil
aliud quam Dei gratiam & auxilium
confitetur, nosque nihil boni facere posse
sine Deo. Mewn Epistol a scrifennodd
at *Paulinus*, mae'n gwneuthur cofia am
Ras Duw, ac yn dywedyd, nad allwn

ni wneuthur dim ag sydd dda o ni bydd
 Duw gyda ni. *Aug. de gratia. l. i. c.*
 37. Fe ddaeth i wneuthur y cyfryw Gy-
 ffes a hon. *Adjuvat nos Deus per do-*
ctrinam & revelationem suam, dum cor-
dis nostri oculos aperit, dum nobis, ne
presentibus occupemur, futura demonstrat,
dum Diaboli pandit insidias, dum nos
multiformi & ineffabili dono gratiæ cœ-
lestis illuminat ---- *Operatur in nobis*
velle quod bonum est, velle quod sanctum
est, dum nos terrenis cupiditatibus de-
ditos, mutorum more animalium tan-
tammodo præsentiæ diligentes, futuræ
gloriæ magnitudine & præmiorum pollici-
tatione succendit, dum revelatione sapi-
entiæ, in desiderium Dei superentem sus-
citât volutatem, dum nobis suadet omne
quod bonum est: Operatur quippe ille
quantum in ipso est ut velimus. *Aug.*
de gratia contra Pelagium, lib. cap. 7,
& 10. & Epist. 107. Hynny yw, Y
 mae Duw yn ein cynnorthwyo ni trwy
 ei Ras; gan fod o hono yn rhoddi i ni
 Ddadguddiad o'u Ewyllys, trwy ei Air,
 i oleuo ein Deall; gan fod o hono yn
 rhoddi

rhoddi i ni Hysbyrwydd o blegid Pethau
 Tragywyddol, fel na byddo i ni ofod
 ein Serch ar Bethau Tymmherol; gan
 fod o hono yn dangos i ni ymgadw
 rhag Rhwydau Satan; gan fod o hono
 yn peri i'w nefol Oleuni lewyrchu yn
 ein Calonnau ni. Y mae efe yn gwei-
 thio ynnom ni ewyllysio yr hyn sydd
 dda, ac ewyllysio yr hyn sydd sanctaidd
 a phur, trwy fod o hono yn rhoddi i ni
 Hysbyrwydd o blegid y Wobr nefol, ac
 felly yn cytodi Serch a Dymuniad yn
 ein Calonnau ni tu ag atti, fel na by-
 ddo i ni fel Anifeiliaid direfwm ddilyn
 yn unig Bleferau cnawdol a darfodedig;
 ac hefyd, trwy fod o hono yn rhoddi i
 ni Ddadguddiad o'r wir Ddoethineb, ac
 felly yn cyffroi ein Ewyllys marwaidd
 ni i ymosyn ar ol Dnw: Y mae efe
 yn gosod o'n blaen y cwbl oll ag ly' dda
 er ein lles; ie y mae efe yn gweithredu
 yr hyn oll ag sydd yn sefyll arno fe tu
 ag at ein gwneuthur ni yn ewyllysgar.
 Dymma Ran o Gyfres *Pelagius*. Yr
 ydoedd yn gymmwys i ni ei gosod i lawr
 yn helaeth, tu ag at ddangos y modd y
 nefiodd

nesaodd efe o felur ychydig ac ychydig
 at y wir Athrawiaeth Etangylaidd. Ni
 welwn ymma, fod o hono yn arferyd
 Ymadroddion uchel jaw'n a pharched g
 o blegid Gras Duw. Fe debygid fod yr
 amryw Ymadroddion hyn yn cynnwys
 y cwbl agos ag y mae'r Ysgrythur yn
 ei roddi i Ras Duw. Fe ddywedodd
 hefyd ym mhellach fel hyn. "Nos qui
 " per Christi gratiam in meliorem ho-
 " minem renati sumus, qui sanguine
 " ejus explati atque mundati, *Aug. de*
grat. contr. Pel. l. 1. c. 38. Trwy Ras
 Crist ein hail enir, trwy ei Waed et i'n
 cyfiawnheir ac i'n glanheir. Ac etto,
 " Nisi per Dei gratiam, perfecti boni
 " cupiditas omnino non potest haberi.
Aug. contr. 2. ep. Pel. l. 2. c. 8.
 Gras Duw yn unig sydd yn gwelthio
 ynnom ni Serch at yr hyn sydd dda.
 Y mae Geiriau, Sens, Meddwl, ac Ym-
 adrodd yr Ysgrythur Lan yn ddigonol
 blaen, ac eglur, yn yr holl Bethau a ber-
 thynant i Jechydwriaeth Dyn. Etto,
 oddi un Text neu fan o'r Ysgrythur, na's
 darfu i'r Hereticiaid ffeindio allan ffordd

i'w wyrddroi. Yn hytrach na chydym-
sturfio yn eu Meddwl au Barn a Medd-
wl yr Ysgrythur, hwy a wnaent i'r
Ysgrythur blygu a throï i ddywe-
dyd yn ol eu meddwl hwy. Gwy-
bod y maent, na chae eu Rhesy-
mau hwy ond ychydig Gyfri, oddieithr
iddynt ddangos eu bod yn gysonol a'r
Ysgrythur; am hynny, y maent yn
ymorcheftu, ac yn cymmeryd dirfawr
Boen i beri i'r Ysgrythur gydlynnio a'r
cwbl oll ag y maent hwy yn ddala ac
yn ddyfsgu.

Y Temptiwr a ddywedodd wrth Awdwr
a Phen-tywylog ein Crefydd ni --- *Fel-
byn y mae'n scrifenedig*--- Yr oedd yn
ddiau y Peth yn scrifenedig; eithr nid i
bryfio, ac i wneuthur yn dda y Peth yr
oedd efe yn ei ddywedyd. Felly yr
Hereticiaid o honynt hwythau a gym-
merant arnynt, nad ydynt yn dywedyd
dim ond y Pethau sy' gyttunol ar hyn
sy'n scrifenedig. Ac felly *Pelagius* yma-
yn ei Gyffes; efe a'i lluniodd (fel yr ym
yn gweled) yn ol Ymadroddion yr Ys-
grythur; Etto trwy ei manawl chwilio,

fe geir gweled, mai Cyffes anscrythura
ydyw. Y mae efe yn dywedyd, fod
Duw trwy ei Ras yn gweithio ynnom
ni cwyllysio yr hyn sydd dda, ierch tu
ag at Bethau nefol a thragywyddol, yn
cyffroi ein Hewyllysiau ni i ganlyn Duw,
Ec. ie fe ddywedodd ym mhellach fel
hyn, *Anathema sit qui sentit, vel docet,
gratiam Dei qua Christus venit in hunc
mundum peccatores saluos facere, non
esse necessariam; Et qui hanc conantur
auferre poenas sortiuntur æternas*, Hyn-
ny yw, Os bydd i neb rhyw un feddwl
a haeru, nad yw Gras Duw trwy Grist y
Jachawdwr yn angenrheidiol, bydded
Anathema: Y sawl a wadant y Gras
ymma ydynt yn haeddu tragywyddol
Boenau, *Aug. de gratia contr. Pel.
cap. 2.*

Rhaid i ni ymma ystyriaid, pan fo a
wnelom ar cyfryw Ddynion a'r rhai'n,
mai peth cwbl angenrheidiol yw, peri
ddynt ddywedyd mewn modd neillduol
ac eglur, ym mha fodd, ac ymha ystyr-
laeth y maent hwy yn cymmeryd ac yn
deall y Geiriau a'r Ymadroddion o'r
Scrythur

'Scrythur y maent hwy yn eu harfer yn
 eu Hathrawiaeth a'u Hopiniwnau. Yr
 Hereticiaid o ddechrenad Cristnogaeth
 hyd heddyw, a arferent yr un Geiriau o'r
 Ysgrythur ar gwr Gristnogion; ond hwy
 au troent yn y cyfryw fodd ag y fyddai
 wafanaethgar i gyfiawnhau ac i amddi-
 ffyn eu Hopiniwnau hwy. O herwydd
 pa achos, wrth ymddadl eu ar fath Ddy-
 nion, ni ddylid goddef iddynt chwed-
 leua mewn modd cyffredinol a helaeth
 o blegid eu Hathrawiaeth; eithr per-
 iddynt ddywedyd eu meddwl trwy Y-
 madrodd mwy cysyng, neillduol ac eg-
 lur. Megis fel hyn :

Y *Sosmians* a addefant ac a ddywed-
 ant, mai'n Jachawdwr ni yw Crist.
 Eithr pan ddelir i ofyn iddynt ym mhell-
 ach, Beth y maent yn feddwl wrth Ja-
 chawdwr, ? Neu yni mha fodd y mae
 ef yn Jachawdwr i ni ? Eu hatteb fydd,
 Am iddo wneuthur Ewyllys Duw yn
 blaen ac yn eglur i ni, trwy ddartod
 iddo cefpawndo Cyfraith Dduw i ni, a
 thrwy hynny ddangos i ni y modd y
 dylem ni drefnu ein holl Weithredoedd ?
 Ac

Ac hefyd, trwy ddarlod iddo rodli i ni
 Siampl dda, i ddangos i ninnau y modd
 y dylem ni ymddwyn yn ein holl Ym-
 arweddiad. Ac felly o's bydd i ni fyw
 yn ol ei Siampl a'i Athrawiaeth ef, fe
 fydd i ni gyrhaeddyd Jechydwriaeth
 Dragywyddol. Fel hyn y dywedent fod
 Crist yn Jachawdwr. Eithr o blegid
 darfod iddo trwy ei Farwolaeth wneu-
 thur iawn i Gyfiawnder Duw am Be-
 chod: O blegid darfod iddo trwy ei
 Farwolaeth hwrcasu Heddwch a Ffatr
 Duw i Bechaduriaid, a phwrcasu Gras a
 Gogoniant, &c. nid ydynt hwy yn cre-
 du nac yn addef dim or fath Bethau:
 Etto y rhai'n au galwant eu hunau yn
 Grifnogion. Ac felly am bob Tadog
 Heresi: Tra fyddent yn dadleu dros eu
 Heresiâu a'u Camfyniadau mewn modd
 cyffredinol ac helaethol (megis o hirbell)
 byddai ei Ymadroddion, fel y tebygid,
 yn gyffelyb i Ymadroddion a Barn gwir
 Aelodau'r Eglwys Grifnogol; eithr pan
 berid iddynt ddywedyd eu meddwl
 mewn modd mwy neillduol ac eglur,
 fe geid eu Hopiniwnau mor belled oddi-
 wrth

with Athrawiaeth yr Eſengyl; ag ydyw
i Dwyrain oddiwrth y Gorllewin.

Fel hyn y mae Heretics yn y Dydd-
iau hyn yn ceisio felio eu Heresiau. Y
maent yn fodlon i roddi Cyffes o'u
Ffydd yng Ngeiriau yr Ysgrythur; ond
ni fynant ddyfod mewn un modd yn
nes na hynny. Annewyllysgar jaw'n y-
dynt i fynegu; pa fodd, ac ym nina
Ystyriaeth y maent yn cymmeryd ac
yn deall y cyfryw Ysgrythurau. Ac
felly *Pelagius* o hono yntet; et ydoedd
yn dynwared gwir Cristnogion; aserai
Eiriau'r Ysgrythur fel hwythau; proffesai
ei fod yn eu credu gyftal hwythau.
Eithr Pren twyllodrus ydoedd; yr oedd
yn ymddangos yn deg ac yn olugus,
ond dan y Rhifg Boncyff o Bren lych
ydoedd. Yn y Gyffesiad hon a wnaeth,
yr hon a grybwyllafom uchod, fe ddaeth
yn dra agos at yr Athrawiaeth Eſangyl-
aidd. Y mae eſe yn dywedyd (fel y
gwelom) fod Duw, nid yn unig yn a-
goryd Llygaid ein Deall ni, ond helyd,
yn gweithredu ynnom ni ewyllysio yr
hyn fydd dda.

Trwy fynych arferyd y cyfryw Ym-
 adroddion a'r rhain, parodd i'r Eglwy-
 fydd yn gyffroddinol obeithio yn dda o'i
 blegid ef dros Amser. Eithr *Austin*, a
 rhai eraill hefyd, wrth ddal fulw ar y
 modd yr ymddugase o'r blaen, oedd yn
 lled ofni nad oedd mo hono etto yn
 gywir yn ei Gyffes; ac felly yr ydym
 yn gweled ddartod iddo rybuddio y
 Cristnogion i ochelyd rhag cael eu twy-
 llo. " *Quandoeunque legimus vel*
 " *audimus, cum divinae gratiae adjuto-*
 " *rium confiteri, ut a malo declinemus,*
 " *bonumque faciemus, sive in lege*
 " *atque doctrina, sive ubilibet confi-*
 " *tuat, sciamus quod loquitur, nec erre-*
 " *mus aliter eum intelligendo quam*
 " *sentit. Scire quippe debemus, quod*
 " *nec voluntatem nostram, nec actio-*
 " *nem divino adjuvari credit auxilio.*
August. de gratia contr. Pel. Cap. 5.
 Hynny yw, Pan glywom ei fod ef yn
 eytaddet, mai tiwy Gymmorth Gras
 Duw yr ydym ni yn ymgadw oddiwth
 yr hyn fydd ddrwg, ac yn gwneuthur
 yr hyn fydd dda, ni ddylem wybod y
 modd

modd y dylid cymmeryd y Pethau y
 mae yn ei ddywedyd, rhag cael o ho-
 nom ein twyllo, trwy gymmeryd ei
 Eiriau ef mewn ffordd amgen nac y mae
 yn meddwl. Mae gennom achos i de-
 byg (er mor ysgrythurol yw ei Ymad-
 rodd) nad ydyw efe oll yn credu fod
 Gras Duw, yn rhoddi Nerth a Chym-
 morth i Ewyllys Dyn i wneuthur da,
 ac i ymadael ar drwg.

Ac felly ar ol ei fanawl chwilio a
 pheri iddo eglurhau a mynegu ei Fedd-
 wl a'i Farn, mewn modd mwy neill-
 duol ac amlwg, fe welwyd, mai nid
 heb achos y rhoddasai *Austin* y cyfryw
 Rybudd. Fe ddywedodd (fel y clyw-
 som) fod Duw yn gwneuthur i Ewyllys
 Dyn ewyllyfio yr hyn sydd dda, yn ol
 Ymadrodd yr Ysgrythur. Eithr wedi
 ei holi a'i chwilio, fe ymddangosodd
 mai ei Farn oedd, mai Dyn ei hun sydd
 yn gwneuthur i'w Ewyllys ewyllyfio yr
 hyn sydd dda. Fe addese yn ei Eiriau,
 mai Duw sydd yn gweithio mewn Dyn
 Allu i weithredu yr hyn sydd dda; eithr
 fe gafwyd, mai ei Farn a'i Feddwl oedd,
 fod

fod Gallu i weithredu yr hyn sydd dda,
yn y Dyn ei hun, ac o hono ei hun.
Am hynny, yn ol ei Farn ef, nid yw
Dyn mor rhwymedig i Dduw am Gym-
morth ei Ras, i ddeuwis ac i wneuthur
yr hyn sydd dda, ag yr ydys yn credu
ei fod.

Ymma, gan hynny, fe fydd i ni
ddangos mewn modd mwy neillduol
ac eglur, Beth ydoedd Heref *Pelagius*.
Y mae efe yn cyffelu (fel y gweinwn)
mai Duw sydd yn gweithio mewn Dyn
ewyllysio yr hyn sydd dda. Eithr
ym mha ryw fodd yr oedd Duw yn
gweithio mewn Dyn yr ewyllysio yma.
Pan aeth i eglurhau a dangos ei Foddwl,
ei Atteb oedd fel hyn: Ief, Fod Duw
trwy Athrawiaeth ei Air, yn gosod o
flaen Dyn ei Ddyledswydd: Ei fod ef,
trwy y Gorchymynnion, y Cynghorion,
a'r Hyfforddiadau sy'n gynnwyledig yn
yr Ylgrhythur, yn dangos y cwbl oll ag
sydd ddyledus ar Ddyn i'w gwneuthur;
yn dangos yr hyn sydd tuddiol a llefiol
iddo. Y mae Addewidion hwyd i gyn-
hyrfu

hyrfu y Dyn i ddewis ac i wneuthur yr
hyn fydd dda, ac i ochelyd yr hyn
fydd ddrwg; a Bwgrwthion o Gosb oni
bydd iddo ddewis y da, a gwrthod y
drwg. Hyd yn hyn, ac nid ym mhell-
ach y mae Cymmorth Gras Duw yn
niyned, ac yn cyrrhaeddid tu ag at
Droedigaeth, Sancteiddiad, ac Jechyd-
wriaeth Dyn, yn ol Opiniwn ac Athra-
wiaeth Pelagius. *Dicunt (Pelagiani)*
ut non peccemus, impleamusque iusticiam,
posse sufficere naturam humanam, quæ
condita est cum libero arbitrio, eamque
esse Dei gratiam, quia sic conditi sumus,
ut hoc voluntate possimus, & quod ad-
jutorium legis mandatorumque suorum
dedit. August. lib. de gestis Palæstinis.
Cap. 35. Hyfny yw, Y mae Pelagius
a'i Ganlynwyr yn dywedyd, Tu ag at
allel o honom ymgadw rhag pechu, a
gweithredu Cyfiawnder, y mae'n ddigonol
i ni, fod gennom ni Ewyllys Rydd o'n
Genedigaeth; a hwn yw Gras Duw.
Ac heblaw hyn, y mae yn rhoddi i ni
y Cymmorth hwn, sef, ei Air, ei Gyf-
raith, a'i Orchymynion i ddangos i ni

ein Dyledswydd. Ac mewn Lle arall;
Solum ad Dei gratiam pertinere contem-
dunt, quod cum libero arbitrio non pec-
candi possibilitate creati sumus, & Dei
mandata, quæ a nobis implerentur, ac-
cepimus. Cæterum ad eadem mandata
seruanda & implenda, nullo divino ad-
jutorio nos egere. Aug. Epist. 94. ad
 Hilar. Hynny yw, Y mae y Pelagians
 yn dywedyd, fod y cwbl o'r Gras ac
 yr ydym yn dderbyn oddiwrth Dduw,
 yn sefyll yn y ddau Beth hyn: 1. Trwy
 ddarfod iddo roddi Ewyllys Rydd, trwy
 ba un y mai yn ein Gallu ni i ymadel
 a Phechod. 2. Trwy ddarfod iddo roddi
 i ni ei Air a'i Orchymynnion, i ddangos
 i ni y Pethau a fynnai i ni eu gwneu-
 thur, fel na byddai i ni bechu; eithr
 am ychwaneg Gymmorth oddiwrth
 Dduw, i gadw ac i ufuddhau Gorch-
 ymynnion, nid ydynt hwy (y Pelagians)
 yn credu ein bod yn sefyll mewn Di-
 ffyg i'r hono.

Ac felly ni a welwn Farn a Meddwl
Pelagius a blegid Gras Duw; beth y-
 dyw, ac ym mha Bethau y mae'n syn-
 nwys

nwys. Y mae efe, fel y gwelwn, yn
 credu, ac yn haeru, fod Gras Duw yn
 cynnwys ac yn sefyll yn y *Deall* yn
 unig. Fod yn ddigonol i'r *Deall* gael
 ei oleno tu ag at sancteiddio'r holl Bwer-
 au a Nwydau a berthynant i Enaid
 Dyn. Nad oes arnom ni eisiau dim y-
 chwaneg Gymmorth oddiwrth Dduw
 tu ag at fyw yn sanctaidd, oddieithr yn
 unig. Wybodaeth o'r Pethau a fynnai efe
 i ni eu gwneuthur. Y cyfryw a hyn y-
 doedd *Divinity* [*Disinyddiaeth*] *Pela-*
gius.

Yr ydym yn cyfry yn afreidiol asferyd-
 llawer o Eirian, i ddangos ym mhia
 Bethau y mae *Gras Jacobusol* Duw yn
 cynnwys. Nid rhaid dywedyd, meddaf,
 ond ychydig o blegid y Peth hwn i'r
 lawl ag y mae ganthynt ond cym-
 medrol Wybodaeth o Athrawiaeth yr
 Efenngyl, a chymhedrol Brosiad o Weith-
 rediad Gras Duw ar eu Hencidian. Y mae
 gan y cyfryw rai Dyfjiolaeth gref oddi-
 fewn iddynt, a gyfyd i fynudd i wrth-
 wnebu Athrawiaeth *Pelagius*. Y
 maent hwy yn gwybod trwy h'r Brosiad,
 mai

mai un Peth ydyw, *wybod o honynt eu Dyledfeydd; a pheth arall ydyw, dyfod a'r Ewyllys cyndyn gwrthryfelgar i blygu i gyflawni y Ddyledfeydd.* Gofyd a phryder y Cristion prohiadol sydd yn bennaf o blegid ei Ewyllys; o blegid y Gwrthwynebrwydd sydd yntho tu ag at yr hyn sydd gyfiawn, sanctaidd a phur. Peth anhawdd ydyw dyfod ag ef i fod yn ddarostyngedig i *Ddeddf Duw.* Gwneuthur Ewyllys Dyn yn ufudd sydd Beth ag a berthyn i fawr Allu Duw. Y Peth ag sydd yn gwneuthur Gwahan-iaeth rhwng Pobl Dduw ag eraill yw, fod o honynt yn Bobl ufudd, ewyllysgar; ewyllysgar a pharod i ufuddhau a chanlyn Duw; cithrtrwy Nerth a Gallu Duw y maent yn cael eu gwneuthur yn gyfryw rai; yn ewyllysgar ac yn fodlon i i fod yn *Ganlynwyr Duw, fel Plant annwyl.* Dy Bobl a fyddant ewyllysgar *yn Nydd dy Nerth.*

Yn Ewyllys y Dyn y mae y Cythraul yn cael yr asael bennaf a mwyaf manteisiol tu ag at ei gadw yn gaeth dan ei Awdurdod. Ac y mae'n rhaid i un

i un calamach nac et ddyfod i ryddhau
yn atael honno, Nid Gwybodaeth yn y
Pen, eithr Gostyngeiddrwydd ac Uf-
udd-dod yn yr Ewyllys, sydd yn gwne-
thur Dyn, o fod yn Blentyn Diabol, i
fod yn Blentyn i Dduw.

O's mynnwch roddi Barn union am
Gyflwr ysbrydol Dyn, edrychwch, nid
ar ei Deall, ond ar ei Ewyllys. Ystyr-
iwch, nid pa faint yw ei Wybodaeth,
ond pa ffordd y mae tueddiad ei Ewy-
llys. Ni's gall Gwybodaeth yn unig,
(er maint a fyddo) wneuthur Cyfnewid-
iad yng Nghalon ac Ymarweddiad Dyn.
Eithr y mae'r Peth yn amgen mewn
perthynas i'r Ewyllys. Pa gyfryw byn-
nag ag ydyw'r Ewyllys; y cyfryw yd-
yw'r Dyn gerbron Duw. Y Peth sydd
wir (fel y dywed yr Apostol, 1ac. 3.
4) o blegid *Elyw* y Llong, sydd wir
mewn perthynas i Ewyllys Dyn. Rhod-
tro i'r Ewyllys, ac yna rhoir tro i'r holl
Ddyn. Gwneler yr Ewyllys yn ne-
wydd, a gwneir pob peth yn newydd.

Y Deall yn unig, medd *Pelagius*,
sydd gyfrannog o Gymnorth Glas Duw.

Nid

Nid yw yn myned ym mhellach; nid yw (medd efe) raid iddo fyned ym mhellach. Eithr yr Athrawiaeth hon oedd ddieithr yn Eglwys Dduw. Fe edrychwyd ar y Dyn hwn, *Pelagius*, yn un ag oedd yn dala ac yn dysgu Pethau amgen nac y dderbynialid yn yr Eglwys Gristnogol o ddechreuad Cristnogaeth hyd y pryd hwnnw.

Fe farnwyd yn un o'r rhei'ny, o blegid y rhai y prophwydala'i yr Apostol *Paul*. *Act. 20. 30.* y rhai a gyfodent i fynu yn yr Eglwys Gristnogol i lefaru Pethau gwyrdraws, i dynnu Dygyblion as eu hol.

Pa mor anghymeradwy a ffaidd ydoedd Athrawiaeth *Pelagius*; pa mor gamfynniol a pheniglus y cyrifid, a ymddengys, trwy ddal fulw ar y Cyfroad a barodd yn yr Eglwys trwy holl Gred: Ac hefyd, o's ystyriwn gyda pha fath Zef, Egni, a Diwidrwydd, yr ymosododd y Gweinidogion, trwy yr holl Wledyd, i wrthwynebu, ac i ddwyn Tyfolaeth yn erbyn yr Athrawiaeth honno. Eithr o blegid hyn, fe fydd i

ni ddywedyd yn fwy neillduol etto yn yr hyn a ganlyn, wedi i ni yn gyntaf osod i lawr yr amryw Byngciau camfynniol oedd Athrawiaeth *Pelagius* yn gynnwys.

Yn y Lle nefaf, gan hynny, fe fydd i ni osod i lawr, a dangos pa fath ydoedd Opiniwnau *Pelagius* yn y Pethau a berthynent i'r Grefydd Gristnogol; Ief, yr Opiniwnau a gyfryfid yn ddieithr, ac yn briodol iddo efe ei hun: Canys nid oedd efe ym mhob Peth yn gwyro oddiwrth yr Athrawiaeth a gynhelid ac a ddysgid yn gyffredin yn yr Eglwys. Ymma hefyd y mae i ni nodi a dal sulw, pan yr ydys yn son am Heresi, neu Opiniwnau *Pelagius*, nad ydys yn meddwl ei Opiniwnau cyntaf ef: Fe a adawse ac a wrthodasai sagad o'r rheiny o hono ei hun. Yr oedd ef yn chwedleu ar y cyntaf yn gyffelyb i un o'r *Stoicid*; eithr fe gywilyddiwyd o'r diwedd allan o'r cyfryw Siarad a hwnnw. Ac am hynny, pan yr ydys yn son am Opiniwnau *Pelagius*, yr ydys yn meddwl yn unig yr Opiniwnau hynny a gad-

wodd

wodd efe yn oestadol, ac y parhao'n
ynthynt hyd ei ddiwedd: A'r Opmiwn-
au hynny, cyn belled ag yr ydym yn
cael Hysbyrwydd o'u plegid, oeddent
y cyfryw a'r rhai'n a ganlyn.

Yr oedd *Pelagius* a'i Ganlynwyr yn
gwadu *Pechod Gwreiddiol*, Eu Hopi-
niwn oedd, fod pob un pan-aner yn bur
ac yn ddihalog; yn gwbl ddibechod;
yn ddienuog o bob rhyw Fai pa bynnag.
*Nos rectissime defendimus, neminem cum
peccato nasci, & Deum reos non posse
judicare nascentes.* Yr ydym ni, medd
y Pelagians, yn gweled fod gennom jaw-
achos i farnu, nad oes un yn dwyn
Pechod gydag ef i'r Byd; ac nad all
Duw gyfri y rhai sydd newydd eni yn
Bechaduriaid. *Aug. contr. Julian, lib.
1. p. 225. Hefyd, In Adamo peccasse
omnes, non propter peccatum nascendi
origine attractum, sed propter imitatio-
nem di-tum est. August. lib. de natura
& gratia. c. 9. Prwb oll a bechasant
yn Adda, tiwy ganlyn ei Siampel ddrwg
ef, nid tiwy dderbyn Natur Lygredig
oddi-*

oddiwrtho. Dywedent hetyd fel hyn.
Quicumque reus est, moribus, non exor-
dus accusatur. Am Weithredoedd drwg
 yn unig y dylai un gael ei gyfri yn Be-
 chadur, nid am yr hyn fydd yn dylod
 gydag ef i'r Byd. Drachefn, *Filij in*
quantum filij sunt, id e', *antequam a-*
liquid per voluntatem propriam operan-
tur, rei esse non possunt. Nid all rhai
 bychain fod yn euog o un math o Fai,
 hyd oni ddelont i arferiad o'u Deall a'u
 Hewyllys.

Ac etto er hyn oll, yr oeddent hwy
 (y Pelagians) yn barnu ac yn dala, y
 dylai Plant bychain gael eu Bedyddio.
 Yr hyn Beth nid oedd yn cyttuno a'u
 Hopiniwn hwy, yn gymmaint a'u bod
 yn gwadu Pechod gwreiddiol. Fe of-
 ynid iddynt, I ba Ddiben, am ba achos
 y mynnent hwy i Blant bychain gael eu
 bedyddio? Dywedyd wrthynt, mai un
 Peth ag a arwyddocceir trwy Olchiad
 Bedydd, ydyw Golchiad a Glanhad yr
 Enaid oddiwrth Bechod, trwy Darnell-
 iad Gwaed Crist; eithr yn ol eu Barn
 hwy, nid oedd mewn Plant bychain
 ddim

ddim Pechod i'w olchi ymmaith; a pham, gan hynny, y mynnent i Blant bychain gael eu bedyddio.

Eu hatteb oedd fel hyn; y rhai a feddyddir yn eu cyflawn oedran, ydynt euog o Bechod, trwy ddartod o honynt yn rynyach wneuthur camarter o'u Hewyllys Rydd; ac am hynny, hwynt-hwy a ddylent gael eu bedyddio i arwyddocau Maddeuant Pechodau: Eithr am Blant bychain, er eu bod yn ddifal ac yn ddibechod, ac o achos hynny, nid all eu Bedydd hwy arwyddocau Maddeuant Pechod: Etto hwy a ddylent gael eu Bedyddio, tu ag at arwyddocau Pethau craill; set i arwyddocau eu Mabwysiad; i arwyddocau eu bod o hynny y maes i'w cyfri o Rifedi Plant Duw, ac o Deulu'r Ffydd. *Omni-
bus
etatibus dicunt esse baptismum necessari-
um, ut scilicet illa creatura in Dei
adoptetur, non quod aliquid ex parenti-
bus trahat, quod sit lavacro regeneratio-
nis expiandum. August. contra duas Pe-
lagian. Epist. lib. 4. cap. 11.* Hyn-
ny yw, se ddylai Plant bychain yn gy-
stall

stat ag eraill gael eu bedyddio, tu ag
 at gael o honynt eu cy-nmeryd i Fa-
 bwsiad Plant Duw, nid am fod ynthynt
 hwy un math o Aflendid i'w olehi ym-
 maith. *Hac tempestate Pelagius præ-
 dicavit, parvulos non ideo baptizatos,
 ut peccato exuantur, sed ut sacramento
 adoptionis honorantur. Prosper in Chro-
 nicis ad An. 414.* Pelagius a gyfo-lodd
 i synu yn ddiweddar i bregethu, fod
 Plant bychain yn cael eu bedyddio, nid
 i arwyddocau Madauuant Pechodau,
 ond i fod yn Arwydd o'u Mabwysiad.

Un Peth arall (yn ol Barn y Pelagi-
 ans) oedd Bedydd Plant bychain yn ar-
 wyddocau, fef eu Hawl i Deymas Ne-
 foedd. “*Secundum Pelagium hæretic-
 um ista dicitis, parvulis baptismum
 necessarium, non propter remissionem
 peccatorum, sed propter regnum cal-
 orum.* *Aug. contr. 2. Epist. Pelag.
 lib. 1. cap. 22.* Yr oedd hyn yn ym-
 yn dywedyd wrth rai o Ganlynwyr Pe-
 lagius. Yr ydych chi yn dywedyd
 Pethau hyn yn ol Athrawiaeth nichi
 Meistr, yr Heretic Pelagius, fef, ydy-
 lai

lai Plant bychain gael eu bedyddio, nid i arwyddocrau Maddenant Pechod, ond i arwyddocau fod ganthynt Hawl i Deyrnas Nef.

Yr Oesoedd o flaen *Pelagius*, yr oedd Ffurio Eiriau yn cael eu harfer wrth fedyddio Plant, yn cynnwys eu bod yn eu bedyddio hwy, i arwyddocau ym mysg Pethau eraill, Maddenant Pechod. Yr oedd *Pelagius* o hono yntef yn feddion i'r un Geiriau gael eu harferyd wrth fedyddio Plant, er ei fod yn gwaiddid fod ynthynt hwy un Pechod i'w fuddieu. Fel hyn y dywedai y Pelagians:

"Eratemur infantes baptizari debere in remissionem peccatorum secundum regulam universalis ecclesiae, & secundum evangelij sententiam. *August.*

lib. 2. contr. Pelag. cap. 5. Helyd,

"Propter solam vero symboli formulam, ut tradita consuetudo servetur, tinguntur in remissionem peccatorum.

Tu agat gynnal i fynu Drachodiad yr Eglwys, mae'n gymmwys i Plant bychain gael eu bedyddio i arwyddocau Maddenant Pechod.

Pan ddechreuodd *Ignatius* a'i Can-
lynwyr haeru, a phregethu y cyfryw
Athrawiaeth a hon, sef gwadu Pechod
gwreiddol; yr oedd yr Oriniwn a'r Ath-
rawiaeth yn dra anghymeradwy yn y
Gwledydd Cristnogol; hi a gyflid yn
Athrawiaeth ddieithr; yn anghytunol a'r
Athrawiaeth Cristnogol: yn anghytunol
a Barn y Dylgawdwyr pennat ag a fua-
lai yn Eglwys Crist o amser yr Apostol-
ion hyd y pryd hwnnw. Cymmerwn i
fynu fawr Amser, pe byddai i ni osod i
lawr eu Geiriau a'u Tyfioiaeth o ble-
gid y peth, megis yr ydym yn eu cael
yn eu Serfeniadau: Fe tydd i mi gan
hynny, grybwyll rhai o'r pennat o ho-
nynt.

Ignatius, yr hwn oedd yn cofio weled
Crist yn y Cnawd, y mae efe yn galw
y Pechod gwreiddol, yr hen Anwiredd.

Julian Martyr. Holl Ddynol Ryw
a syrthiodd i Gyflwr marwol, trwy Hu-
doliaeth y Diabol, yn Nhrofeddiad *Adda*,
Dialog. cum Tryph. Ac hefyd mewn
llw arall. *Adda* a wnacth holl Ddynol

Ryw
bywbohb

Ryw yn ddarostyngedig i Farwolacth;
ac yn attebol am Ddyled.

Tatianus orat. contra gentes. Trwy
Drosedd y Dynion cyntaf, *Adda* ac *Efa*,
ni a gollasom. Ysbryd Sancteiddrwydd.

Irenæus, yr hwn oedd Ddysgybl i *Poli-
carp*, *Policarp* i *Joan* yr Apostol, fydd
yn dywedyd. Y Clwyf a gafodd holl
Ddynol Ryw trwy y Sarph, a jacheir yn
unig trwy yr hwn a ymddingolodd yng
Nghyffelybiaeth Cnawd pechadurus, sef
trwy Rinwedd Gwaed Crist. Hefyd:
Megis trwy Fenyw y gwnaed holl Ddy-
nol Ryw yn ddarostyngedig i Farwol-
acth; felly, Benyw a fu offerynol i
ddyfod a Meddyginiaeth i ni. *Iren. lib.*
4. cap. 5. & lib. 5. cap. 16.

Origen fel hyn: Nid oes un gwr nad
ydyw yn ddarostyngedig i Felldith *A-
dda*, nac un Wraig nad ydyw yn
ddarostyngedig i Felldith *Efa*. *Orig.*
contr. Cels. lib. 4.

Methodius apud Epiphanium. hæresi
64. Fc'n trowyd ni allan o Baradwys
yn *Adda*.

Macarius Aegyptius. homil. 4. Tra-
ddodwyd

ddodwyd Melleith *Adda*, megis rhyw
fath o Etifeddiaeth, yw Hiliogaeth.

Athanasius orat. 2. contr. Arianos. 2
dlywed; Pan bechodd *Adda*, dilifodd
Pechod yw holl Hiliogaeth.

Basil in Psal. 29. Gwan ydwyf, ac
yn ddarostyngedig i Farwolaeth am Be-
chod trwy Dwyll y Sargh.

Gregory Nazianzen hefyd, *Orat. 28.*
O pa fath ydyw fy Llwgr! Canys
Llwgr fy Rhieni cyntaf, fy Llwgr innai
hefyd ydyw. Hefyd; Yn *Adda* te'n
twyllwyd, a thrwy gael o henom ein
twyllo, pechafom; ac am bechu o ho-
nom, yr ydym yn euog o Farwol-
aeth. *Orat. 25.*

Amryw o Dyfidiolaethau o blegid yr
ma Peth a allem gryhwyll o Scrifenniad-
au *Chrysoſtom*; eithr ni chofawn ond
yr un hon a ganlyn.

Ad Roman. Cap. 6. Homil. 2. O
herwydd Pechod, y mae, nid yn unig
ein Cyrph ni yn ddarostyngedig i Far-
wolaeth, ond y mae hefyd ein Eneidiau
ni yn Heidiau o Nwydau drwg a Thra-
chwantau. Y Nwydau hyn, y mae os-
oddynt

ddynt ar y cyntaf dan Reol, ydynt yn awr yn afreolus, fel y March neu'r Ful, Ps. 32. 9. Y mae rhyngom ni Ymdrech goestadol a'r rhai'n. Y mae Cyfraith Dduw yn dangos i ni y modd y dylem ni ymddwyn; eithr nid yw hyn yn unig yn ddigonol. Nid allwn gael y Fuddigoliaeth heb nerthol Weithrediad y Glan Ysbryd ar ein Calonau ni.

Ni welwn ymma Farn *Jaen Chryso-*
stom; ief, Fod Gweithrediadau Calon Dyn ar ol ei Gwmp yn afreolus ac yn anrhefnus; ac nad yw ddigonol i'r Deall gael ei oleuo trwy Wybodaeth o'r Ddyledswydd; eithr fod yn rhaid i'r Ewyllys ar Serchiadau hetyd gael eu golod mewn iawn Dre'n trwy Nerthol Weithred yr Ysbryd Glan. Faf hyn y gwelwn pa fath ydoced Meddwl a Barn y rhai a gyfrifid yn bennaf Dylgawd-wyr yn Eglwys y Groegiaid, o blegid Pechod gwreiddiol.

Ym mysg y rhai a scrifennasant o blegid y Grefydd Gristnogol yn y Iaith Lating, un o'r rhai cyntaf oedd *Tertu-*

San. Y mae efe yn dywedyd fel hyn.
Satan yr Angel drwg a dynnodd y Dyn
cynaf i drofeddu'r Gorchymmyn, trwy
yr hyn Drofeddiad y gwnaeth eu holl
Hiliogaeth yn ddarostyngedig i Farwo-
laeth. *Lib. adversus gentes. Cap. 3.*
Amryw o'r cyfryw Ymadroddion sydd
yw gweled yn ei Sgrifenniadau ef.

Cyprian hefyd. Fe ddylai Plant by-
chain gael eu bedyddio, i arwyddocau
eu Gorchlad oddiwth y Pechod a dder-
byniasant oddiwth eu Rhieni cynaf.

Lib. Epist. 8. ad Rufum.

Amobius hefyd. Yr ydym yn rhy-
dueddol i Ddrwg, ac amryw Drach-
wanan enawdol, o herwydd y Llwgr a
ddaeth gyda ni i'r Byd. *Lib. 1. contra*

gentes. Yr un Ystyr hefyd y dywed *Reticus*
Augustinus, ac *Olympius Hispanus.*

Felly hefyd *Idary o Efraince.* Y mae
yn eglur i baw bache yn *Adda* me-
is yn y Gwleiddin, canys yn gyra-
ffaint y gellid ef gach ei lygu trwy Br-
thod, aflu i baw ag a ddactant o
baw.

hono gael eu llygru hefyd. *Hilar. Ex-
pos. Rom. 5.*

Ambrose. Myfi a syrthiais yn *Adda*,
fe'm bwriwyd allan o Baradwys yn
Adda. Lib. de resurrect. c. 2. Dra-
chefn: Mewn Pechod i'm genir ni oll;
y mae Pechod yn dechrau gyda'n Byw-
yd ni, fel y dywed *Dafydd.* Mewn
Anwiredd i'm lluniwyd.

Jerom ac *Austin* oeddent o'r un Farn
ar rhai hyn o blegid Pechod Gwreiddol.
Byddai dra dihir a maith i ni osod i
lawr yr amryw Lleoedd, ym mha rai
y maent yn rhoddi eu Cyffes am Bechod
gwreiddol. Crybwyllwn yn unig yr
hyn a ddywedant o blegid *Pelagius*, yr
hwn oedd yn gwadu'r Peth.

Austin a ddywed fel hyn: Na ddol
lyth y fath beth ag i'r Eglwys a del y Gwl-
rionedd hwn, fel yr Athrawiaeth, fod y
cyfryw Beth a Phechod gwreiddiol. He-
fyd, y mae yn amlwg, fod yr Eglwys
Gristnogol o'r dechreuad yn credu ein
bod ni oll yn euog o Bechod gwreiddol;
eithr y nawr yn ddiweddar ddech y *Pela-
gians* ymma i siarad eu ffoledd. *Aug.
lib.*

lib. 4. ad Bonifacium contra duas Pe-
lagianorum epi . . cap. 8. & ult. Y
 mac yn Lle hynod yn Serifeniadau Au-
 stin i'r Ystyr hyn. Yr oedd e'n son yno
 yn gyntaf am *Jerom*: Fe ddarllenodd
 eie (sei *Jerom*) ebe fe, lawer mwy o
 Lyfrau na myfi: Pe bawn o hyd chwed-
 leua ag ef, mi a ofynwn iddo, a ddar-
 llenodd eie un Llyfr erioed a scrifen-
 nwyd gan Cristion, yn yr hwn yr oedd
 Pechod gwreiddiol yn cael ei wadu.
 Myfi ni ddarllenais agos cymmaint ag
 eie; ond am gymmaint ag a ddarllen-
 ais i, Pechod gwreiddiol a addchid ag a
 gyffesid gan bawb: Eithr o ba le y
 daeth yr Opiniwn newydd a dieithr ym-
 ma yn ddiweddar i'r gwn. Ar y cyn-
 taf darfu i mi ei ddirmysgu, gan debyg
 na ddolid fawr fulw ar Opiniwn, ag
 oedd yn wrthynebol i Athrawiaeth yr
 Eglwys Cristnogol o'r dechretiad; ond
 yn awr, yr wyf yn clywed ei fod wedi
 hedanu yn ddifawr; a llawer o'r Bro-
 dyr ydynt yn taer ersyn arnaf ymosod
 yn fuan i scrifennu yn ei erbyn. Ac
 hefyd: Y Ffydd a Chyffes yr holl Wle-
 dydd

dydd Cristnogol, yr hon a bregethwyd
o amser i amser gan Ddylgawdwy'r yr
Eglwys hyd heddyw, sy'n tyfio laethu
yn eich herbyn chwily Pelagians, rieh bod
yn Hereticiaid; y rhai vdych yn gwadu
Pechod gwreiddol. *August. de peccat.
meritis & remis. cap. 6. 8. & lib. 1.
adversus posteriorem Juliani respons.*
Ac mewn lle arall mae'n dywedyd wrth
Belagius fel hyn. Nid mysi a lyfellodd
yr Opiniwn o blegid Pechod gwreiddiol;
canys Pwngc ydyw o Ffydd yr Eglwys
Cristnogol o'r Dechreuadau. Bithr tydi
Pelagius, yr hwn wyt yn gwadu Pe-
chod gwreiddol, wyt Heretic newydd
godi i fynu. *De nuptijs & concupiscenti-
na. lib. 2. cap. 12.* Bithr wyt yn
gwadu Pwngc atall o Athrawiaeth *Pelagius*
ydeedd, Fod gan bob Dyn Ewyllys
Rydd. Y Pwngc hwn a roddodd un o'r
Clwyfau mwya a dyfina i'r Grefydd
Cristnogol ag a gafodd ei par ymddan-
gofodd Cristnogarth yn y Byd. Y
Pwngc a'r Opiniwn hwn a barodd i *Be-
lagius* (a hynny nid heb achos) gael ei

alw yn Elyn i Ras Duw. O herwydd
y Pwngc hwn yn bennaf, y cafo'dd eie
ei gasrau a'i ffeiddio trwy holl Gred.

O blegid yr Ewyllys Rydd yma, nid
ydym yn cyfri yn gymmwys, ddywe-
dyd ond ychydig y pryd hwn; o her-
wydd y bydd i ni gael achos i ddywed-
yd yn fwy neillduol o'i blegid mewn
lle arall. Ond yn unig hyn: Wrth E-
wyllys Rydd, yr oedd *Pelagius* yn
meddwl, Gallu mewn Dyn o hono ei
hyn i fyw mor grefyddol, ac mor ddaw-
iol, ac y mae Cyfraith Dduw yn gor-
chymwyn. Dala a haeru yr oedd eie,
Nad oedd dim anhueddrwydd, dim ge-
lyniaeth, na gwrthwynebrwydd oll mewn
Ewyllys Dyn tu ag at yr hyn sydd dda,
tu ag at yr hyn sydd ysbrydol, a sanct-
aidd. Dala yr oedd, fod Ewyllys pob
Dyn mor iach, mor ddiglwys, difaf, di-
araf, ag ydoedd Ewyllys *Adda* pan y
ereuwyd gyntaf. Fe fydd i ni ddywe-
dyd yn fwy neillduol a helaeth o ble-
gid y Pwngc hwn, pan ddelom i gym-
meryd yn llaw Helynt yr Arminians.

Fod gan bob Dyn Ewyllys Rydd
 fydd wir; ni fyddai nro hono yn Grea-
 dur rhesymmol oni bae fod gantho E-
 wyllys Rydd: Pob Dyn ag fydd yn dal
 fulw ar Weithrediadau ei Enaid a ad-
 nebydd yn ebrwydd, ac a wyr yn hy-
 dda, fod gantho Ewyllys Rydd. Fe
 wyr fod gantho ef Allu i ddewis un
 Peth o ddau, ac un Peth o Gant, neu o
 Gannoedd f'alle, ar achosion: Dymia
 Ewyllys Rydd. Mewn amryw Bethau
 ac amryw Ystyriaethau, y mae gan bob
 Dyn Ewyllys Rydd. Hyn oedd *Austin*
 a *Jerom*, a'r hell Wyr duwiol dyfgedig,
 a fuasai yn yr Eglwys Gristnogol er
 Amser yr Apostolion yn gyfadde; ac
 o blegid y cyfryw Ewyllys Rydd y
 maent yn crybwyll yn fynych yn eu
 Scrifenniadau, fydd etto ar gynted.

Eithr pan gyfododd *Pelagius* i ddala
 ac i haeru fod gan bob Dyn Ewyllys
 Rydd, yn y cyfryw fodd, ac yn y cyf-
 ryw Ystyriaeth ag fydd yn destyrio
 Gras Duw, hwy a godasant i fynu i gyd
 yn ei erbyn. Y Gwyr mwya hynod o
 ran Dyfeg a Duwioldeb, a gymmerasant
 fawr

sawr Boen, trwy bregethu a scrifennu Llyfrau, i wrthwynebu Athrawiaeth *Pelagius* o blegid Ewyllys Rydd. Ac heb law hynny, darfu i'r Gweinidogion trwy yr holl Wledydd Cristnogol, ymgynull mewn amryw Fannau yn Gymmanfeudd, i ddwyn Tyfolaeth yn erbyn Heresi *Pelagius*, ac i rybuddio a chynghori y Cristnogion yw gochel-yd.

Tu ag at delangos, pa mor gyttunol y darfu i'r Eglwys Cristnogol sefyll i fynu i wrthwynebu Heresi *Pelagius*, fe tydd i ni grybwyll rhai o'r Gymmanfeudd Eglwysig a ymgasglasant, i ystyried ac i farnu yr Heresi honno.

1. Y Gymmanfa gyntaf a ymddangosodd yn erbyn Heresi y *Pelagians*, a ymgysartu yn *Ninas Carthage* yn *Affrica*. Yno y darfu iddynt gyhoeddu a declario *Anathema* i'r cyfryw ag a ddallient gau Opiniwnau *Pelagius*. O blegid y Gymmanfa hon y mae *Austin* yn crybwyll. *De peccat. origin. c. 2. 3.*

2. Yn y Flwyddyn o Oed Crist, Pedwar cant a phedair ar ddeg, bu Cymmanfa

manfa o Weinidogion ym *Mhalefin*,
 lle barnwyd ac y condemnwyd Opiniwnau y *Pelagians*. Yn y Gymmanfa hon-
 no yr oedd *Pelagius* ei hun yn brelen-
 nol; a darfu iddo yntef ei hun eu bar-
 nu; felly ac y parodd i'r Gynulleidfa
 goellio ei fod yn diwigio ac yn ymadel
 a'i Heresi: Eithr nid oedd ynddo ond y
 Twyll a'r Rhagrith, megis yr ymddar-
 gosodd ar tyr amser ar ol hynny yn dfa
 eglur. O blegid ei Ymdduglad y pryd
 hwnnw, y mac *Austin* yn son, *Epist.*
ad vitalem Carthagin. 107. *De gra-*
tia Dei, imo contra gratiam Dei, Pe-
lagianam sententiam, pectore quidem fi-
cto, sed tamen Catholicos iudices timens,
Pelagius ipse damnavit. Hynny yw,
 Y pryd hwnnw, darfu i *Belagius* ei hun
 gondemnio Opiniwnau y *Pelagians*; eithr
 a Chalon ragreithiol; canys, rhag ofn
 cael o hono ei hun ei gondemnio, y
 gwnaeth, Yn y Flwyddyn, Pedwar Cunt ac
 Un-ar-bumtheg, bu Cymmanfa arall
 yng *Ngharthage*, lle rhoddwyd Tyf-
 iolaeth

iolaeth a Barn yn erbyn Heresi y Pelagians.

4. Hefyd yn Nhre a elwid *Milevis* yn *Numidia* yn *Africa*, Nifer fawr o Weinidogion a ymgynnullasant, i gyd-dystiolaethu yn erbyn gau Athrawiaeth y Pelagians.

5, & 6. Ar ol hyn cynhaliwyd dwy Gymmanfa, ychydig amser y naill ar ol y llall, tu ag at (o's byddai bosibl) ddiwreiddio Athrawiaeth y Pelagians.

7. Gymmanfa arall a gynhaliwyd yn *Africa*, lle yr ymgysarfus rhai o'r holl Wledydd Cristnogol yn y Wlad honno. Y Gymmanfa oedd yn cynnwys o ychwaneg i ddau Cant o Weinidogion; y rhai a gyd-unasant i gondeimnio Athrawiaeth *Pelagius*.

8. Gymmanfa arall yn *Ephraïm* a gynhaliwyd ar yr un achos.

9. Yn *Ephesus* ymgysarfus rhagor i ddau Cant o Weinidogion i wrthwyneddu Heresi *Pelagius*, ac hefyd Heresi *Nestorius*. Y *Nestorius* yma oedd yn dala, fod y ddwy Natur yng Nghrist yn gwneuthur, nid un Person ond dau Person.

Cynnifer

Cynnifer ag fyddu o Weddillion Cristnogion, yn y rhan honno o'r Byd a elwir *Asia*, ydynt Gamllynwyr yr Heretic yma (*Nestorius*) hyd heddyw.

10. Un arall yn *Ailes*, Tref yn *Ffraingc*.

11. Ac ar ol hynny un yn Nhref *Lyons* yn *Ffraingc*.

12. Yn *Rhusum* hefyd yn yr Amser hwnnw, condemnwyd Heresi *Pelagius*.

13. Cynhaliwyd Cymmanfa yn erbyn Camfyniadau y *Pelagians* yn *Sardinia*; Ynys fychan yn y Mor tu hwnt i *Itali*.

14. Ac un arall yn *Orange*, Tre yn *Dauphiny* yn *Ffraingc*, yn yr hon megis ac yn y lleill oll, rhoddwyd Barn a Thyftiolaeth yn erbyn Camfyniadau y *Pelagians*.

Y Gweinidogion yn yr Amseroedd hynny, a safasant i fynu i wrthwnechu Opiniwnau *Pelagius*, nid yn unig trwy ymgynnull yn Gymmanfeudd i roddi cyd-dystiolaeth Gyhoeddus yn ei erbyn; eithr hefyd trwy scrifennu Llyfrau. Y mae etto, ar gynted, amryw o'r Llyfrau a scrifennwyd ar yr Achos hwnnw.

hwnnw. Ym mylc y Gwyr dy'gedig a
 ferifenasant yn y Dyddiau hynny yn er-
 byn Hereti y *Pelagians*; y mwya hy-
 od oedd y rhai'n a ganlyn; sef, *Jerom*,
Austin, *Orosius*, *Atticus*, *Sysinnius*, eill dau
 o *Gonstantinople*; *Theophilus*, *Cyrillus*,
Joannes; eill tri o *Alexandria*. *Cæsa-*
rius Arelatensis, *Christus*, *Boniface*---
 Elawer eraill a gyfrifir, y rhai y byddai
 dihir mewn modd neillduok roddi Hyf-
 bysrwydd o'u plegid.

Y modd yr oedd y Cymmanfuedd o
 Weinidogion yn declario ac yn mynegu
 eu Barn o blegid Opiniwnau *Pelagius*,
 ac yn tystiolaethu eu Cefineb tu ag at-
 tynt, ydoedd fel hyn, " *Quisquis dixe-*
 " *rit, gratiam Dei per Jesum Christum*
 " *propter hoc tantum nos adjuvare ad*
 " *non peccandum, quia per ipsam nob-*
 " *is revelatur & aperitur intelligentia*
 " *mandatorum, ut sciamus quid appetere*
 " *& quid vitare debeamus; non autem*
 " *per illam nobis præstari, ut quod fa-*
 " *ciendum cognoverimus, etiam facere*
 " *diligamus atque valeamus, anathema*
 " *sit. Concilium Carthaginense 3. con-*
 " *tra*

“*tra Pelagianos.* Hymay, Pwy bynnag a ddywedo, fod Gras Duw trwy Grist yn ein cynnorthwyo ni i ymadael a Phechod, yn unig trwy ddangos i ni trwy ei Air a'i Oichymymnion pa bethau a ddylem ni eu gwneuthur, a pha bethau a ddylem ni eu gochelyd; eithr, nad ydyw'r Gras hwn hefyd yn gweithredu ynnom ni garu, a gallu gwneuthur y Pethau yr ydym yn wybod y ddylem ni wneuthur, bydded Anathema.

○ Hyn oedd eu Barn a'u Tyfhiolaeth yn erbyn Opiniwn *Pelagius* o blegid Ewyllys Rydd. Ac yn y modd hyn yr aent dros ei holl gau Opiniwnau ef, gan goffa pob un o honynt yn neillduol. A'r cyfryw o'u Opiniwnau ef ag oedd-
ynt yn gyfri yn beriglus, ac yn niweidiol iawn i'r Grefydd Gristnogol, cyhoeddent eu Hanathema i'r sawl a'u dalent; eithr y cyfryw Opiniwnau ag oeddent (er yn gamlynniol etto) yn ddiniwaid i Dduwioldeb, o blegid y rheiny hwy ddywedent yn unig, eu bod yn Gamlynniad-
au, a bod y rhai a'u dalent yn gwyroddiwrth y Gwirionedd.

Dra-

Drachefn, am fod *Pelagius* yn gwadu
 Pechod gwreiddiol, y maent yn rhoddi
 eu Tylliolaeth yn ei erbyn fel hyn.
 " Quicumque dixerit infantes nihil ex
 " Adam trahere originalis peccati, quod
 " regenerationis lavacio expietur, unde
 " fit consequens, ut in eis forma baptis-
 " matis in remissionem peccatorum,
 " non vera, sed falsa intelligatur, ana-
 " thema sit. Quoniam non aliter in-
 " telligendum est, quod ait Apostolus,
 " per unum hominem peccatum intra vit
 " in mundum, ac per peccatum mors,
 " & ita mors in omnes homines per-
 " tranxit, in quo omnes peccaverunt;
 " nisi quemadmodum Ecclesia Catho-
 " lica ubique diffusa semper intellexit.
 " Propter hanc enim regulam fidei,
 " etiam parvuli, qui nihil peccatorum
 " in semet ipsis adhuc committere po-
 " tuerunt, ideo in peccatorum remissio-
 " nem baptizantur, ut in eis regenera-
 " tione mundetur, quod generatione
 " traxerunt. *Concilium Milevitanum* 5.
 Hynny yw, Pwy bynnag a ddywedo,
 Nad ydyw Plant bychain yn derbyn
 M oddiwrit

oddiwrth *Adda* Bechod gwreiddiol f'w
 olchi ymmaith, a thrwy hynny yn
 gwneuthur Bedydd delim am en nac
 ofer Arferiad; bydded Anathema: Ca-
 nys nid oes i ni gymmeryd Geiriau'r A-
 postol, *Trwy un Dyn y daeth Pechod i'r*
Byd, a Marwolaeth trwy Bechod, ac
felly yr aeth Marwolaeth ar lob Dyn,
yn gymmaint a phechu o hawb; Y Ge-
 riau hyn, nid oes i ni gymmeryd mewn
 un Ydyriaeth am en na'r modd yr
 oedd yr Eglwys Gatholig, trwy'r holl
 Wledydd, o'r dechreuad, yn eu deall.
 Ac yn gymmaint a bod yr Ysgrytair
 yn anlygu i ni, Fod Plant bychain
 (er nad ydynt etto yn euog o Bechod-
 au gweithredol) yn Bechaduriaid; yr
 ydys yn eu bedyddio i arwyddocau eu
 golchiad oddiwrth Bechod, a'u bod trwy
 Enedigaeth ysbrydol, yn cael eu glanhau
 oddiwrth yr Aflendid sydd ynddynt yn
 eu Genedigaeth naturiol.

Yr Amser y scrifenwyd y Pethau hyn,
 ydoedd dri Chant o Flynyddoedd ar ol
 Amser yr Apostolion: Ac y mae'n am-
 lwg wrth y Geiriau hyn, fod yr Eglwys
 Crist-

Gristnogol, trwy'r holl Wledydd, yn y Dyddiau hynny, ac o Amser yr Apostolion hyd y pryd hwnnw, yn credu fod y cylryw beth a Pechod gwreiddiol. He-
 ryd, ni welwn oddiyma, mai un Tecst o'r Ysgrythur, ym mysg eraill, trwy yr hwn yr oeddent yn prysio fod Pechod gwreiddiol oedd *Rhuf. 5. 12.* Ac fel ac yr ydys yn deall y lle hwnnw yn y Dyddiau hyn, felly yr oedd yr Eglwys Gristnogol yn ei ddeall o'r dechreuad. Ym mhellach, y mae i ni oddiyma wel-
 led, Nad oedd yr Eglwys Gristnogol yn yr Oesoedd cyntaf, yn cyfri Gwadiad Pechod gwreiddiol yn beth bychan: ca-
 nys ni welwn eu bod yn cyhoeddi Ana-
 thema ar y fawl a'u gwadent.

Hyn a gaiff wafanaethu tu ag at ddangos, y modd yr oedd y Cymman-
 trudd o Weinidogion y pryd hwnnw yn rhoddi eu Tystiolaeth yn erbyn gau A-
 thrawiath *Pelagius* a'i Ganlynwyr. Ca-
 nys pe rho'n a bod i ni gymmeryd yn llaw rod-
 di hanes helaeth o Dystiolaeth pob Cymmanfa yn neillduol, gorsyddai

arnom

amom scrifennu llawer o Lyfrau i'w cynnwys.

Yr mac'n gymrwys i ni ymma ystyr-iaid ychydig, a dal i'w ar Zel y Cristnogion yn yr Amseroedd hynny. Yr oedd Zel mewn Credydd wedi llusgcau mewn cryn felur yn Nyddiau *Austin* a *Jerom* o'r hyn a fuasai o'r blaen ietto, megis ag yr oedd yr Eglwys Gristnogol yn yr Oesoedd o'r blaen, yn sefyll i synu yn wrol i withwynebu Hereticiad; felly yn awr yn achos *Pelagius*, rhoddodd Arwyddion amlwg o'i Chastad at y Gwionedd, ei Zel dros burdeb Credydd, a'i Chastieb tu ag at yr Hereticiad. Pan ddechreuodd *Pelagius* ymresymmu a scrifennu dros Ewyllys Ryddid nid ellid goddet y cyfryw Athrawiaeth; Yr Athrawiaeth honno a gyfrifid yn ddeithr; yn Athrawiaeth ag oedd yn gwadu ac yn distrywio Gras Duw. Y Gweinidogion trwy'r holl Wledydd (fel y dangosafom) a ymgafglasant mewn amryw Fannau i ddwyn eu Tyfiolaeth yn erbyn yr Heretich honno. Bu Cymmanfudd oeddent yn cynnwys, weithiau,

o amryw Gannoedd o Weinidogion? a
amryw Gannoedd o Filled roedd oedd rhai
o honhynt yn orfod drafaelio i dylod yr
lle Cyfarfod. Y Gwyr dylgedig hefyd,
Hawer o boen a gymmerasant i ymref-
symu a scrifennu ym erbyn Camlynniad
an y *Pelagians*.

Hyn oll fydd yn dangos eu Gofal tu
ag at gadw Crefydd yn ei Phurdeb, a'u
Zel dros Ogoniant Rhydd Ras Duw.

Elthr awn rhagom ym mhellach i
grybwyll ychwaneg o Opiniwnau *Pe-
lagians*: Isf yn nefaf, ei Opiniwn a'i Farn
o blegid Rhag-Artacth Duw. Holl
Ddynol Ryw ydynt i gyd yn aflan
yn Bechaduriaid, yn Droseddwyr Cyt-
raith Dduw. Pob Person neillduol, ag
addaeth erioed o Lwynau *Adda*, ag a
ddaw etto hyd derfyniad yr Oesoedd
ydynt bob un oll yn Blant Digofaint
wrth Natur, o herwydd bod o honynt
yn aflan, ac yn Bechaduriaid wrth Na-
tur. Y mae Natur pob peth byw yn
cyd-ddechrau gyda'i Fod a'i Fywydref.
Y mae Natur a Bywyd pob Creadur byw

o gyf-ocedran, o gyd-barhad; yn anwa-
hanol. Pob un o Ddynol Ryw, gan
hynny, ag sy'n meirw, ac yn cael eu
cymmeryd ymmaith yn eu Stat blen-
tynaid, ydynt yn ddarostyngedig i ddi-
gofaint. Ac o's ydynt yn ddarostyngedig
i Ddigofaint; yna y maent yn aflan ac
yn Bechaduriaid: Canys ni byddai mo
honynt yn ddarostyngedig i Ddigofaint,
yn Blant Digofaint wrth Natur, oni bac
fed o honynt yn aflan ac yn Bechadur-
iaid wrth Natur. Cynnifer oll o Ddy-
nol Ryw ag yr ostyner eu Dyddiau,
hyd o ni ddelont i allel gosod Pwerau
eu Heneidiau a'i Cyrph ar waith, ydynt
yn gweithredu yr hyn sydd ddrwg; yn
gweithredu yn ol Tueddiad eu Natur:
Yn gosod eu hunain ar y Ffordd nid yw
dda; ac felly yn myned rhagddyn i gyd
yn Dyrfa fawr ar hyd y Ffordd chang
sy'n arwain i Ddestryw.

Y Duw bendigedig sy'n gweled bod
yn dda osod ei Law ar rai o'r rhain, a'u
hattal, a'u tynnu ymmaith o fyig y
Dyrfa fawr hon, a'u gosod yn y Ffordd
sy'n arwain i Fywyd; a'u tywys a'u
arnal

cynnal yn y Ffordd honno hyd y diwedd.

Y Pethau y mae Duw yn wneuthur mewn Amser; yr holl Bethau y mae'n wneuthur yn awr, fe arfaethodd, fe bwrpasodd eu gwneuthur o Dragywyddoldeb. Fe arfaethodd, fe bwrpasodd er Tragwyddoldeb dynnu allan y cyfryw ar cyfryw rai o fylg y Dyrfa o Annuwion. Ac felly, Tragwyddol Arfaeth a Phwmpas Duw i neillduo oddiwrth yr Annuwion y cyfryw rai ag y mae'n dangos y fath Gariad a Ffaisr tu ag atynt, a elwir Etholedigaeth Duw.

Pelagius, yr oedd efe yn gwadu y Pethau hyn oll: Dywedyd yr oedd efe, mai efe ei hun, trwy'r Doethineb a'r Gallu ag oedd ynho ef ei hun, a ymadawodd ar Ffordd ddwrwg, a ymneillduodd oddiwrth y Dof o Annuwion; mai efe ei hun, trwy ei Allu ei hun, a ymholodd yn y Ffordd d'la, ac a roddodd ynddi, ac a barhaodd i wneuthur felly. Nad oedd arno fe ddim Diolch i Dduw am ei ddewis ef, o herwydd mai
efe

efe a dlewifodd ei hun: Main nid Duw
 a'i gwnaeth ef yn well nac craill, ond
 efe ei hun. Ac felly, medd *Pelagius*,
 y rhai a'u dewifant eu hun yn gyntaf,
 fe fydd i Dduw eu cymmeryd a'u de-
 wis o hono yntef. Y mae *Augustin* yn
 golod i lawr Opiniwn ac Athrawiaeth
Pelagius o blegid y Pwngc hwn yn dda
 eglur. *Præsciebat ergo, ait Pelagius;*
qui futuri essent sancti & immaculati per
liberæ voluntatis arbitrium, & ideo eos
ante mundi constitutionem in ipsa sua
præscientia, quæ tales futuros esse præ-
sciebat, elegit. *Aug. de prædestin. sancti-*
ca. 18. Hynny yw, yr oedd Duw yn
 rhagweled pa rai a fyddent sanctaidd a
 dduwiol trwy'r. Gallu ag oedd yn hyn
 hwy eu hunain, ac am hynny te dden
 wifodd y rheiny. O blegid yr Athraw-
 iaeth hon o eiddo *Pelagius*, y mae *Aug-*
stin yn yr un man yn dywedyd fob hyn.
 Wrth hyn, nid yw Duw yn gwnethur
 neb yn gymniwys i fod yn Blantiddo
 ei hun, nid yw efe yn gwnethur neb
 yn dduwiol ac yn sanctaidd, ond y rhai
 hyn blywedd o dduwiol a sanctaidd

fy'n eu gwneuthur eu hun felly, y mae
Dduw yn eu cymmeryd.

Ni ddylai fod yn rhyfedd gennom,
fod *Pelagius* yn gwadu Etholedigaeth.
Yr hwn fy'n dala Ewyllys Rydd, y mae
yn rhaid iddo yn ganlynol wadu Etho-
ledigaeth. Canys o's gall Dyn ei dde-
wis ei hun, nid yw raid iddo gael ei
ddewis gan Dduw. O's gall Dyn o
honol ei hun ddewis a gwneuthur yr hyn
fydd lefiol iddo, ac angenrheidiol tu ag
at gyrraedd idd Bywyd Tragwyddol, nid
yw raid iddo, ac ni ddylai edrych ar
law Dduw yn y peth. Ac felly hysyd yn
y gwithwyneb, y rhai fydd yn gwadu
Ewyllys Rydd, y mae'n rhaid iddynt
hwythau yn ganlynol ddala, a chyfa-
dded Etholedigaeth. Y mae'r Pethau
hyn yn anwahanol. A ddalio Ewyllys
Rydd, y mae efe trwy hynny yn gan-
lynol yn gwadu Etholedigaeth: Ac fe-
lly o'r tu arall, a wado Ewyllys Rydd,
y mae efe trwy hynny, yn ganlynol yn
dala ac yn cyfadded Etholedigaeth.

With hyn, nid yw anhawdd i ni dde-
all betit ydoedd Barn yr Eglwys Grist-
-rabb N nogol

nogol yn Amser *Pelagius* o. blegid E-
 tholedigaeth. Ni ddangosafom o'r blaen,
 pa mor wrol y safafant i synu i wrth-
 nebu Athrawiaeth *Pelagius* o blegid E-
 wyllys Rydd; nid allent, gan hynny,
 fod or un Farn ag ef mewn perthynas i
 Etholedigaeth. Bagad o'r rhai ag oedd
 yn scrifennu cyn Amser *Pelagius*, a ofod-
 ent i lawr eu Barn, o blegid Etholedi-
 gaeth yn y cyfryw Eiriau a rhain. *Duw*
oedd yn rhagwiled paw rai a edifar-
haent, ag a gredent, a'r rheiny a etho-
lodd efe i Fywyd Tragywyddol. Fe de-
 bygid with yr Ymadroddion hyn, eu bod
 yn cytuno a *Pelagius* ei hun; onid fel
 hyn y dywedai yntef? Onid oeddent
 gan hynny o'r un Farn ag yntef yn y
 peth? Nac oeddent ddim er hyn oll.
 Canys lle'r oeddent hwy'n dywedyd,
 Pod *Duw* yn dewis i Fywyd Tragyw-
 yddol y rhai yr oedd ete yn ragwiled
 a edifarhaent ac a gredent; eu meddwl
 oedd (megis y maent yn dangos yn eg-
 lur yn eu scrifeniadau, eu meddwl oedd
 meddaf) Pod *Duw* yn dewis i Fywyd
 Tragywyddol y rhai a gredent ac a e-
 difar-

disarhaent, trwy roddi o hono ef Ffydd
ac Edifeirwch iddynt: A'r pethau y mae
Duw yn wneuthur mewn Amser, dartu
iddo arfaethu eu gwneuthur; ac yr oedd
efe yn rhagweled y gwnae efe hwynt er
Tragywyddoldeb: Ac felly trwy roddi
Ffydd ac Edifeirwch i'r cyfryw a'r cyf-
ryw Berfonau neillduol, y mae'n dangos
mae'r rheiny a arfaethodd ac a ethol-
odd efe er Tragwyddoldeb i fod yn
gyfranogion o Ogoniant Tragwyddol.
O blegid y peth hwn, ni bydd anghym-
mwys osod o honom i lawr Fyddwl un
Gwr a dreuliasai ennid o'i Amser yn dar-
llen y Llyfrau a scrifenasid cyn Amser
Austin a Phelagius.

“Minime existimandum est, Patres
eos, qui ante Pelagianam controversiam
vixere, si sententiam spectes, in Pelagi-
anorum, aut Semipelagianorum castra
descendisse. Siquidem, Fidem, ex cujus
prævisione electionem tactam dicunt
tam initium, quam consummationem,
sui, gratiæ viribus debere arbitrantur.
Non igitur quotquot in hoc generali pro-
nunciato conveniunt, ut prædestinatio
secun

secundum præscientiam facta esse dicatur, in eo quoque consentiunt, ut vel salus tota, vel saltem aliquod initium ejus tribui naturæ viribus debeat. Quin si P. tres ejusce sententiæ consulamus, compertissimis indiciis planum fiet, eos necessitatem gratiæ ad singulos actus requirere, ipsumque salutis nostræ initium divinæ gratiæ assignare. *Vid. Voss. Hist. Pelag. de Prædestin. Thes. 7.*

Hynny yw, Ni ddylem ni mewn un modd debyg, fod y rhai a lcrifschafant cyn amser *Pelagius*, o'r un Feddwl a *Phelagius*, mewn perthynas i Etholedigaeth. Canys, er eu bod hwy yn dywedyd, fod Duw yn rhag-olygu Ffydd yn Etholedigaeth; etto y maent yn dala, fod Ffydd o ran ei dechreuad, ac o ran ei pherffecddiad hefyd, o Weithrediad Rhydd Ras Duw. Am hynny, er eu bod yn arfer y Dull o Ymadrodd hwn, sef, fod Duw yn ethol trwy ragolygu Ffydd: Etto nid ydynt hwy yn dywedyd, nac yn dala, fel *Pelagius*, fod Dyn trwy'r Gallu fydd yntho ei hun, yn gweithio allan ei Jechydwriaeth; ie, ni adde-

fent

sent y gallai Dyn o hono ei hun gym-
munt a dechrau gweithio allan ei Je-
chydwrïaeth. Ie, o's darllenwn Lyfrau
y Gwyr hynny, ni gawn weled yn am-
lwg eu bod hwy'n dala, fod cynnorthwy
Gras Duw yn gwbl' angenrheidiol tu ag
at jaw'n gyflawni pob Dylediwydd; ac
mai Gras Duw sydd yn ein cyffroi, ac
yn ein cynnorthwyo ni i ddechrau gwaith
ein Jechydwrïaeth.

Y Gwyr dylgedig, yn yr Oesoedd o
flaen *Austin* a *Phelagius*, oeddent yn
meddyfied yn synych am y modd y mae
Duw yn dosbarthu ei Ddoniau, a'i Ro-
ddion ym mysg Dynion. Yr oeddent
yn dal iulw, fod rhai cenhedlodd yn cael
yr Efengyl yn eu plith, a Chenhedlodd
eraill hebddi, yn cael eu gadel yn gwbl
ddieithr iddi: Hefyd, Fod rhai, ie lla-
weroedd, ag sy'n byw dan yr Efengyl
trwy holl Ddyddiau eu Bywyd, yn ddi-
ymgaïs am Hawl yn y Jechydwrïaeth
a gynnigir ynddi; yn treulio eu holl
Amser mewn stat o annuwioldeb: Eithr
fod rhai yn cael eu cyffroi i weithio all-
an eu Jechydwrïaeth; ac i ymroi i dref-
nu

nu eu Hymarweddiad yn ol Rheol Athrawiaeth yr Eifengyl. Yr oeddent yn meddylied ac yn ymresymmu yn fynych o blegid y Dull hwn o Drefniad a Rhagluniaeth y Goruwchaf Dduw. Eithr Swm a Chload eu holl Ymresymmiadau yn y diwedd oedd, Fod y pethau hyn yn perthyn i Ddingeledigaethau Duw. *Hæc pertinent ad occulta judiciorum Dei: Quia nescitur quod occultum est, non ideo negandum quod manifestum est.* Frydd anchwiliadwy Duw yw'r Pethau hyn. Y mae'n amlwg i ni, mai felly y maent; ac am hynny, nid oes i ni eu gwadu, er na's gallwn ni wybod yr achos, pa ham y maent yn cael eu trefnu felly.

Austin hefyd fydd yn dywedyd yn berthynasol iawn i'r achos hwn. *Si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadetur ut persuadeatur; illi autem, non item? Duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placet; O Altitudo divitiarum! Et Nunquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ita displicet, quærat Doctiores, sed caveat ne inven-*

inveniat presumptores. Auguſt. de ſpir.
 & *Litera, cap. 34.* Hynny yw; Os
 bydd i neb ofyn i mi y Qweſtion blin-
 derus hwn, Pa ham y mae'r dyn hwn
 trwy wrando'r Gair yn cael ei droi i fod
 yn ddyn diuwl, a'r dyn accw (fydd ym
 gwrandor Gair hetyd, etto) yn myned
 ym mlaen yn ei anuwioldeb. Nid oes
 gennif fi ond yn unig ddau beth, i att-
 eb i'r Cweſtiwn hwn: Iet, O ddyfnder
 y gofyd! ac hetyd, A oes anghyfiawn-
 der gyda Duw? Y lawl na fyddant
 foddlon i'r Atteb hwn ymofynnent am
 ddyſcawdwr mwy dyſcedig; etto, go-
 chelent gael rhai mwy rhyfygus nag
 ydynt ddyſcedig.

Ac Iet hyn dafu i mi ofod i lawr
 accownt era helaeth o'r Opiniunau hyn-
 ny o eiddo *Pelagius*, oblegid y rhai y
 cadd ei ffeiddio gan yr Eglwys Grist-
 nogol yn yr amſer hwnnw; ac oblegid
 y rhai y cadd ei gytri yn *Heretic*. Fe
 fydd i mi (yſcatfydd) ddywedyd etto
 ychydig ychwaneg o'u plëgid, pan dde-
 lom i gymmeryd yn llaw Opiniunau
Arminius, a phan ddelom i gomparo
 Athrawiaeth

Arminians ac *Athrawiaeth Pelagians*.
 Yr oedd *Pelagius* yn dala amryw
 Opinïonau ffolion eraill ; fel y cyfryw
 ar rha yn : fel ; Nad ydyw'n gyfreithlon
 dyngu oll ; na ddylid cymmeryd Llw
 mewn yn rhyw nachos oll ; o herwydd
 (fel y dywede fe) fod hynny yn wrth-
 wyneb i orchymynyn Crist *Mat. 5.*
33. -- Hefyd ei Opiniwn oedd, Nad
 alleu dynion cyfoethogion fod yn gad-
 wedig ; ond fod yn rhaid iddynt (os
 chwennychent fod yn gadwedig) ym-
 adel ar cwbl oll a feddent, a gwethur
 fel y gorchymynodd ein Jachawdwr
 i'r gwr ieuangc hwnnw *Mat. 19. 20.*
 Eilchwaith, Gwahardd yr ydoedd bob
 math o hardd wilcodd ; nad yw gyfrei-
 thlon (medden fe) i neb arferyd hardd
 wilcodd : Efe a synneu i'r anrhydeddus,
 a'r rhai sydd i mewn Swyddi uchel a
 Lleoedd anrhydeddus wilco yr un rhyw
 ddillad a'r dynion cyffredin o ielaf radd.
 Amryw eraill o'r cyfryw oler ddych-
 ymmigion oedd e'n ddala, yr rhai oedd-
 ent yn cael eu cyfri yn gynmwyys yn
 atgwrthwyl i'w ddiwygu nag i ddifputo
 ym

Thomas his book
 J. C. N. K. in

yn eu hebya. Yr oedd efe hefyd yn
dala, y buasai *Adda* farw, pe buasai efe
yn parhau yn oestadol yn ei stat o Ddi-
nwedrwydd, ac am hynny, nad ffrwyth
Bechod yw Marwolaeth. Marwolaeth,
medd efe, peth ydyw ag a ddigwyddasai
i Ddyn yn ol Cwrs Natur pe buasai heb
bechu oll. Eithr yr Opiniwn hwn a
gymmerodd efe i fynu o'i antodd. O
herwydd Opiniwn arall a gymmierasai i
fynu o'r blaen, nid allai lai na chym-
meryd hwn hefyd; am fod y naill yn
amlwg yn canlyn oddiwrth y llall;
megis y mae *Austin* yn dal sulw.

*Mortem non vis ex peccato fecisse in om-
nes originaliter transiitum, ne cogaris
fateri, simul etiam originaliter transisse
peccatum. Sentis quippe, quam iniquum
sit, sine merito transisse supplicium.*

Hynny yw, Yr ydwyf ti yn dywedyd
ac yn hacru, mai nid am Bechod y mae
pawb ag ty'n dylod o Lwynau *Adda* yn
meirw; o herwydd yr wyt yn gwybod,
pe baet yn cyfadde hynny, goryddai
arnat gysaddeff hefyd, fod Plant bych-
ant yn Buchaduriaid, bechys y maent hefyd

fyd yn meirw. *Aug. lib. 1. contr. P^{er}-
terior. responſion. julian. cap. 66.*

Bellach fe fydd i ni gymmeryd ein
Cennad oddiwrth *Belagius* ar ol i ni
ddywedyd ychydig am ei Garacter et;
a blegid ei Gynheddau perlonol et; pa
fath yddech o ran ei Fochau.

O ran ei Gorpholaeth, y mae Histori-
ans yn dywedyd am dano: *Homo latus
humeros gestans, monophthalmos, præfe-
rens in fronte pinguedinem.* Dyn mawr,
corphol, un llygeidiog. O ran ei ddylg
a'i ddugiad i fynu, yr oedd efe yn hy-
ddyſg yn y Jaith Lading cyn ymadael
a'i Wlad; ac yn gymmamt ac iddo
dreulio engeyd o'u Amser ym mysg y
Groegiaid, fe gyrhaeddodd gynhedrol
Wybodaeth o'r Jaith Roeg hefyd; yno
y cafodd gyflustudra i gael Cydnabydd-
iaeth a Philosophy y Stoiciaid; ac a
Llyfrau *Plato*, a *Phythagoras*: A Phi-
losophy y rhai'n, mae'n debygol oedd
y Maen, with yr hwn y dechreuodd efe
gyntaf dramgwyyddo. O ran ei Fuch-
edd a'i Ymarwedd, bu fyw drosam-

fer yn ddiargyhoedd; y mac *Austin* yn
 yr Yltyriaeth hynny yn rhoeddi Canmol-
 aeth iddo. *Joan Chrysostom* pan glyw-
 odd (yn ei Gletyd diwetha) iddo droi yn
 Heretic, a alarodd yn fawr jawn drosto;
 i Ddyn o Ymarweddiad mor dda wneu-
 thur Llong-ddrylliad o'i Ffydd. Wrth
 hyn y mae i ni ddeall, ddarfoed iddo
 dros ennid fawr o'i Amser fyw wrth Re-
 ol; eithr y mac'n debygol na pharhaodd
 et ddim felly. Canys y mae un Gwr,
 yr hwn a gytrifid yn un o'r rhai duwiolaf
 oll yn yr Oes honno, yn rhoddi Hanes
 o'r blegid amgen nac y glywsom o'r
 blaen, Y Gwr hwn oedd *Isidorus Pe-*
leusiota: Ete a scrifennodd Lythr at *Be-*
lagius, i'r Ystyr hyn.

At BELAGIUS y Monach.

" Y Monachod yn ddiweddar ydynt
 wedi heigio yn aml jawn yn ein
 " mysg; amryw o ba rai ydynt yn
 " crwydro o un man i'r llall; ni byddai
 " mor rhyfedd fod eu Nwydau a'u Chw-
 " antau yn cael y Goruwchafiaeth ar y
 " rhai

"thai ifengc. Yr ydwyd ti yn lawr yn
 "hurdyn, etto y mae dy felus-chwant
 "yn meistroli arnat. Myned yr ydwyd
 "o un Lletu i'r Hall, fel un ag a flet
 "ymofyn am Damneidiau melus. Ond
 "gwell yw i ti (*Pelagius*) o's wyt yn
 "caru Moethau, fyned i'r Trefydd;
 "chwilio yno am y Ceginau lliwina,
 "ar Bwrddau brasaf, canys nid oes yn
 "y Monach-dai y cyfryw Fyd da ag
 "ydwyd ti yn ei hoffi. *Lib. i. Epi.*
 "314.

Nid oes i ni ryfeddu, o's cafodd y Dyn
 hwn, yr hwn oedd yn ymfroffio cym-
 maint o blegid ei Allu ei hun, ei roddi
 i fyna iddo ei hun: Ac o's attaliwyd y
 Gras hwnnw oddiwrtho, yr hwn yr oedd
 yn ei wadu.

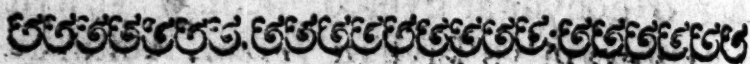
Dyn ydoedd parod a chyfiwys yn ei
 Ymadrodd, a dicheilgar iawn: Y mae
Jerom yn ei alw ef, *Coluber ille Brit-*
annus, Y Sarp o *Frydain*; cafodd ei
 alw hetyd, *Australis Daemon*, Y Diawl
 o'r Deheu; o herwydd ei fod ef y pryd
 hwnnw yn *Africa*, lle'r oedd *Austin* yn
 byw.

byw. *Africa* yw'r Rhan ddeheuol o'r
Byd. *Pelagius* a scrifennodd amryw
Llyfrau; eithr nid oes yn awr ond ychydig
o honynt ar gynted, heblaw yr hyn
a gynhwyfir yn Llyfrau *Jerom*, *Austin* a
eraill a scrifennasant yn ei erbyn.

Nid heb achos y cymmerasom Boen
i roddi Hanes môr helaeth o blegid
Pelagius a'i Helynt; Canys prin y gellir
dywedyd, i un Heresi gyfodi erioed mor
niweidiol i'r Grefydd Gristnogol a Heresi
Pelagius. Ac er mor egniol y fu Gwyr
dysgedig yn yr Amser hwnnw (fel y
dywedasom) i wrthwynebu yr Athraw-
iaeth gamfynnol honno; etto nid all-
wyd lwyr ddiwreiddio na honi o'r Eg-
lwys Gristnogol o'r pryd hwnnw hyd
heddyw.

Hyd yn hyn am *Pelagius*. Nid oedd
ete yn dala (cyn belled ag yr ydys yn
gwybod) un math o Opiniwnau gwr-
thwynebol i Athrawiaeth iachus pan y-
mada wodd a'r Wlad; etto ni bu neppell
ar ol hynny, hyd onis darfu i'r Heresi
ei gael ei throsglwyddo i'r Ynys hon;
Lhon

ac o blegid hyn, fe fydd i ni ddywedyd
yn fwy neillduol yn y Lle nefaf.

P E N. IV.

*O blegid y modd y daeth Herefi Pe-
lagius i Frydain.*

Y Mae'n dra hysbys i hawb ag ydynt
gyfarwydd mewn Histori, fod yn
Nhymmer yr Hereticiaid anesmawyth
Chwant, Awyddfryd, a Zel i walgaru
eu Hathrawiaeth, ac i wneuthur Prosel-
ytiaid. Yr hen Pharisæaid (yr Heretic-
iaid cyntaf ag yr y'm yn clywed son am
danynt, hwythau) oeddent yn hynod
am hyn, *Math. 23. 15.*

Herefi *Pelagius* a ddechreuodd gael
ei gosod i fynu yn *Itali*. Oddiyno hi
a ymdannodd yn gyntaf dros y Gwled-
ydd nefaf oddiamgylch : Gwedi hynny
cyrhaeddodd Wledydd y Dwyrain,
Gwlad y Groegiaid ac *Asia* : Ymleda-
nodd

modd hefyd i'r Gwledydd deheuol yn
Africa. Trodd tua'r Dwyrain; tra-
 mwyodd i Ardaloedd *Ffraingc*; yna-
 welodd a minnau yn yr Ynys yma.

Y modd y daeth *Athrawiaeth Pelagius*, y pryd hwnnw i'r Ynys hon, yd-
 oedd fel hyn. Un o Enw *Agricola*,
 Gwr o *Ffraingc*, yr hwn oedd Bregeth-
 wr o Seet y *Pelagians*: Hwn a ddaeth
 trwodd i'r Ynys yma, a dau neu dri o
 Gyfeillion o'r un Seet gyd ag ef. Y
 rhai hyn wedi dyfod o honynt yma, a
 ddechreuasant bregethu; ac yn eu Pre-
 gethau gwasgarent Opiniwnau *Pelagius*
 ym mysg y Bobl. Y *Erytaniaid*, er eu
 bod y pryd hwnnw wedi dirywio oddi-
 wrth yr hyn a fuasent o'r blaen, o ran
 Pwer a Grym Duwioldeb; etto, nid a-
 llent odderf yr *Athrawiaeth* oedd yn
 gwadu Rhydd Ras Duw. Ac am hyn-
 ny, y Gweinidogion a ymosodasant i
 wrthwnebu *Athrawiaeth* y Dynion hyn-
 ny. Eithr trwy hir ymddadlen, nid all-
 ent heri iddynt ddistewi. O ba herwydd,
 anfonasant at Eglwyf *Ffraingc*; ac a-

[110]

ofodafant o'u blaen y Blinder a gawfent
oddiwrth *Agricola* a'i Gyfeillion. Ege-
lwyl *Ffrange* a antonafant ddau Wr
i'w Cynnorthwy, *Germanus* a *Lupus* y
gelwid. Y ddau Wr hyn pan ddaethant
a bregethafant yn erbyn Camlynriadau
Pelagius; cymmerafant lawr Boen i
ddangos i'r Bobl, pa mor anghytfunol
oedd yr Athrawiaeth honno ar Ysgrythur,
ac a Phyngeiau'r Ffydd Gristnogol, a
chynghori pawb i ymgadw rhagddi, a'i
gwithod. Darfu iddynt hefyd ddisputo
ac ymddadlennu ag *Agricola* yn gyhoedd-
us o flaen y Bobl. Eithr *Agricola* nid
allai ymddiffyn ei Opiniwnau, ac felly
gorsu arno o'r diwedd ddistewi tiwy
gywilydd. Hyn a ddigwyddodd yng-
hylchi y Flwyddyn o Oed Crist, Pedwar
Cant a Naw ar hugain.

Y ddau Wr *Germanus* a *Lupus*, ar
ol iddynt oftegu *Agricola* a'i Gyfeillion,
a chadarnhau y Bobl yn yr Athrawiaeth
Efangylaidd, a ddychwelasant i'w Gwlad
ei hun. Y mae Historian ag oedd yn
yr Amseroedd hynny, yn rhoddi i ni
Account o blegid y Peth hwn fel hyn.

“ Eodem

Eodem tempore ex Britannis directa legatio Gallicanis episcopis nuntiavit, Pelagianam perversitatem in locis suis late populos occupasse, & quam primum fidei catholice debere succurri. Ob quam causam synodus numerosa collecta est, omniumque iudicio duo præclara religionis lumina, universorum precibus ambiuntur, Germanus & Lupus. Constantius Presbyter de vita Germani, Lib. 1. cap. 19. Hynny yw, Yn yr Amlder hwnnw, dantonwyd Cenhadon o Frydain at Weinidogion Ffrainge, i achwyn fod Heref Pelagius wedi dyfod yw my sg, ac i lawer gael ei llygru ganthi; ac am hynny yr oeddent yn deisyf Cymmorth. Y Gweinidogion wedi ystyried y Peth, a ddansonasant attynt ddau Wr sawog, Germanus a Lupus.

Heref Pelagius a gafodd ei llwyr ddiffodd dros y tro hwn: Eithr ychydig o Flynyddoedd ar ol hynny, hi a dorrodd allan drachefn. Y Brytaniaid, fel o'r blaen, a ddansonasant esto i Ffrainge am Gymmorth, Gweinidogion Ffrainge a ddansonasant Germanus
P cil-

effelchwaith, a chydag ef, nid *Lupus* yn
 awr, ond Gwr duwiol, dyfgedig a elwid
Severus. Y ddau Wr hyn, pan ddac-
 thant yma a ymosynasant, pa fodd yr
 oedd Pethau yn sefyll; se dilywedwyd
 wrthynt, fod y Bobl yn sefyll yn wrol
 yn y Ffydd Gristnogol, ond bod rhai
 Dynion yn eu haslonyddu, trwy brege-
 thu Athrawiaeth *Pelagius*. *Germanus* a
Severus pan glywiant hyn, a barasant
 gyrchu y gau Athrawon yma. Hwyl a
 gyrechwyd; ac ar Ddydd pwyntiedig, o
 flaen Cynulleidfa fawr o Ddynion hwyl
 a osodwyd gerbron. *Germanus*, nid aeth
 i ymddadl eu ac i ddilbuto a hwynt fel
 o'r blaen; eithr gofynnodd i'r holl Gyn-
 nulleidfa oedd yn bresennol, beth oedd
 gymmwylat i wneuthur i'r Dynion af-
 lonydd, gwrthnyfig hynny, oedd yn
 eu blino a'u Herffau. Attebodd yr holl
 Cynulleidfa yn unfryd, mai da fyddai
 herfid allan o'r Wlad. Ac felly ar ol
 ystyried y Peth; darfu i'r Swyddogion
 gwledig a'r Gweinidogion, a'r Bobl gy-
 ffeidin, gyttuno, tu ag at waredu'r Wlad
 oddi wrth y cyfryw Bla, i beri i'r Dyn-
 ion

gon tertysgus hynny ymadel a'r Tir-
Yna, *Germanus* a'u cymmerodd hwy
gyd ag ei i *Ffrainge*, ac a'u trefnodd
i'r cyfryw Lleoedd ag na's gallent wnen-
thur dim drwg mwyach, a lle y caent
gyfleusdra i dderbyn gwell Addysg. Ar
ol hyn, nid y'm yn darllen i'r hen *Fry-*
taniaid gael eu blino gan *Herefi Pela-*
gius.

O blegid

O BLEGID Y
SEMI-PELAGIANS.

NEU'R

AT-BELAGIANS.

Y Mac Herefi yn gryn gyffelyb i'r hyn
ag yr ydys yn adrodd o blegid yr
Anrhyalod gwylltion, rheibus yn *Afri-*
ca. Trwy gydiad dau o'r rheiny o am-
ryw Rywiogaeth, daw Creadur amryw-
un, ag nad yw yn perthyn yn hollawl
i un o'r ddau a'i Cenhedlaflant; eithr
mewn rhan yn gyffelyb i'r naill, ac
mewn rhan yn gyffelyb i'r llall. Ac
felly y mae Rhywiogaethau y Creadur-
iaid yn amllhau. Ac felly am Herefi;
pan

pan eu gosoder i fynu gyntaf, rhai a'r
 cymmerant fel y maent yn ei chael,
 heb chwanegu att i na thynnu oddiwthi;
 rhai a chwanegant att i, ac felly a an-
 ym mhellach oddiwth y Gwirionedd;
 rhai a dynnant ychydig oddiwthi, ac
 felly a dueddant yn nes at y Gwirion-
 edd: Y rhai hyn fyddant Sectau gwa-
 hanol: Eraill ni ddewifant un o'r Sectau
 hyn yn berffaith gwbl; eithr cymmer-
 ant ychydig o'r naill ac ychydig o'r llall,
 ac a wnant Sect newydd arall, wahanol
 oddiwth y lleill oll. Ac felly yn ddi-
 derfyn.

Y Gwirionedd nid yw ond un; yn
 oestadol yr un. Ffordd y Gwirionedd,
 yn Ffordd yw, a Ffordd union ydyw; er
 y gellir dyfeisio Cannoedd o Ffyrd-
 ceimion i wyro oddiwthi.

Wedi i Athrawiaeth *Pelagius* ddyfod
 yn gydnabyddus trwy'r holl Wledydd
 Cristnogol, rhai a dderbyniasant yr He-
 resi honno yn gyfan gwbl; eithr rhai,
 yn gymmaint a'u bod yn gweled ei bod
 yn cael ei gwrthod a'i chasfau mor gy-
 ffredinol trwy holl Gred, ni thybient yn
 gym-

gymmwys ei chymuneryd yn gwbl holl-
awl (uen fel y dywedwn) yn ei chryn-
swch. Am hynny, dartu iddynt mewn
Rhan ei chwttogi (fel y tybiafant) a'i
thaclu a'i thrwffio, tu ag at ei gyneu-
thur yn fwy cymmeradwy.

Y rhai a lyfelafant y Peth hyn gyn-
taf, oeddent yn preswyllo yn y tu De-
lau o Deyrnas *Ffrainc*, ac yn gytagos
i Dref a elwir *Marsailes*. Y Sect hon
a alwyd *Semi-Pelagians*; hynny yw
yn Gymraeg, *At-Belagians*, neu *Han-
ner Pelagians*. Yr oedd gynt yn *Scot-
land*, gymmysgedd o Genhedl a elwid
At-Cothi, o herwydd dysod o honynt
trwy gymmysgiad dwy Genhedl, sef y
Picts a'r *Scots*. Nid oeddent na *Picts*
na *Scots*; eithr Cymmysgedd rhwng y
ddwy Genhedl. Am hynny y gelwid
At-Cothi. Felly y Sect honno yn
Ffrainc; nid oeddent yn llwyr ddala
Opiniwnau Pelagius; ac nid oeddent
ychwaith yn cytuno ag Athrawiaeth gy-
ffredinol yr Eglwys Gristnogol. O ha-
achos hwy a alwyd *Semi-Pelagians*; yn
ein Jaith ni *At-Belagians*, *Hanner Pela-
gians*

gians. Hwyl a elwid *Massilians*, o Herwydd i'r Seet hon ddechrau, yn Nhro *Massilia*, hynny yw *Marseilles*.

Yr oedd Dyniyn or Seet hon yn eymeryd arnynt anghyttuno a *Pelagius* mewn perthynas i Ewyllys Rydd. Yr oeddynt yn dala, fod gan Ddyn Allu i gredu yn hollawl; i gredu a Ffydd iachafol, Efangylaidd; ac am Weithredoedd da, yr oeddent yn dala, fod gan Ddyn Allu yrrho ei hun, ac o hono ei hun, i ddechrau gwneuthur Gweithredoedd da; ond tu ag at wneuthur Gweithredoedd da megis ag y dylid, rhaid cael Cymmorthwy Gras: A chwedl cael Cymmorth Gras i jawn wneuthur Gweithredoedd da unwaith; nid oedd raid cael dim Cymmorth Gras mwyach, ond bod gan Ddyn o hono ei hun, Allu i fyned ym mlaen, a pharhau i fod yn dda, ac i fyw yn dduwiol ac yn ddiargyhoedd hyd y diwedd. Fel hyn y dywedent, ac fel hyn y tybient eu bod yn ymwrthod ac *Opiniwn Pelagius*.

Yr oeddent yn cyfaddu. Pechod gwreiddiol. Eithr y maen anhawdd deall pa fodd y gallent. Canys prin y gelwir gweled eu bod hwy'n anghytruno a *Phelagius* mewn perthynas i Ewyllys Rydd. A ddalio Ewyllys Rydd, rhaid iddo, yn ganlynol, wadu Pechod gwreiddiol. O herwydd, os ydyw Dyn o'i Eneidigaeth a'i Ewyllys yn ddi-glwyf, pa le erbyn hynny y mac Pechod gwreiddiol. Etto, yn gymmaint ag na fynnent gael eu galw yn *Belagians*, hwynt-hwy a gytadddefent Bechod gwreiddiol. Pe buafent yn llwyr wadu, yn lle cymmerent ariant wadu, Ewyllys Rydd; yna y buafent yn gynghanedd iddynt addet Pechod gwreiddiol; eithr darfu iddynt hwy rwygo un Opiniwn oddiwrth y llall, y rhai ydynt yn wastadol yn cyd-gerdded yn anwahanedig. Trwy geisio bod yn ochelgar, dangosafant eu hunain yn anorthion ac yn ffolion.

Er bod y Dynion hyn (y *Servi-Pelagians*) yn cymmergd nnynt ymneilltuo oddiwrth *Belagius* a'i Ganlyuwyr,

etto

Pechod gwreiddiol ydyr un sy'n i'w wadu
 ynnyf bys hwn
 Pechod hanesigol ydyr un a ddech i'w droi
 ydyr un a ddech i'w droi

etto, darfu iddynt ofod i fynu rai O-
piniwnau mwy anghenfilaid ac anferth
nac fydd yw gweled ym mysg holl O-
piniwnau *Pelagius* : Yr oeddent yn dalu
rhaf Pethau na ddaeth i Feddwl *Peta-
gius* erioed lyfelfu y cyfryw ffoledd :
Eithr ni fydd i ni yn bresennol gym-
meryd Amser i roddi Hanes neullduol
o blegid y rhain, o herwydd y bydd i
ni gael achos etto i ddywedyd yn fwy
helaeth o'u plegid pan yr elom ychydig
ym mhellach ym mlaen. Nid oes gen-
nym gan hynny, yn awr, ddim i ych-
wanegu at yr hyn a ddywedafom o
blegid y Sect hon, oddieithr yn unig
ddangos, pwy oedd y Dynion a i gosod-
asant i fynu gyntaf ; a choffa hetyd y
rhaf a ymosodasant i'w gwrthwynebu.

Y pennaf ym mysg Blaenoriaid Sect
y Semi-Pelagians, fel y gosodir mewn
Histori, oedd y rhaf hyn : sef, *Cassianus* :
Hwn, fel yr ydys yn tebyg, a ddech-
reuodd yr Athrawiaeth y berthynai i'r
Sect yma. Un o Wlad y Groegiaid
oedd efe ar y cyntaf ; eithr fe symud-
odd i *Ifraince*, lle y gosododd ei hun
i fynu

ifynu yn Ben-feistr i Sect y Semi-Pelagians. Un arall oedd *Ifaustus*: Hwn hefyd a gyfrifid yn Flaenor ym mysg y Dynion yma. Hefyd, *Vincentius Lirinensis*. *Gennadius Massiliensis*; ac amryw eraill a enwir. Y Dynion o'r Sect hon a ymddangolasant gyntaf yn Nhre *Marsailes*, ac yn y Cyffiniau oddiamgylch; eithr eu Hathrawiaeth a ymleda-nodd trwy amryw Daleithau'r Deyrnas.

Un o'r rhai pennaf a mwyaf hynod a ymddiffynodd yr Athrawiaeth Gristnogol nn erbyn y Semi-Pelagians oedd, *Prosper*. Y Gwr hwn *Prosper* oedd, nid yn unig yn enwog o ran ei Ddysg a'i Ddewioldeb; eithr yr oedd efe yn Brydydd hynod yn y Jaith Lading. Ac ym mysg amryw Lyfrau craill, efe a ferisennodd *Lyfr-Can* yn Elading yn erbyn y Pelagians a'r Semi-Pelagians. Titl y Gan honno yw, *De Ingratis*: *Yr annioelchgar Ddynion*: Felly'r oedd efe yn cyfri ac yn galw y Dynion hynny oedd yn gwadu ac yn gwrthod Rhydd Ras Duw. Gwr hynod arall

arall a safodd i fyni yn erbyn y Boh-
hyn, oedd *Hilarius*, *Hilary*, yn Gym-
raeg *llar*. Es fu bagad o Wyr dysgedig
mewn amryw Oesoedd o'r Enw ymma;
eithr hwn oedd *Hilary* o *Ffraingc*, *Au-*
stin hefyd a scrifennodd lawer yn erbyn
y rhai'n, megis y scrifenasai o'r blaen
yn erbyn y *Pelagians*.

Y mac'n bryd bellach gynneryd o
honom ein Cennad oddiwrth y *Pelagi-*
ans ar *Semi-Pelagians*; gap ddarfod o
honom ddywedyd cynamaint o'u plegid
hwy a'u Hathrawiaeth ag a dybiafom yn
yn ddigonol dros yr Amser presennol.
Trwy'r Hanes a roddafom o'r ddwy Sect
hynny a'u Hopiniwnau, yr y'm yn bar-
gu ddarfod i ni yn jawn weddol gy-
weirio a pharatoi'r Ffordd i gynneryd
yn llaw Helynt *ARMINIUS* o hono
yntef; ac i roddi Accownt hefyd o ble-
gid ei Athrawiaeth a'u Opiniwnau yn-
tes; yr hyn beth yr ydym yn ddarparu
myned yn ei gylch yn y lle nesaf.

Tersyn y RHAN Gyntaf.

1. The first of these is the fact that the
 2. second of these is the fact that the
 3. third of these is the fact that the
 4. fourth of these is the fact that the
 5. fifth of these is the fact that the
 6. sixth of these is the fact that the
 7. seventh of these is the fact that the
 8. eighth of these is the fact that the
 9. ninth of these is the fact that the
 10. tenth of these is the fact that the

[The page contains faint, illegible markings or bleed-through from the reverse side.]

John R. Smith

~~~~~

HISTORI

ARMINIUS.

~~~~~

ARMINIUS

HISTORI

ARMINIUS

ARMINIUS

Mewn Ffordd o

RAGY MADRODD

HISTORI ARMINIUS.

CY N cymnteryd o honom yn
llaw Histori *Arminius*, y mae
yn gymmwys i ni edrych yn
ol, i ystyriaid pa fodd yr oedd
Pethau yn sefyll yn yr Eglwys Cristno-
gol yn Amser *Pelagius*, ac oddiyno i
wared hyd Amser *Arminius*. Hyn a
orlydd amom wneuthur yn fyrra ag y
gallom; canys ni chaniatta y peth yr
ydynt

ydym yn ei gylch; i ni fod yn helaeth
ar y Testyn hwnnw. Etto fe fydd i ni
ddyswedyd cynmairt ag y fyddo yn
ddifonol.

Y Grefydd Cristnogol (mewn perthyn-
nas i Zel ei Phroffeswyr) fydd dra chry-
ffelyb i Ddwr fydd yn dyfod allan,
ac yn rhedeg o ryw Ffynnon rinweddol.
Pa bella y rhed y Ddwr hwnnw o'i
darddiant cyntaf yn llygad y Ffynnon;
Yn gyfattedbol i hynny y mae'n colli ei
Rinwedd, ac yn fwy darostyngedig i
rewi. Felly y digwyddodd mewn per-
thynas i'r Grefydd Cristnogol o Amser
yr Apostolion hyd Amser *Zwinglius*,
Martyn Luther, a *John Calvin*; dros
agos i bumtheg Cant o Flynyddoedd.

Pamior gynhar y dechreuodd Clac-
rineb ym mysg Cristnogion, y mae'n
hawdd i ni ddeall oddiwrth y Gennad-
wri honno a ddanfonodd yr Jachawdwr
Grist ei hun at Eglwys *Asia*. Y Cen-
nadwri hon a ddanfonwyd trwy un o'r
Apostol on ac oedd etto yn fyw, sef
yr Apostol *Joan*. Eithr er i Zel mewn
Grefydd leihau bob yn ychydig o am-
ser

fer yr Apostolion y maes; ac er ianiryw
Scremoniau ofer ac anscrythurol gael eu
goïod i fynu, y rhai a amlhawyd twy
twy o amler i amfer: Etto, er hyn oll
daru i'n Eglwys Gristnogol barbau yn
gymhedrol ganmoladwy o ran ei Zel
a'i Chariad at y Gwirionedd, dros rai
Cannoedd o Flynnyddoedd ar ol ymad-
awiad yr Apostolion. Ac er bod Here-
siau yn tynych ac yn aml yn torri i
mewn i'w mylg; etto yr oeddent yn dra-
gofalus yn oestadol yw bwrw allan; ac
yn sefyll i tynu yn wrol i ymddiffyn y
Gwirionedd.

Yn Amser *Ioan Chrysostom*, *Jerom*,
ac *Austin*, y pryd hefyd y cyfododd
Pelagius i fynu, yr hyn oedd ynghylch
Tri Chant o Flynnyddoedd ar ol ymad-
awiad yr Apostolion (yn yr Amser hwn-
nw meddaf) yr oedd Zel mewn Cre-
fydd wedi paltu a lleihau mewn mesur
mawr.

Chrysostom, tel y gwelir yn ei Lyfrau
ef, oedd yn cwyno yn lawr o blegid
Clacineb a Ffurfioldeb Proffeswyr yn ei
Amser ef. Felly hefyd yr oedd *Austin*
R yn

yn achwyn o blegid yr un peth; ac yn
 dywedyd ym mhellach; Fod Seremoniau
 ac ofer Arferion yn y Grefydd Cristnogol
 wedi amhau a thynhyddu yn y cyfryw
 fodd; ac yr oedd achos i omi; y byddai
 Seremoniau, o'r diwedd yn amlach ym
 mysg y Cristnogion; nac y bualent er-
 iocd ym mysg yr Juddewon. Etto, y
 pryd hynny hefyd, yr oeddent yn gwi-
 lio ac yn gofalu i yngadw rhag yr
 Hereticiaid. Nid rhaid i ni fyned ym
 mhellach na'r hyn a ddywedidom mewn
 Ffordd o Histori o blegid *Telagius*; i
 ddangos nad oeddent etto heb Zeli a
 Chariad tu ag at y Gwirionedd; felly
 ag y mae gennym achos i obeithio fod
 o honynt etto, yn gyffredin; yn dal ac
 yn cadw *Gwreiddin y Maner*.

Eithr o Amser *Aulin* y maes, am-
 haodd Elygredigaeth yn ddifawr yn y
 Grefydd Cristnogol trwy'r holl Wled-
 ydd. Proffeswyr yr Efengyl a aethant
 yn efigulus, yn fydol, ac yn gnawdol
 yn eu Hynnarweddiad: Oerasant yn eu
 Chariad tu ag at y Gwirionedd, diys-
 yralant

yrafant y Modd on Jechydwrïaeth; ac
 tel y dywedodd yr Apostol, 2 Tim. 4.
 3, 4. Pentyrrent iddynt eu hunain A-
 thrawon, gan fod eu Clustiau yn mer-
 wyino, gan droi ymmaith oddiwrth y
 Gwirionedd. Ac felly, o hynny allan,
 darfu i Bethau fyned yn dra gweledig
 ar eu gwacth trwy holl Gred.

Yn y Gwledydd tua'r Dwyrain; sef
 Gwlad y Groegiaid, ac Ardaloedd *Asia*,
 yn yr *Aipht* hefyd ac *Ethiopia*, a *Tha-*
leithiau eraill a berthynent i *Africa*,
 yn y Lleoedd hyn, meddaf, amryw He-
 resiau a dorrasant allan, y rhai a acth-
 ant yn agos i lwyr orefgyn yr amryw
 Fannau lle y plannasid y wir Gwledydd.
 Dwy Heresi yn enwedigol a ymledasant
 yn ddirfawr trwy'r Gwledydd hynny;
 sef Heresi *Nestorius*, a Heresi *Eutyches*.
 Y ddau Heretic ymmya oeddent yn dal
 Pethau camfynnol a chabledus iawn
 o blegid Person ein Jachawdr Jesu Grist.
 Ac yngylch y Flwyddyn o Oed Ein
 Harglwydd Chwech Cant, idarfu i Gw-
 ledydd *Mahomet* orefgyn y cwbl.

[11, 01, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100]

Yn y Gwledydd hyn o Ewrop sy'n
 sefyll tua'r Gorllewin, darfu i Esgob
Rhufain bob yn ychydig lygru (ie aeth
 yn agos i ddiddymnu) y Grefydd
 Gristnogol. Yn Amser *Austin*, yr oedd
 Esgob on *Rhufain* yn cyttuno gyd ag
Austin, *Jerom*, ac eraill i withwynebu
 ac i gondemnio *Pelagius* a'i Athrawi-
 aeth. Yn yr Amser hynny, er bod am-
 ryw Bethau Coelgrefyddol yn cael eu
 cynnal a'u harfer, ac er bod Zel gre-
 fyddol wedi llesghau yn ddirfawr,
 etto dygent sawr Gasineb a Gelyniaeth
 tu ag at Athrawiaeth *Pelagius*. Eithr o
 Amser *Austin* i wared, fel y cymydd-
 odd Coelgrefydd a Ffurholdeb, felly llei-
 haodd ei Zel yn erbyn Opiniwnau *Pe-
 lagius*. Ac ar ol talm o Amser, darfu
 i Eglwys *Rhufain*, ym mysg amryw
 Heresiau eraill, dderbyn a Hlyngu i
 fynu Heresi *Pelagius* heryd.

Ynghylch y Flwyddyn o Oed ein
 Harglwydd Pam Cant, yr ydym yn
 barnu i Brophwydoliaeth yr Apostoll
Paul [2 *Thess.* 2. 10, 11] ddechrau
 cael

cael ei chyflawni. Nid oes un Rhodd
neu Ffaff ag a all Duw roddi i un Wlad
neu Gehhedl, fwy na phur Athrawiaeth
yr Eſengyl. O herwydd mai trwy yr
Athrawiaeth hon yn unig y mae Dyn-
ion yn dyfod i Adnabyddiaeth or ffordd
trwy yr hon y mae iddynt gael eu
gwaredu oddiwrth Drueni tragywyddot,
ac o'r ffordd trwy yr hon y gallant
gymhaedlid Happusrwydd anrhaethadwy
a diderlyn.

Y Goruwchaf Dduw, gan hynny sy'n
disgwyl ar Ddynion, ddwys ystyried pa
mor werthfawr yw y cyfryw Rodd a
hon, a gwneuthur iawn Ddeinydd o
hon.

Nid oes, agos, un Pechod ym mysg
Dynol Ryw a gyffri Ddigofaint Duw
fwy na'r Pechod o ddibrisio'r Eſengyl.
Ni eddy cfe y Pechod hwn yn hir yn
ddiddisil. Y mae amryw Ffydd trwy
ha un y mae cfe yn dyfed a Barn ar
Ddynion am y Pechod ymma. Y ffordd
ar eurs a gymmerodd tu ag at gosbi
y Gwledydd ymma o Europ sy tua'r
Gorllewin oedd yr hon, o blegid pa un
y

y dywedodd yr Apostol yn y lle a
grybwyllwyd uchod, *Am na dderbyn-
iasant Gariad y Gwernionedd, fel y bydd-
ent gadwedig; am hynny y denfyn Duw
iddynt bwy Amryfusedd cadarn fel y
credont gekeydd.* Y Brophwydoliaeth
a'r Farn hon a gyflawnwyd yn helaeth,
ac mewn modd ofnadwy ar y Gwled-
ydd ymma a grybwyllasom: A'r Farn
hoir sydd yn gorwedd etto yn drwm ar
yr amryw Wledydd sydd yn perthyn i
Eglwys *Rhufain*,

Eithr *Rhufain*, tel y dywedasom o'r
blaen, a dderbyniodd o'r diwedd Opini-
wnau *Pelagius*. Fe fyddai yn dalg rhy
drwm i'w gymmeryd yn llaw, roddi
cyflawn hanes o'r holl Opiniwnau a'r
Camfyniadau sy'n gwneuthur i fynu
Athrawiaeth yr Eglwys hon; y Syna-
gog anghristnogaid ymma. Canys,
megis ag y mac'r hen Ddihareb yn dy-
wedyd, *Ni adeiliadwyd Tre Rhufain
mewn un Diwrnod*; Felly gellir dywe-
dyd mewn perthynas i Eglwys *Rhufain*,
Fod ei chaw Athrawiaeth yn cynnuddu
dros amryw Gannodd o Flynyddoedd
cyn

cyn dyfod o honi i'r ffield-dra eithaf.

Ni allwn yn gythimwys jawn gyffelybu *Egkys Rhufain* i Or-nant bychan a red heibio i Dret; neu se allai o'i hamgylch; megis y mae'n digwydd lle gellir cael y cyfryw Gyfleuldra. Holl Ysgubion y Tai; yr holl Frynti a'r lothach a'r gydol yr Heolydd a ysgybur i wared ar hyd y Cwtterion i'r Nant hwnnw; felly ag nad ydyw y Nant hwnnw un Amser heb ei ddryglawr a'i frynti. Yn yr un modd *Egkys Rhufain*, oddi un gau Grefydd, ac yr ym yn darllain o'i phlegid; na chymmerodd hi ryw Rant neu gilydd o honi tu ag at wneuthur i fynu ei Chrefydd ei hun. Hi a fenthyciodd amryw Bethau oddiwrth y Paganod: Mewn rhai pethau mai'n cyttuno a'r Mahometans: Cymmerodd ati lawer o Arferion yr Juddewon Anghristnogaid. Ac y mae hi hefyd yn dra llawn o'r amryw Heresiaau a gyfodasant i fynu o amser i amser yn yr Eglwys Cristnogol; ac ym mysg eraill Heresi *Pelagius*. Pur iachus Athrawiaeth yr
Efengyl

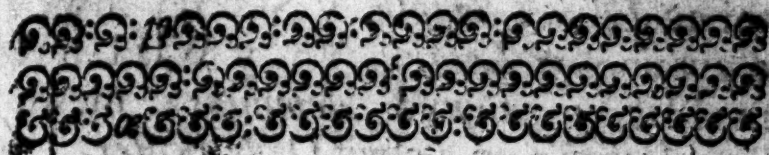
Efengyl a gyffelybir yn tynych i Edwfr.
Nid oes mor Dwfr iachus lhw i w gael
yn Eglwys *Rhufain*.

Ni byddai anghymmwyys hefyd gyffe-
lybu o honom Eglwys *Rhufain* i Dom-
men fawr yn ynmyl Ty, i'r hon y
bwir yr holl Dom a'r Tail a gelgir yn
y Beudai a'r Fywech-facs oddiamgylch.
Y cytryw ydyw Eglwys *Rhufain*; i'r
Dommen hon y talfwyd, yntni hefyd
y cadwyd y Brynti a ad. wedd *Pela-*
gius ar ei ol, hyd oni ddaeth *Arminius*,
y *Dutchman* i w gymmeryd oddiynog
a'i wasgaru ym mylg Eglwyf y *Re-*
formation.

Trwy lawr Drigaredd Tad y Goleu-
ni, torodd allan Oleuni pur Athrawi-
aeth yr Efengyl yn yr Oeloedd diwe-
thaf aethant heibio, trwy Weinidogaeth
Zwinglius, *Oecolampadius*, *Luther*, *Cal-*
vin, ac eraill. Y Gwyr cnwog hyn
oeddynt yr Offerynau, trwy ba rai y
gwelodd Duw yn dda ddwyn Diwigiad
a *Reformation* i lawer o'r Gwledydd a
berthynent o'r blaen i *Eglwys Rhufain*.

ac yn ganlynol yn gorwedd mewn e-
 chryslon Dywyllweh o Anwybodaeth o'r
 Pethau a berthynent i Jechydwriaeth.
 Ar ol torri allan y *Refformasion* bu'r
 Etengyl dros hir Amser yn llwyddianus;
 pryfodd yn arogl peraidd o Fywyd i
 Fywyd i lawerodd. Eithr ar ol talm o
 Amser, cytododd i fynu *Jacob Arminius*,
 yr hwn a gloddiodd yn y Dem-
 ment o Eglwys *Rhufain*; a drugfwr a
 brynti *Pelagius*; yr hwn oedd ynghadw
 yno; efe a'i cymmerodd, ac a'i gwafta-
 rodd, hyd ag y gallai, yn mylg rhai
 ag oeddent wedi hir ymgynnesfno a phur
 ddiwyll Laeth y Gair: Rhai wedi hir
 ymarfer ag Athrawiaeth jachus.

Accownt mwy helaeth a neilldaol
 o'r pethau hyn, ni adawn i'w gymmeryd
 yn llaw yn yr hyn sy'n canlyn.

HISTORI ARMINIUS.

P E N. I.

O blegid *ARMINIUS*, Gwlad ei Ene-
digaeth, ei Ddugjad i fynu, &c.

ARMINIUS a anwyd yn
y Wlad fechan yn ein Cym-
mydogaeth, a elwir *Holland*,
The Low Countries, *The U-*
nited Provinces. Y mae'r Wlad hon yn
fetyll mewn rhan y tu Dwyrain i *Loegr*.

noilog

Y mae llain o For yn gwahanu rhwng-
thi ac *Essex* a *Suffolk*, y Siroedd mwy-
dwyrainol o *Loegr*. Yn y Wlad hon
meddaf, y ganwyd *Arminius*; mewn
Tref fechan yno a elwir *Oude Water*.

O ran ei Enedigaeth, a'i Amgylchiad-
au tymmhorol, nid ydoedd, mae de-
bygol, ond o isfel Radd. Gadawodd
Dref ei Enedigaeth a'i breswylfod, ac a
fymmudodd i *Amsterdam*, un o'r Tre-
fyddi mwyaf yn *Holland*, lle y cym-
merwyd i fod yn Was mewn Ty Ta-
farn. Nid oedd arno ddim diffyg Gallu
o ran Deall i ddyfgu ar Lyfr, ond yn
unig y Moddion i gyrrhaeddidd Dyf-
g. Eithr trwy ffact rhai o'r Gwyr cyfoeth-
ogion ag oeddent Flaenoriaid yn y Dref,
cafodd ei gymmeryd o'r Gwasanaeth
hwnnw, a'i osod yn yr Ysgol ar Gof-
cyffredin y Dref. Ac felly fe gynhal-
iwyd ac a gadwyd yn yr Ysgolion hyd
oni chyrhaeddodd gymmedrol felur o
Ddyf-
g. Y mae'r Llyfrau a scrifennodd, y
rhai fydd etto i'w gweld, yn dangos ei
fod yn Lladingwr da. Ar ol iddo fy-
ned trwy gwr Dyfgeidiaeth yn yr Yi-
golion

golion, fe ddechreuodd bregethu. Ac
 yr oedd gantho gryn Ddawn o barod-
 rwydd Ymadrodd, felly ag yr ydoedd
 ei bregethiad yn rhyngu bodd y rhan
 fwy o'i Wrandawyr. Bu Bregethwr
 yno dros ennid o Amser. Eithr y Gwei-
 nidogion eraill ag oedd yn y Dref, a'r
 Gwrandawyr mwya gwybodus, nid oe-
 ddynt gwbl foddlon i'w Athrawiaeth ef;
 canys yr oeddynt yn dal sulw ei fod ef
 yn gwyr oddiwrt h yr Athrawiaeth Grist-
 nogol, Brotestanaidd. Etto y rhan fwy
 o'i Wrandawyr, yr oedd yn rhyngu eu
 bodd yn dra hollawf trwy ei Ddawn o
 Ymadrodd; canys o blegid ei Athraw-
 iaeth nid oeddynt dra ymotyngar. Wedi
 bod o hono yn Bregethwr yn y Dref
 hon [*Amsterdam*] dros ychydig Nifer o
 Flynnyddoedd, cafodd ei alw i fod yn
 Feistr ar Ysgol fawr yn *Leyden*, Tref
 yn *Holland*, yn lle *Francis Junius*, yr
 hwn a fuasai o'r blaen yn ben Feistr ar
 yr Ysgol honno. Eithr nid oedd ei
 Wrandawyr yn *Amsterdam* yn dra bod-
 lon i ymadel ag ef. Y Gwyr cyfoeth-
 ogion ar mwya anwybodus ym mysg
 y cy-

y cyffredin Bobl, ni fynnent ymadel ag ef, o herwydd eu bod yn cymmeryd Hyfydwch yn ei Bregethau ef: Y Gweinidogion hefyd oeddynt fodlon i gadw ef yno; canys yr oeddynt yn harnu y gwnae ef ei lai o ddwrwg yno trwy bregethu i un Gynulleidfa, nac y wnae trwy gael ei osod yn Ben Feistr ar yr Ysgol honno, lle'r oedd Dynion ifenge yn cael ei dwyn i fynu i'r Weinidogaeth. Ond yn gymmaint a bod y rhai y ag oedd Pwer ganddynt i ddarparu Pen-Feistr i'r Ysgol, wedi rhoddi galw a gwahoddiad iddo, a bod ganho yntef hefyd lawn Ewyllys i fyned, nid allwyd cadw mohono yn hwy yn *Amsterdam*; ac felly efe aeth i fod yn Feistr ar yr Ysgol yn *Leyden*.

Yr oedd y Gweinidogion trwy'r holl Wlad yn anfonlon i'r Peth; oddieithr ymbell un ag oedd o'i gyfrinach ef, *Arminius* ei hun.

Ar ol iddo gael ei osod yn y Lle hwnnw, yr oedd y Gweinidogion yn gyffredinol a'u Llygaid arno yn ddyfal; ac yn ymwrando ym mha gyfryw
fodd

feld yr oedd yn ynddwyn yn yr Al-
 wedigaeth honno. Yntef hetyd oedd ar
 ei ochel, gan wybod ei fod mewn Lle
 llithrig. Yn eglur ac yn gyhoeddus,
 nid allai, ac nid oedd ddienbyd iddo,
 ddysgu a thraddodi ei Opiniwnau i'w
 Ysgolheigion. Ac am hynny fe gym-
 merodd Ffordd arall. Yn gyhoeddus
 yn yr Ysgol, ni ddywedai ddim ond yr
 hyn ydoedd weddol gyttunol a'r Ath-
 rawiaeth a dderbyniasid, ac a gynhelid
 yn yr Eglwys Protestanaidd oddiam-
 gylch; eithr dewisodd rai o'r Ysgolhei-
 gion (y rhai ac ydoedd yn farnu yn
 i'wya cymmwys) i fod o'i Gyfrinach:
 Ac i'r rheiny yr agorai efe ei holl Ga-
 lon; i'r rheiny y traddodai efe ei Opin-
 iwnau yn hy ac yn amlwg: Felly ag
 y darfu iddo wneuthur iddo ei hun am-
 ryw Broklytiaid yn y Ffordd hon. Eithr
 er ei holl Gyfrwydra, nid allodd yn
 hir diwyn ei waith yn nlaen yn y modd
 hwn; canys torodd allan yr Hanes o'r
 modd yr oedd efe yn cyflawni Rhan
 Dysgawder yn y lle hwnnw. Hyn a
 wnaeth i Weinidogion y Wlad oddi-
 amgylch

amgylch fod yn anghwysu. Hwyl a
ymgynnullasant mewn amryw Fannau
o'r Wlad i ystyried o blegid y peth.
Nid allest fod yn llonydd tra goddetid
i'r Dyn-hwnnw (*Arminius*) fod yn Feistr
ar y cyfryw Ysgol a honno: Canys ohi
yr oeddent, y byddai efe yn offerynol
i walgaru gau Opiniwnau a Herefiau
mewn Amser, trwy yr holl Wlad. Am-
ryw Foddion a arferant tu ag at ei fw-
rw allan o'r lle hwnnw. Weithiau, hwy
a'i cymmerent i ymddiddan ag ef, ac
yw holi yn neillduol. Eithr hwy a'i
caent ef yn dra chyffelyb i'r hen *Belagi-*
us gynt, yn ateb a Geiriau dan ddyblig,
yn arferyd Ymadroddion a ellid eu cym-
meryd amryw ffyrdd.

Yr oedd arno sawr oſn colli ei le.
Fe gawle ei fwrw allan oddiyno yn dra
cbrwydd, oni buasai fod o hono yn
cael peth ffatr gan y Swyddogion gwle-
dig (y *Magistrates*) y Wlad honno.
Republic ydyw, Gwlad yn cael ei Rhe-
oli (nid gan un Pennaeth, megis Bre-
nin ond) gan ryw Nifer o'r Gwyr pen-
dolgyma

naſ, y Gwyr mwya goludog yn y Wlad:
 Ar rhai hyn ydynt gan mwya, Far-
 handwyr mawrion, yn goſalu am eu
 Marthandaeth yn twy nae am Fatterion
 Crefydd. Ac felly *Arminius*, trwy gael
 bagad o'r rhai'n ar ei led-ochr, a gad-
 wodd ei le dros amryw Flynnyddoedd.
 Etto y cyfryw oedd Zel y Gweinidog-
 ion, ac mor cgniol oeddent i gadw
 Crefydd yn ei phurdeb yn y Wlad, nad
 adawent lonydd i'r Swyddogion, nac i
Arminius.

Hwy (y Gweinidogion) a aent at y
 Pen-swyddogion, gan daer-gcisio gan-
 ddynt gyd-uno gyda hwynt i alw yng-
 hyd holl Weinidogion y Wlad yn Gym-
 manfa gyhoeddus, tu ag at ystyried,
 jaw'n dretnu, a settlo Matterion Crefydd.
 Y peth pennaf oedd ganthynt yn eu go-
 lwg, oedd troi allan *Arminius* o'i Le r'i
 Swydd; ac hefyd, llethu a goarsengu,
 mewn pryd, o's byddai boſſibl, y Sedd
 yr oeddent yn ofni fod y pryd hwnnw
 yn deor, ac yn barod i dorri allan.

Arminius oedd yn y cyfarifer yn
 dal ſulw, fod o hono wedi llythio dan
 T ddyga i'r

Dickell!

ddrygair ym mysg y Gweinidogion;
 yr oedd yn gweled pa mor egniol oedd-
 ynt i ddwyn i ben eu bamean; gwybod
 yr ydoedd hwyd, pa bryd bynnag y
 caent hwy gyflawni eu Hewyllys a'u
 Dymuniad, na byddai iddo fe mor hir
 aros yn y lle hwnnw. Yr oedd y lle
 hwnnw yn lle manteisiol o ran y Salari a
 berthynne iddo. Yr oedd yn rhagweled,
 pan troyd ef allan oddiyno, y byddai
 ddarostyngedig i Gyfyngler; canys y
 cyfryw oedd ei Amgylchiadau ef. Ac
 felly o achos y pethau hyn, fe ddech-
 reuodd dristhau a dihoeni; a chan nad
 oedd yn ei Allu ef sefyll i fynu dan
 hwys y baich o ofn a phryder, dartu
 iddo nychu a wastio bob yn ychydig
 hyd o ni bu farw: Megis y dywed yr
 Apostol, fod Tristwch y Byd yn gwei-
 thio Angau; felly digwyddodd ymma.
 Fel hyn y rhoddalom Hanes *Jacob van*
Harmin y Dutchman.

Cyn cymmeryd o honom ein cennad
 oddiwrth y Dyn hwn, y mae gennom
 rai pethau ym mhellach i ddal fulw
 o'i

o'i blegid ef. Y mac i ni yn enwedigol
 ddal sulw o'i blegid ef, mai prin y ceir
 un Dyn, yn ol yr hanes y mac Histori
 yn roddi, prin y ceir un meddaf, ac a
 ddilynodd Gamrau *Pelagius* mor fanol,
 ac mor gymmwys, ag *Arminius*, o
 amser y naill i'r llall; a hynny ydoedd
 ychwaneg i Fil o Flynyddoedd. Ni
 ddangosafom o'r blaen, fod y Gweinid-
 dogion yn antedlon i adael *Arminius*
 fod yn Ben ar yr Ysgol yn *Leyden*, Ac
 y mac i ni ymma nodi ym mhellach,
 pan y caniatyawyd iddo o'r diwedd fod
 yn Feistr ar yr Ysgol honno, ddarfod i'r
 Gweinidogion beri iddo addaw, na by-
 ddai iddo ddyfgu un Pwngc o Athraw-
 iaeth yno, amgen na'r Athrawiaeth oedd
 yn cael ei dyfgu yno o'r blaen; yr
 hon oedd yr Athrawiaeth a dderbyniasid
 yn y Wlad, ac a gynhelid er amser y
 Refformasion.

Arminius a addawodd yn eglur ac yn
 gyhoeddus, na fyddai iddo ddyfgu, na
 cheisio gosod i fynu un Athrawiaeth
 arall; ond yr Athrawiaeth honno yn
 unig, o blegid yr hon oedd y Gweinid-
 dogion

ogion yn dywedyd. Ac nid yn uig hynny, ond darfu iddo, yno o flaen y Gweinidogion, ymwrthod a holl Opiniwnau *Pelagius*, a'u condemnio. Pa mor gydwybodol a chywir y cadwodd ete ei Air a'i Addewid, ymddangosodd i'r Byd ar fyr amser.

Fe ddysgodd ac a draddododd yn yr Ysgol, i gynnifer o'u Ysgolheigion ac a'i derbynient, Athrawiaeth *Pelagius*, ac a scrifchnodd amryw Lyfrau tu ag at ei hamddiffyn.

Rhyw faint o amser, ar ol iddo wneuthur yr Addewid a grybwyllwyd o flaen y Gweinidogion, darfu iddo gyfadded with *Arnold Corvinus* (yr hwn oedd yn wastadol o'i gyfrinach ef) ddarhod iddo wneuthur yr Addewid honno yn erbyn ei Gydwybod. Ac felly ni welwn, yn ol ei Gyfaddefiad et ei hun, ddarhod iddo wneuthur yn eon a'i Gydwybod tu ag at gyrrhaedd y lle hwnnw, o fod yn Feistr ar yr Ysgol yn *Leyden*.

Dymunol a fuasai, a llefiol jaww i'r Grefydd Gristnogol, pe buafid yn gadel i'r Dyn hwnnw ddiweddu ei Amser fel

y dechreuodl, yn y Tafarn. *Wle faint*
o ddefnydd y mae ychydig Dan yn ei
ennyn. Ychydig y tebygid y galle y cy-
 fryw Offeryn wneuthur cynamaint o der-
 fylg a chythryfwl yn y Wlad. Yr oedd
Arminius (megis ac yr oedd *Pelagius*
 yn ei Amser ef) yn ymorchestu yn ddir-
 sawr i dderchafu Gallu Dyn. Eithr yr
 y'm yn gweled eu bod hwy eu hun yn
 dangos eu Gwendid yn dra chywilydd-
 us.

Peth cyffredin oedd gyda *Pelagius*,
 bechu yn erbyn ei Gydwybod; fel y
 mae'r Hanes a roddir o'i blegid yn dan-
 gos. Yn yr un modd *Arminius* o hono
 yntef: Pa mor gywilyddus a ffaidd yn
 ymddugodd ef mewn perthynas i'r A-
 ddewid a wnaeth o flaen y Gweinidog-
 ion. Hefyd, y mae'r Gwr doeth, *Solo-
 mon*, yn tyfiolaethu yn ei erbyn ef, nad
 oedd ef ond gwan Wr, *Dihar. 2. 4.*
10. Pan aeth ef i edrych yn Wynec
Adfyd, fe ddangosodd nad oedd efe ond
 Rhyfelwr gwan: Nid allai efe sefyll o
 flaen y Gwrthwynebwyr hwnnw. Peth
 rhy gyffredin ym mysg ei Gwilyddwyr

ef hyd heddyw, ydyw, gwadu trwy weithred, yr hyn y maent yn ei ddyfgu ar Air,

Arminius a fu farw pan oedd yng hylch Naw a deugain Oed, yn y Flwyddyn, Un mil chwech cant a naw, gan adael ar ol Wraig a naw o Blant, gwerdi bod o hono yn Feistr ar yr Ysgol yn *Leyden* Chwech Blynedd,

Ni chafodd dra hir amser i wneuthur Profelytiaid, ac i draddodi ei Opiniwnau: Etto cynnifer ac a wnaeth ef, er colli o honynt eu Meistr, ni ddarfu iddynt ddigalonni; eithr ymosodasant yn hy i ddal i synu ac i faenturnio eu Hopiniwnau, Y *Philistiaid* a flocasant pant welsant eu Cawr *Goliath* yn cwympo; eithr *Armi Arminus* (er nad ydoedd ond *Armi* fychan) ar ol colli o honynt eu Capten, a gymmerasant Galon i wynebu eu Gwrthwynebwyr; ac ni adawfant mor Maes, oddieithr ar ol hir Ymrasael ac Ymdrech,

Ac felly yn y lle nesaf fe fydd i ni gymmeryd yn llaw fynegu y pethau a ddigwyddodd ar ol Marwolacth *Armin-*

P E N. II.

*O blegid yr Tmrafael a fu rhwng y
Gweinidogion ar Arminians.*

Y Mae achos nid bychan i ryfeddu, i'r ychydig nifer o Brotestlytiaid a Chyfeillion a adawodd *Arminius* ar ei ol, allel sefyll i fynu cyhyd o Amser ac a safasant yn erbyn Gweinidogion yr holl Wlad. Eu Hathrawiaeth hwy oedd newydd a dieithr ym mysc Protestaniaid; yr oedd yn hysbys i bawb fod yr Athrawiaeth honno yn cael ei dala a'i chynnal ym mysg y Pabistiaid, ac hefyd nid oedd y Dynion oedd yn ceisio goled i fynu yr Athrawiaeth honno (yn gyffredin) yn dangos ond ychydig o Rym Duwioldeb yn eu Hymddugiad a'u Hymarweddiad. Ni bydd gan hynny, anghymmawys i ni ddal sulw ac ystyriaid, y modd y darfu iddynt allel cadw eu Hathrawiaeth, heb gael o honi yn cwrwydd ei llwyr ddiffodd,

Tu

Tu ag at roddi Cyfrif o'r peth hwn,
y mae i ni ystyried o blegid Trigolion
y Wlad honno (yr *Holanders*) mae'r
Marshandwyr mwya ydynt trwy'r holl
Fyd, ar For a Thir, er nad yw eu Gwlad
hwy (*Holand*) ond Gwlad fechan. O'r
Marshandwyr yma, yno, yr ydys gan
mwya, yn cymmeryd Rheolwyr, a Swy-
ddogion trwy'r holl Wlad. Y rhai hyn
oeddent a'u Pennau a'u Calonnau yn
llawn o Feddyliau a Gofalon o blegid
eu Helw a'u Marshandaeth yn hyrach
na Matterion Crefydd. Y Gweinidogion
oeddent yn fynych yn taergeisio gan-
thynt uno gyda hwynt i gadw Crefydd
yn ei Phurdeb yn y Wlad. Yr Atteb
a roent hwy, y Swyddogion, fynychaf
oedd cerchi iddynt gyttuno a'u gilydd
yn orauag y gallent, a chyd-ddwyn au
gilydd, a byw yn heddychlon ym mylg
eu gilydd: Canys hwynt hwy, y Swy-
ddogion, oeddent yn gofalu yn bennaf
am gadw pob peth yn llonydd yn y
Wlad, fel na byddai Rwystr i neb i
ganlyn

ganlyn eu Marthandaeth a'u Hachosion
tymhorol.

Heb law hyn yr oedd y Dynion hyn-
ny, sef Cyicellion a Phroclytiaid *Armi-
nus* yn cymmeryd mawr Boen, hwy
weniaeth a dichell i ennill ffaftr a chy-
meriad ym mysg y Swyddogion. Ca-
nys yr oeddent hwy yn edrych ar y
Swyddogion gwledig, neu'r *Magistrates*,
megis eu *Dinas Noddfa*. Yr oeddent
yn gwybod os gallent gael y Swyddog-
ion ar eu hochr, na byddai i'r Gweini-
dogion allwng yn hawdd ddyfod a hwynt
dan Ddyfgyblaeth Eglwyfig.

Ac etto ym mhellaeth, pan oent hwy,
Canlynwyr *Arminius*, o flaen y Swy-
ddogion gwledig i ddangos ac i ddech-
ro eu matter, nid oeddylnt dra chywir
yn eu Mynegiad o'r modd yr oedd Pe-
thau yn fetyll. Dywedent, *Nad oedd-
ent hwy yn dala y fath Gamsyniadau ag
yr oeddid yn gyffredin yn ddywedyd eu
bod*. Cyfaddent eu bod yn dala i'w
Pethau argen na'r hyn a gynbwyssid yn
yr *Athrawiaeth* oedd o'r blaen yn y
Wlad; ond nad oedd y Pethau hynny o'r
fath

fath breys neu gyfri ag y dylai beri
 anghyttundeb rhwngthynt a Gweinidog-
 ion y Wlad o'u plegid. Ac felly trwy y
 cyfryw fodd a hyn, a thrwy y cyfryw
 Ymaddroddion ar rhain, y parent i'r Swy-
 dlogion farnu yn ffatriol o'u plegid, a
 thybied eu bod yn cael y fath Driniaeth
 gan y Gweinidogion ac na's haeddent
 mihoni: Ac felly deifyfent ar y Gwei-
 nidogion, ie gorchymynnent iddynt lo-
 nyddu, a bod yn fwy heddychlon. Ac
 yn y modd hyn trwy yr Ymgeleddiad
 a'r Amrogaeth a gawfent oddiwrth y
 Swyddogion, hwynt hwy (*Cyfeillion*
Arminius) a aethant yn dra hy ac yn
 hyderus iawn, ac a ddechreuafant bre-
 gethu ymma ac aecw ym mysg y Bobl.
 Ac yn gymmaint a'u bod yn cymme-
 ryd gofal i ddywedyd yn ogeiog o ble-
 gid eu Hopiniwnau neullduol ar y cyn-
 taf, tyccialant gyda bagad o'r Bobl gy-
 ffredin i farnu yn dda o'u plegid hwy
 ac o blegid eu Hathrawiaeth.

Eithr y Gweinidogion nid allont fod
 yn cfmwyth wrth weled y Pethau hyn:
 Canys hwynt hwy a adwaenent y Gwyr
 hynny

hynny a'u Hymadreddion; hwy a ad-
 wacnent eu Hathrawiaeth yn gwbl ho-
 llol; Yr oeddent hefyd yn rhagweled
 yr hyn a ddigwydde o burdeb Crefydd
 cyn hir amser, o's pethau aent ym mlaen
 yn y cyfryw ddull a hwnnw, Ac am
 hynny, gan fod yn ddiammau gan-
 rhynt y nawr, fod Hersiau a Chau A-
 thrawiaeth yn debygol i dorri arnynt
 fel Tanta ofnadwy o Liferiant, ymosod-
 aiant yn wrol i ddarparu Attalfa gy-
 samferol; fel y bydd i ni ddangos
 mewn modd mwy neu lludol a helacth
 yn yr hyn a ganlyn.

Ar ol Marwolaeth *Arminius*, darfu
 i'w Gyfeillion a'i Ddylgybllion ymgyl-
 fylltu i ystyried o blegid eu helynt: i
 ddyteisio pa gyrs, pa foddion a fyddai
 perthnasol i atferyd tu ag at gynnal i
 fynu eu Hathrawiaeth, a dwyn eu mat-
 ter ym mlaen. Hwy a wyddent yn dda,
 fod Gweinidogion y Wlad yn Wrthwy-
 nebwy'r anghymmmodol iddynt, ac nad
 oedd iddynt ddifgwyl am ddim Efafr-
 oddiwrthynt hwy. Ac am hynny, gwy-
 buant

huant y caent hwy yn ebrwyld eu llwyr
ddarostwng, oni chaent ddiogelfa dan
Adenydd y Swyddogion gwledig, neu'r
Magistrates: Canys hwynt hwy a fuar-
sent o'r blaen yn ffafriol iawn iddynt.
Yno gan hynny, sef at y *Magistrates*,
y cyrchasant, megis yr unig Noddfa ac
oedd iddynt ddigwyl am gael godech
ac amddiffynfa ynddi. Ac felly o hyn-
ny maes, at y Swyddogion gwledig y
rhedent ar bob achosion i wneuthur eu
Cwyn.

Canlynwyr *Arminius*, pan aent at y
Magistrates, a lantwent eu Genen a
Rhesymman; ac a ddywedent, Nad oedd
dim achos i'r Gweinidogion ddwyn dim
ansodlonrwydd tu ag attynt hwy, na thu
ag at eu Hathrawiaeth: Yr oeddynt yn
cysaddef, eu bod hwy yn dalu rhai pe-
thau yn eu Hathrawiaeth amgen na'r
hyn oedd gynnbwysedig yn yr Athraw-
iaeth gyffredin; eithr nid oedd y pethau
hynny y cyfryw, nac o'r cyfryw broys ag
y dyle y Gweinidogion wneuthur mawr
gyfri o honynt; na ddylent hwy gael eu
can allan o'u Cymdeithias o'u plegid.
Dywed-

Dywedent, *Nad oeddylt hwy yn ceisio dim ond llonyddwch i bregethu ym mysg Gweinidogion eraill; ac y byddent hwy o'u rhan eu hun yn llonydd, o's byddai y Gweinidogion eraill o'u rhan hwythau yn llonydd.* Fal hyn y trefnent eu matter, a'r cyfryw Ymadroddion a'r rhain a arferent o flaen y Swyddogion gwledig.

Trwy y cyfryw eiriau a Resymmau, ni fethodd arnynt ryngu bodd y *Magistrates* yn hollol dda; ac yn enwedig am fod o honynt yn addaw ac yn ymrwymo i fyw ac ymddwyn yn llonydd ac yn heddychlon; eithr mewn perthynas i'w Hathrawiaeth hwy ac Athrawiaeth y Gweinidogion, a'r Gwahaniaeth oedd rhyngthynt, yr oeddent hwy (y *Magistrates*) yn dra chyffelyb i *Galilae* pan oedd mawr ymarafael a chythrwfwl rhwng *Paul* a'r *Judewon* o blegid *Marterion* Crefydd, am yr hwn y dywedir, *Act. 18. 17. Nad oedd efe yn gofalu am ddim a'r pethau hynny.* Ac felly y Swyddogion gwledig a ddanfonent at y Gweinidogion, ac a ddeilysent arnynt;

ac a orchymynnent iddynt, megis
y dywedafom o'r blaen, dderbyn y Dy-
nion hynny, Canlynwyr *Arminius*, i w
Cymdeithias, a chaniattau iddynt gyd-
bregethu gyda hwynt i'r Cynnullleidfaoedd.
Eithr tu ag at wneuthur y pe-
thau hyn yn fwy amwg i'r Darllen-
ydd, rhaid i ni ddywedyd ychydig, o
blegid y modd y maent yn darparu
Gweinidogion i'r Cynnullleidfaoedd yn
Holand.

Yn *Holand* y mae rhai o'r Swyddo-
gion gwledig (y cyfryw ag appwyntir
i'r peth) yn gafglu Swm o Arian oddi
ar y Dref, y Pentref, neu'r Plwyf, tu
ag at gynnal a maenturnio y Gweini-
dogion a berthynant i'r lle; Y cyfryw
Swm a delir i'r Gweinidogion pob
Cwarter. Yn y Wlad honno, y mae
tri neu bedwar, neu fallai rager, o
Weinidogion ar yr un Gynnullleidfaoedd; y
Magistrates, neu'r Swyddogion gwledig
sy'n cleimio, ac yn honni y rhan fwy
o'r Pŵer i ddewis ac i osod Gweinidog-
ion ar y Cynnullleidfaoedd. Oddiymma
y tardodd y mawr Derfysg y wnaeth
Can

Canlynwyr *Arminius* yn y Wlad hon-
no. Canys yn gymmaint a'u bod wedi
tyccio gyda'r *Magistrates* i sefyll o'u
hochr, yr oedd ganthynt ffordd agored
i ruthro i mewn i fylg y Gweinidogion
i fod yn Ben-bugailiaid o'r Cynntlleid-
faoedd.

Yr oeddent hwy, Canlynwyr *Armin-
ius*, megis y dywedafon, mewn Cyf-
yngder mawr pan gollasant eu pen Ath-
ro *Arminius*: Yr oeddent yn gweled fod
eu Hathrawiaeth a'u matter hwy yn
debyg i gael ei ddifetha yn yr Elgorta.
Am hynny ychydig Fisoedd at ol mar-
wolaeth eu Meistr, hwy a gychwynaf-
ant at y *Magistrates*; ac a dlodasant o'u
blaen hwy, Ysgrifen fawr, yn cynnwys
hir Ymadrodd, neu Ddeclarasiwn o'u
matter. Yn y Declarasiwn hwn, cym-
merasant arnynt ddangos y modd yr oedd
pethau yn sefyll; achwynasant hefyd eu
bod hwy'n goddef mawr Gamwedd: O
ba herwydd y gelwir y Declarasiwn yma
y *Remonstrance*: Canys *Remonstrato*
yw declaro rhyw fatter, a dangos ac
achwyn fod y parti yn cael mawr gam.
Ac

Ac felly o hynny allan, fef ar ol y
Remonstrance yma, fe alwyd Canlynwyr
Arminius, *Remonstrants*; yr enw hwn
 pe byddai i ni ei droi i'r Jaith Gymraeg,
 yr wyf yn tebyg y gellid ei gyfaethu
 yn gymmwys iawn, *Tr Aelwyntwyr*.
 Am hynny, pan y sonir am Canlyn-
 wyr *Arminius*, hwy a elwir weithiau
Arminians, weithiau *Remonstrants*. Fe-
 lly hwy a aethant at y *Magistrates*, fel
 y cryhwyllwyd, megis *Aelwynwyr*: A-
 chwynafant na oddefe y Gweinidogion
 iddynt bregethu, ac na chymmerent mo
 honynt i'w cyd-gymdeithias.

Wedi i'r *Arminians* wneuthur yr A-
 chwyniad ymma, darfu i'r *Magistrates*,
 neu'r Swyddogion gwledig, ddanfôn at
 y Gweinidogion, a gorchymmyn iddynt
 ymgymodi ar Pregethwyr hynny, y rhai
 oeddynt o Farn ac Opiniwn *Arminius*,
 ac edrych arnynt megis Brodyr, a cham-
 niattau iddynt bregethu yn eu mysg.
 Ac felly, pan fyddai diffyg Gweinidog
 mewn rhwng fan, fe fyddai i'r *Magist-*
rates ddanfôn yno un o'r *Arminians* i
 wasanacthu'r lle. Eithr y Gweinidog-

ion ni ymfodlonent i'r peth: Hwyl a
ymfodolant i attal a gwithwynebu y
cyfryw Gymmylgiad: Hwyl a ddywed-
ent, na chae'r *Arminians* ddyfod yw
mylg hwyl i walgaru eu Heresiau a'u
Hysgubion: Yr Athrawiaeth Griftnogol
a gawlai ei phregethu yn ei phurdeb o
ddechreuad y Refformafion hyd y pryd
hwnnw; ac ni fynnent iddi gael ei chym-
mylgu a Chamsynniadau ag Heresiau:
Fal hyn yr ymddadleuai y Gweinidog-
ion ar Magistrates.

O hyn y mae, torrodd allan ymrafel
yn gyffredin trwy'r holl Wlad. Y Ma-
gistrates a ddanfonent *Arminians* ymma-
ae accw fel y gwelent yn dda i bregethu
ym mylg y Gweinidogion. Y Gweini-
dogion ni fyddent fodlon i bregethu yng
Nghymdeithias y cyfryw Ddynion: ca-
nys, fel y crybwyllasom o'r blaen, yn y
Wlad honno, y mae, yn gyffredin, dri
feti bedwar o Weinidogion yn pregethu
yn yr un lle. Ac felly; pan ymadawai
un neu ddau o'r Gweinidogion, naill a'i
trwy Farwolaeth, neu fyw Ragluniaeth
arall; yna *Arminians* a ddanfonid yno

I gyflawni eu lle gan y Magistrates. Y Gweinidogion eraill a'u gwrthodent, ac a geisient eu cadw allan. Eithr y Magistrates a safent o Blaid yr *Arminians*, ac a'u cadwrent yn y lle er cithaf Gallu y Gweinidogion yw gwrthwnebu. Yn y modd hwn cafodd yr *Arminians* trwy wir Bwr a Thrais eu gwneuthur yn Fugeiliaid ar Gynnullcidfaodd. Y Gweinidogion, nid oeddynt fodlon i fod yn Gyd-fugeiliaid a'r cyfryw Ddynion: ac am hynny, hwynt-hwy a adawent y lle ac a ymneillduent; ac a ymosodent i bregethu mewn rhyw fan neu gilydd, lle eisent gyfleuidr, i'r cyfryw ag a'u canlynent gan adael y Gynnullcidfa i'r *Arminians*. Faf hyn y cae y Gweinidogion eu gwthio a'u taffu allan o'u Cynnullcidfaodd. Faf hyn y gwnaed yn gyffredin iawn trwy yr holl Wlad.

Ymma nid yw gymmwys i ni basto heibio, heb ddal tulw ar y Cyfnewidiad a wnaed yn stat a gwedd y Grefydd Gristnogol yn y Wlad honno y pryd hynaw; a hynny mewn ychydig o amser.

fer. O ddechreuad y Refformation hyd
amser *Arminius*, Pregethwyr a Phroffes-
wyr y bur Grefydd Gristnogol Brotest-
anaidd oedd yn gwneuthur i fynu yr
Egkrys ym mýsg y *Dutch* neu'r *Holan-*
ders. Eithr yn awr yn ddisymmiwyth,
yr *Arminians* a'u Canlynwyr oedd yr
Egkrys; a'r Gweinidogion oedd or blaen
a'u Canlyuwyr, nid oeddent hwy
ond *Rhwngwyr* a *Neilldurwyr*: Felly yn
gyffredin iawn yr oeddid yn eu galw y
pryd hwnnw, *Schismatics*, *Seperatists*, ar
cyfryw Eiriau dirmygedig a roddid iddynt.

Y Gweinidogion oeddynt y pryd hwn-
nw yn y fath Gyflwr, a than y cyfryw
Amgylchiadau ag y gallent ddywedyd
I ryw beth dieithr ddigwydd iddynt;
Pethau ac nad oeddynt ychydig or blaen
yn disgwyl am danynt, nac mewn dim
pryder o'u plegid: Etto ymroesant i
gyd-ddwyn ac ymddarostwng i'r cyfryw
Ragluniaeth, ac i wneuthur y gorau ag
y allent o'r Odfcudd ar Cyfleusdra ag a
adawsid iddynt i ymddistyn y Gwirion-
edd, a gwneuthur Daioni. Ac felly
hwyntwy ar Cynulleidfaoedd au can-
lynent

lynent hwy, a ymgytarfyddent mewn Tai, Ysguboriau, ac yn y Meusydd, ac fe alle, y cyfryw ac oeddent yn agos i'r Dwfr, mewn Llongau a Llestri dwfr I'r Lleocdd hyn yr ae y Gweinidogion i bregethu ac i weini mewn Dyledswyddi Crefydd.

Yn y cyfamser, yr Arminians oeddynt yn y Tai Addoliad cyffredin yn pregethu Athrawiaeth *Arminius*, ac yn gwneuthur Proselytiaid, ac yn derbyn y Salarj flynyddol a berthynai i'r Lle. Eithr y Gweinidogion, er bod o honynt yn awr mewn Adfyd ac amryw Gyfyngderau, etto hwy a aethant ymlaen yn ffordd y neillduol honno i bregethu i gynnifer ac a'u canlynent.

Ac felly bu i Fatterion crefyddol ac Eglwyflog barhau yn y cyfryw ddull a hyn dros amryw Flynyddoedd ym mysg y *Dutch*, neu'r *Holandens*; sef o'r Flwyddyn 1609, yn yr hon y bu farw *Arminius*, hyd y Flwyddyn 1618, yn yr hon y darfu i Bethau gael Cysnewidiad mawr, ac

ac ymddangos mewn Dull amgen nac
or blaen.

Fe fydd i ni, gan hynny, yn y lle ne-
saf ddangos y pryd ar modd y gosodwyd
terfyn ar Orfoledd a *Triumph* yr *Armin-
ians* yn y Wlad honno, *Holand*. Yr
oedd Athrawiaeth *Arminius* yn tannu
dros y Wlad fel Llfeiriant nerthol : Eithr
daeth yr Amser o'r diwedd, yn yr hwn
y dywedwyd wrth y Llfeiriant hwnnw,
Hyd yma y deui, ac nid ym mbellach.
Y modd y gweithiodd Rhagluniaeth yn
yr achos hwn ydoedd fel y canlyn.

Wedi i'r Gweinidogion, trwy amryw
Rwystrau a Blinderati, barhau yn amy-
neddgar ac yn wrol i ddwyn eu Tystio-
laeth dros amser, dartu iddynt ymgyr-
chu at y *Prince of Orange* oedd y pryd
hwnnw, enw'r hwn oedd *Maurice* neu
Morys. Er bod y Wlad honno yn *Re-
publick*, yn eael ei rheoli gan ryw fath
o Barliament, heb Frenhin neu'r cyfryw
Ben-lywodraethwr; etto, yr oedd gan
y Tywysog hwnnw, *Maurice*, Bwer nid
bychan yn eu mysg. Y Tywysog hwn,
nid

nid oedd, mo hono (o hono ei hun) o'r blaen yn fodlon i'r Arminians, nac yw Hathrawiaeth, nac yw Hymddugiad; Ac yn ddiau, eu Hymddugiad nid oedd delim gwell na'u Hathrawiaeth; cyffelyb oedd y naill i'r llall; megis mewn pethau eraill, felly yn enwedigol yn yr hyn yr ydym yn awr yn myned i'w adrodd.

Ni ddangosafom o'r blaen, pan gyn-
ted ag y darfu i *Arminius* ei hun walgaru
ei Opiniwnau, i Weinidogion y Wlad
gyttuno a darparu ymgasgl ynghyd yn
Gymmanfa i ddwyn Tyftiolaeth yn er-
byn y Gau-Athrawiaeth honno, ac i ar-
feryd Moddion perthnasol tu ag at ei
rhagflaenu, a'u hattal rhag tannu ym
mhell yn y Wlad. Hyn a ddychryn-
odd *Arminius*. Eithr y Gweinidogion,
ni chaniatheid iddynt ymgynnull gan
y *Magistrates* o ran ffafr i'r *Arminians*.
Ac ar ol Marwolaeth *Arminius*, y Gwei-
nidogion a fynnent ymgynnull i'r un
Diben; sef i ymddiffyn y Gwirionedd,
ac i gadw Crefydd yn ei phurdeb yn
y Wlad. Eithr y Swyddogion 'gwledig
oedd-

beddent yn wastadol yn gwrthwynebu'r
peth, ac yn sefyll i fynu ym Mhlaid yr
Arminians.

Yr *Arminians* tu ag at gadarnhau eu
Plaid eu hun, a thu ag at attal y Gwei-
nidogion rhag dwyn i ben eu Hewylllys
a'u Dymuniad, a gynghorasant y *Ma-*
gistrates i godi a chalgl Milwyr a Gwyr
Arfau, tu ag at luddias a gwneuthur
Rhwystr, o's digwyddai i'r Gweinidogion
gynnig ag amcanu ymgynnull i niwer-
dio helynt yr *Arminians*. Y Magist-
rates a wnacthant yn ol eu Cynghor.
Canys codasant Filwyr, ac a'u gosoda-
fant yn Fintaiodd mewn amryw Dref-
ydd trwy'r Wlad, tu ag at fod yn ym-
ddiffynfa ac yn Gaderndid ym Mhlaid yr
Arminians, au Hathrawiaeth.

Ym mysg y Rheolwyr neu'r Swyddo-
gion gwledig ag oeddynt yn sefyll i fynu
yn dra gwrol, a chyda mawr Zel ar
ochr yr *Arminians*, fe enwir Nifer fawr
mewn Histori. Eithr ni bydd i ni yma-
grybwyll ond yn unig tri o honynt, sef
Barnervelt, Ledenburg, a Hugo de Gro-

166; yna mysg y Magistrates, y Tri hyn oeddynt Flaenoriaid yn y Parti a safafant i fynu i ymddiffyn yr *Arminians*: O blegid y rhain, fe fydd i ni ddywedyd ychwaneg, wedi myned o honom ychydig ym mlaen.

Y Gweinidogion fel y crybwyllasom, a droelant at y *Tywyfog Orange* am gynorthwy yn erbyn Gorthrymder a thrais. Y *Tywyfog Maurice*, oedd yn gwbod ac yn gweled eu bod yn awr yn goddef mawr Gamwedd, ac Adtyd dros amryw Flynnyddoedd, a wrandawodd ar eu Deilyfiad, ac a ymrodd i osod allan yr hyn oll oedd yn ei Allu ef tu ag at ddyfod a Gwaredigaeth iddynt. Yn gynaf peth, fe aeth at Ben Rheolwyr y Wlad, y rhai ydynt ryw beth gyffelyb i'n Parliament ni yn y Wlad ymma. Hwyl a Elwir, *The States General*. Y maent yn ymgafglu ar amserau i'r un man, i ystyried ac i drefnu achosion cyffredin y Wlad. Y *Tywyfog Maurice* a aeth at y rhain ac a osododd o'u blaen hwy, y modd yr oedd pethau yn sefyll yn y Wlad;
dan-

dangolodd yr anrhefn ar cythrwfwl a ddugafid yn ddiweddar yw mylg hwy, ac a cfoelodd o'u blaen hwy i ystyried y Perigl oedd i bethau fyned ar fynder yn llawer gwaeth etto nac oeddent y pryd hwnnw, o ni chymmerent ofal mewn amser i ddiwigio Stat y Wladwriaeth: Parodd iddynt, yn enwedigol, ddal sulw ar y Milwyr a godafid mewn amryw Drefydd, y rhai yr oedd yn enbyd, a dorrent allan i wuenthur Trefysg, er mawr niwaid ac aflonyddwch i'r Trigolion.

Y Tywyfog *Maurice*, & ran ei Le a'i Swydd, oedd a Phwer gantho goruwch pob Swyddogion eraill; canys yr oedd yn *Stat-holder*; fel y galwent yn y wlad honno.

Ar hyn, darfu i'r Pen Rheolwyr, y Parliament (fel y gallwn eu galw) gyttuno ag ef yn y cwbl ag yr oedd yn geisio; ie erfyniasant arno fyned ei hun, ac adferu a diwigio y cwbl oll ag oedd allan o'u jawn Drefn yn y Wladwriaeth: Ac nid yn unig hynny, ond darfu iddynt hefyd ddarparu iddo y cyfryw Nifer
 Y
 6 Wyr

o Wyr arfog ag oedd gymmiwys i fod yn Gynnorthwyr iddo, tu ag at allol o hono dorri trwy bob Rhwystr a ddigwyddai sefyll yn ei erbyn tra fyddai yn cyflawni'r peth.

Ac felly'r Tywyfog *Maurice* yn awr wedi ei arwigo a chyflawn Bwer ac Awdurdod, a aeth allan, ac a gerddodd oddiamgylch i'r amryw Lleoedd ac oeddant yn sefyll mewn diffyg o Ddiwigiad : Fe gyrehodd yn gyntaf i'r Trefydd oeddent wedi codi Milwyr, a Mintaoedd o Wyr arfog i fod yn Atddiffynfa i'r *Arminians*, ac i ddarostwng y Gweinidogion ; eic meddaf (y Tywyfog) a ddaeth ac a barodd i'r Gwyr arfog hynny osod i lawr eu Harfan, a myned ymmaith i'w gartrefi, bob un ynghylch eu hachosion : A'r Magistrates, y rhai a godasant y Milwyr hynny, fe'i galwodd ynghyd, ac a'u bwriodd allan o'u Swyddau, ac a'u gollyngodd ymmaith i'w gartrefi, gan eu llwyr ddifwyddo. Yn y lle nesaf fe ddewisodd eraill i fod yn Swyddogion ac yn Magistrates yn lle y rhai a droelaf allan : Fe ddewisodd rai ag oedd yn

faint

farnu fod o Dymmer twy heddychlon, a rhai a chwenychent gadw Crefydd yn ei phurdeb yn y Wlad. Y cyfryw Gyfnewidiadau a hyn, a'r cyfryw Ddiwigiad a hyn a wnaeth y Tywysog trwy yr holl Wlad yn y cyfryw Lleoedd ac y gwelai yn anghenrheidiol,

Wedi i Bethau gael eu trefnu a'u sefydlu yn y modd hwn; troodd y Daff er lles a nantais i'r Gweinidogion; canys yn awr yr Odech ar Amddiffynfa bennaf ag oedd gan yr Arminians oedd wedi ei thynnu i lawr a'i bwrw ym maith. Ac ni bu neppell hyd o ni ddarfu i Bethau ymddangos ac Wnechpryd newydd. Y Gweinidogion a adnahuant fod y Cymmylau, dan y rhai y buafent dros lawer o Flynyddoedd, yn awr yn dechrau gwalgaru; a bod ffordd yn dechrau cael ei pharatoi tu ag at eu Gwaredigaeth. Ac felly ymosodasant yn wrol i gleimio y Lleoedd o'r rhai y cawsant eu bwrw allan o'r blaen. Yr Arminians, gan fod o honynt wedi cymeryd Goresgyn or Lleoedd, ac wedi bod yn berchennogion o honynt yn

awr dros amryw Flynnyddoedd, ni fyn-
 nent hwy, mewu un modd ymadael, a
 rhoddi Lle yw Gwrthwynebwyr. Nid
 oedd ganthynt hwy (yr *Arminians*)
Ewyllys Rydd i fyned allan, Eithr de-
 chreuwyd eu bwrw allan o'u hantodd.

Yr *Arminians*, ar hyn, gan fod o ho-
 nynt yn ofni fod Tymmhestl yn deby-
 gol i syrthio arnynt, a osodolant eu
 Pennau ynghyd, i ystyried ac i ddyfei-
 sio, pa gwrs oedd fwyaf cymmwys i'w
 gymmeryd ar yr achos presennol. Ar
 ol ymgyffylltu o honynt, hwy a gyt-
 tunasant ddarparu Ysgrifen o *Remon-
 strance*, megis ag y gwnacthant unwaith
 o'r blaen. Y *Remonstrance* a wnaed, ac
 a ddugwyd at y Magistrates, ac a'u go-
 fedwyd o'u blaen. Eithr y *Remonstrants*
 neu'r Achwynwyr ymma, ni thyccia-
 sant mor llwyddiannus gyda'r Magist-
 rates y pryd hwn, ac y tycciasant yn
 yr Achwyniad a wnaethasent ar y cyn-
 taf. O herwydd eu hen Feistrïaid, y
 rhai a fuasent yn Ymddiffynfa ac yn
 Noddfa iddynt hwy, oeddynt yn awr
 wedi cael eu troi allan : A'r Magistrates
 newydd

newydd a ofodafid i tynu yn eu lle, oeddynt dra hwyrfrydig i roddi iddynt ddim math o Gynnorthwy, er cymmaint oedd eu Hachwyniad. Caays y Swyddogion newydd yma, oeddynt yn ymroi i sefyll i fynu o Blaid y Gweinidogion: Yr *Arminians*, a aent ymmaith heb gael eu gwranddo, Eithr hwy a ymgynnullent ynghyd drachefn, i ymgynghori o blegideu Helynt: Cytuno a wnaent etto i haratoi *Remonstrance*. Y *Remonstrance* a dynnid ag a ddugid etto at y Magistrates. Caent yno yr un Gymmeriad ag o'r blaen; ni wrandewid arnynt: Ac felly gorfyddai ymadel a myned ymmaith heb obaith am Gymmorth. Erbyn hyn yr *Arminians* a ddeallasant fod o'honynt yn sefyll mewn lle llichrig, a bod eu Matter hwy ar syrthio. Ac felly y digwyddodd: Canys y Gweinidogion, wedi cael o'honynt y Swyddogion yn awr i sefyll o'u hochr, a ymosodasant i droi allan yr *Arminians* o'r amryw Le-oedd ac y gymmerasant o'r blaen, trwy Drais, Orlwyn o'honynt: A thrwy
uno

uno or Magistrates gyda'r Gweinidogion, trowyd allan Ganlynhwyr *Arminius* o'r Cynmulleidfa oedd trwy'r holl Wlad. Hyn a fu ynghylch y Flwyddyn 1618,

Felly dangosafom y Blinder ar Aflo-nyddwch a barodd y Dynion hynny (yr *Arminians*) i'r Wlad honno (*Holland*) yr amler hwnnw.

Fe fydd i ni ddywedyd ychydig o blegid y modd y triniwyd y Dynion hynny, ag oeddent benna Blaenoriaid ym mysg y Magistrates i ymddiffyn yr *Arminians*, ac i droi allan y Gweinidogion. Ni enwasom dri o honynt, sef *Hugo de Groot*, *Barneveldt*, a *Ledenburg*. *Hugo de Groot*, fe a elwir yn gyffredin *Hugo Grotius*, neu *Hugh Grotius*. Y Dyn hwn oedd yn Amddyffynwr mawr i'r *Arminians*, nid yn unig trwy ei fawr Bwer yn y Wlad, gan fod o hono yn un o'r Swyddogion pennaf; ond hefyd trwy ei Scrifenniadau; canys fe scrifennodd lawer o Lyfrau; Felly ag y darfu iddo trwy y Pwer oedd gantho, a thrwy ei Lyfrau, ymosod yn wrol i amddiffyn a chadarnhau Athrawiaeth a Mat-
terion

yr *Arminians*: Eithr yr oedd yn cael ei gyfii yn un or Dynion mwy a anwadal ag oedd yn byw yn yr Amseroedd hynny: Weithiau fe scrifennai, megis pe buasai o'r un Farn ag eraill o'r Protestaniaid ym Matterion Crefydd: Weithiau eraill fe scrifennai fel un or *Sosinians*: Ond gan mwy o blaid yr *Arminians* yr ysgrifennai: ac yn un or *Arminians* yr oedd yn cael ei gyfii. Y Dyn hwn (*Hugo de Groot*) pan yr oedd yn neshau at ei Awr ddiwethaf, ar ol iddo edrych yn ôl i gymmeryd Golwg ar ystod ei Fywyd; a ddywedodd fel hyn; *Vitam perdidit operose nihil agendo*. Hynny yw, *Myn a fum yn esgud ac yn datwid yn gwenuthur rhyw beth neu gilydd trwy fy holl Fywyd; ac esto heb wneuthur dim fel y dylwn; ac felly mi gam-dreuliais fy holl Amser*. Ymadrodd arall yn ei Eiriau diweddaf ef oedd hwn. *Mi ddymunwn yn hyrack na'm holl Ddysg, pe buafwn yn Iffod fy Mywyd mor gydwysbodol a chrefyddol a John of Utrecht*. Y Gwr hwn, *John of Utrecht*. O ran ei Grefit a'i Alwedigaeth

aeth, Gwehydd ydoedd. Yr ydoedd yn
trefnu ei Amser fel hyn. Fe ranne'r Pe-
danr Awr ar hugain yn dair Rhan: Yn
dair wyth Awr: Un wyth or Oriati a
dreuliai yn gweithio ar ei Grefft i en-
nill ei Fara: Wyth arall a dreuliai yn
darllain, gweddio, a myfyrio, &c. Ar
drydedd wyth Awr a roddai i ffresheu
ei Gorph, trwy twytta, ac yfed, a chyf-
gu, &c. Fel hyn y gwnae *John of Ut-
recht*. Hyn a gaiff wafanaethu o blegid
Hanes *Hugo de Groto*, neu *Hugo Gro-
tius*. Y mae i ni ddal sulw, ym mhe-
llach, fod ei Lyfrau ef, er yn ddiwedda-
r, mewn Cymmeriad mawr ym mylg
Gweinidogion Eglwys Loegr.

Y ddau arall, *Barneveldt* a *Leden-
burg*, ar ol bod o honynt dros ryw faint
o Amser yng Ngharchar, a ddugwyd yw
Treial, ac a gondemniwyd i farw. *Lei-
denburg*, pan y barnwyd i farw a aeth
allan o'u jawn bwyll, ac a wnaeth ddi-
ben o hono ei hun. Y llall, *Barneveldt*,
a yingadwodd yn ei jawn Gof, ac wrth
gael o hono ei ofod i Farwolaeth, ni fyn-
nai wneuthur Cysaddefiad o'i Fai, ac
felly

Da iawn yn wrd.

felly fe aeth ymmaith, a'r Wlad a gafodd Waredig ieth.

Ni ddangosafom o'r blaen fod y Gweinidogion trwy'r holl Wlad yn chwynych ymgafgl yn Gymmanfa i ystyried ac i lettlo Matterion Crefydd. Dangosafom hefyd, fod yr Arminians ynghyd ar Swyddogion gwledig yn wastadol yn gwrthwynebu'r peth. Canys yroedd Canlynwyr *Arminius* yn gwybod y byddai y cyfryw Gymmanfa yn niweidiol yw Helynt hwy. Eithr yn awr gan ddarfod i'r *Arminians*, a'r *Magistrates* hynny ag oeddynt yn ei ffafrio gael eu troi allan, yr oedd y ffordd yn rhydd i'r Gweinidogion ddwyn eu Hamcan i ben: i ymgafglu i gyd ynghyd yn Gymmanfa gyhoeddus yn ol eu meddwl a'u pwrpas tu ag at iwrw ymmaith yr ar rhein a fuasai yn ddiweddar ym Matterion Eglwysig yn eu mysg, a thu ag at ddyfod ar Athrawiaeth Gristnogol dra chefn i'r mesur hynny o Burdeb, yn yr hon y buaseu cyn ymddangosiad *Arminius*.

Ac felly, cyntaf ag y dattu iddynt droi'r Arminians allan o'r Cynulleidfaoedd, hwy a aethant ynghylch paratol,

a gosod pethau mewn Trefn, tu ag aelw ynghyd, a chynnal y Gymmanfas Yn gymmaint a bod pob Rhwystrau wedi eu tymmud, yr oedd ganthynt Anogaeth i fyned ym mlaen. Canys y Magistrates a'r Rheolwyr ag oeddynnt yn awr, oeddynnt o honynt hwythau yn barod i roddi Cynnorthwy yn y peth. Ac felly ar ol iddynnt ymgynghori ynghylch y pethau perthnasol i'r achos, hwy a appwyntiant y Gymmanfa i'w chynnal yn y cytryw Le, ac i ddechrau ar y cyfryw Amser.

Y Gymmanfa hon a gynhaliwyd mewn Tref yn *Holand* a elwir *Dort*, ac a gynhullwyd yn y Fflwyddyn 1618. Y Gymmanfa ymma a elwir mewn Elyfrau, *Synodus Dordraena*, *The Synod of Dort*.

Ewyllys, Diben, ac Amcan y Gweinidogion yn y Gymmanfa ymma, oedd, rheddi Ergyd marwol i Athrawiaeth yr *Arminians* ar *Petagians*; ac o's byddai bosibl, ei llwyr ddiffodd, fel na cheid gymmaint a Rhith na Gweddillion o honi

honi ym mysg Cristnogion mwyac
 Am hynny, darfu iddynt, nid yn unig
 gasgl ynghyd Weinidogion o fewn Cy-
 ffyniau eu Gwlad eu hun (*Holand*);
 ond tybiafant yn gymniwys ac yn ber-
 thnasol wahodd hefyd Weinidogion o
 rai o'r Gwledydd Protestanaidd eraill
 oddiamgylch, i roddi eu Cyd-gynnor-
 thwy yn yr Achos hwn. Ac ym mysg
 Gwledydd eraill, dantofasant i'r Yny-
 hon am Gynnorthwy. Y Brenin ag
 oedd yn teyrnasu yma y pryd hwnnw,
 oedd *James I.* Ac felly darfu i Ben-
 Rheolwyr y Wlad honno (*Holand*)
 ddanfôn at y Brenhin hwnnw *James*,
 gan ddeisyf arno ddanfôn i'r Gymmanfa
 rai o Wyr dylgedig ei Deyrnas i roddi
 eu Cynghor a'u Cyttundeb yn y Pethau
 a ddeuai yno yw hystyried ac yw settlo.
 Yr hyn beth oedd efe, y Brenin yn hy-
 foddlon a pharod i'w wneuthur o hono
 ei hun. Ac yma y mae i ni ddal fwlw
 ar un peth yn enwedigol mewn perth-
 ynas i'r Brenin hwn, *James I.* Set,
 Er ei fod yn anffafriol tu ag at y *Puri-
 tanod* oedd dan ei Lywodraeth; etto yr
 oedd

oedd yn casu'r *Arminians* yn hynod
 ar un ryw Sect arall o Ddynion. Ac
 fel y byddo i ni ddangos ei Farn ef o
 blegid yr *Arminians*, fe fydd i ni osod i
 lawr rai o'i Ymadroddion ef mewn per-
 thynas iddynt. *Arminius, that Enemy*
of God; His Followers are Atheistical
Sectaries. His Follower Bertius, his
Book of the Apostacy of Saints, is a
blasphemous Book, worthy of the Fire
for its very Title. That Fellow, Ber-
tius, lied grossly in averring his Heresy,
contained in the said Book, was agree-
able with the Profession and Religion
of the Church of England. Y cytryw
 Ymadroddion a arferai efe o blegid yr
Arminians pan ddigwydde iddo son am
 danynt. Ychydig o Wythnolau o flaen
 ei Farwolaeth, fe glywyd, yn ol ei Arfer,
 yn galw *Arminius* yn *Heretick*. Ac
 felly fe anfonodd ryw Nifer o Wyr
 dysgedig, dewisedig, trosodd i *Holland*,
 i fod yn Gyd-gynnorthwywyr i'r Gwei-
 nidogion eraill ag oeddynt i ymgasglu
 i'r Dref honno [*Dort*] i wneuthur i fynu
 y Gymmanfa.

Wedi

Wedi ymgymull o'r Gymmanfa o Gweinidogion yn *Nort*; yr Arminians o honynt hwythau a ddaethant yno, yn ol y Wys, neu'r Alw a gawsent o'r blaen i ddyfod i ddangos y cwbl ag oedd ganthynt i ddywedyd dros eu Hathrawiaeth. Hwylt hwy a chwenny- chent drefnu Pethau yn y Gymmanfa fel y gwelent hwy fod yn dda, megis ag yr oeddynt yn meistroli ychydig o'r blaen yn y Cynulleidfaoedd yn y wlad, pan oedd y Magistrates yn sefyll o'u hochr: Eithr y Gweinidogion yn y Gymmanfa nid adawent iddynt; ond fe gan- iattawyd iddynt amddiffyn eu Hathra- wiaeth hyd yr hyn eithaf a allent.

Y Gweinidogion yn y Gymmanfa, er bod yr Athrawiaeth yr oeddent hwy eu hun yn ddala, yr unrhyw Athrawiaeth ag oedd yn cael ei chynnal yn yr Eglwys Protestanaidd o ddechreuad y Reforma- sion hyd y pryd hwnnw; a'r unrhyw Athrawiaeth hefyd ag y ddaliafod yn yn holl Eglwys Cristnogol, pan oeddynt
buraf

buraf, or Dachreuad: Ac er bod Athrawiaeth yr *Arminians* wedi ei newydd gymmeryd o Eglwys *Rhufain*, yr hon hefyd a'i derbyniasai oddiwrth *Belagius* ar y cyntaf; Etto hwynt hwy, y Gweinidogion a gymmerasant eu Hathrawiaeth eu hun; ac Athrawiaeth yr *Arminians* hefyd, i'w hystyried megis o newydd, yn ddiuedd; megis pe buasent yn awr, gyntaf, i ystyried p'un o'r ddwy Athrawiaeth oedd fwyaf dewisol; gan ddyfod ar naill ar llall i'w phrofi a'i eclamnio wrth Reol yr Ysgrythur, Ac felly, ar ol darfod iddynt olod Pethau yn y cyfryw Drefn ag oeddynt yn farnu yn gymmwys ac yn berthnasol i'r achos, hwy a ymosodasant ynghylch y Gwaith yr ymgasglasant o'i blegid,

Y Pethau ag oeddynt i'w hystyried, yn gymmaint a'u bod o fawr Bwys, a gymmerasant i fynu ennyd fawr o amser. Eu harfer oedd, dwys ystyried pob Pwng yn neullduol, wrth ei ben ei hun; ac wedi darfod iddynt settlo eu Barn o'i blegid, gosodent eu Barn i lawr yn scrifenedig mewn amryw Articlau; chwanegent

negent hefyd y cyfryw Bethau ag oedd-
ynt berthnasol i ddangos fod eu Barn
yn ol cyffondeb y Ffydd. Fel hyn yr
aethant dros yr holl Byngciau o blegid y
thai yr oedd y Deudl rhwngthynnt at
Arminians. Yr *Arminians* o honynt
hwythau, a osodasant i lawr yn serifen-
edig yr hyn oedd ganthynnt hwythau
i ddywedyd, ac i ddangos mewn ffordd
o Ymddiffyniad o'u Hathrawiaeth.

Ar ol tetfyn Eisteddfod y Gymmanfa,
yr holl Strifeniadau yn cynnwys Barn
y Gymmanfa, o blegid y Pethau a gym-
merasant i'w hystyried, a briantiwyd, a
thrwyr Gydfyniad a Chyftundeb yr holl
Weinidogion yn y Gymmanfa, Athraw-
iaeth yr *Arminians* a farnwyd yn gam-
synniol, ac a gondeimnwyd. Dyma'r
Dystiolaeth gyheeddus ddiwethaf ag a
roddwyd yn erbyn Athrawiaeth y *Pela-
gians*, ynghylch Deuddeg Cant o Fly-
nyddoedd i'w ol y Dystiolaethau cyntaf ag
a roddatid yn ei herbyn, gan y Gym-
manfeudd o Weinidogion yn Aniser, Je-
rons ac *Austins*.

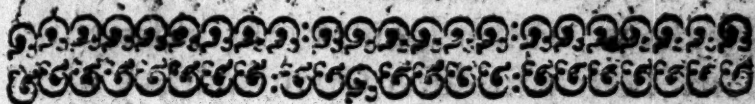
Yr *Arminians*; hwynt hwythau a Brintialant y Rhefymmau a ofodasant o flaen y Gymmanta tu ag at ymddiffyn eu Hathrawiaeth. Eu Rhefymmau a'u Gwrthddadl eu a gymmeiwd i'w hystyried, eithr hwy a gyfrifwyd yn weinïon ac yn ddirym; y cyfryw ag nad oedd yr Ysgrythur Lan yn arddel mo honynt.

Ac felly y pryd hwnnw fe burwyd Eglwyfi *Holand* or *Arminians* a'u Hathrawiaeth. Yr *Arminians*, pan ddarfu iddynt golli eu Can yn y Wlad honno, a giliafant, amryw o honynt, i Wledydd eraill yn y Gymnyddogaeth oddi-amgylch; eithr rhai o honynt a lechallant, trwy gyd-ddugiad y Rheolaeth, o fewn Cyffiniau *Holand*. Ac y mae ganthynt Nythau ynima ac accw, trwy Amryw Gyrrau or Wlad hyd heddyw.

Hyd yn hyn am yr *Arminians* yn *Holand*. A thrwy y pethau a adroddasom ni a welwn y modd y darfu i'r Dynion hynny, heb neb yn meddwl nac yn disgwyl am y cyfryw beth, ymddan-

gos

gos (megis pe buasent yn saethu i synu
yn ddifynmwyth allan o'r Ddaear) i
wneuthur Tertylg mewn Gwlad lonydd,
heddychlon, ac o fawr Gymmeriad ym
mylg yr Eglwyli Protestanaidd.

P E N. III.

*O blegid Athrawiaeth yr Arminians,
a'u Hopinwran ym Matterion Crefydd.*

BEllach fe fydd i ni ddangos, beth, a
a pha gyfryw ydoedd Athrawiaeth
Arminius a'i Ganlynwyr. *Pelagius*,
pan yr ymddangosodd ef a'i Athrawiaeth
ym mylg Cristnogion; darfu i'r Gwyr
mrya dysgedig a duwiol ag oedd ar wy-
neb y Ddaear yn yr amser hwnnw, a'r
Eglwyli Cristnogol yn gyffredinol trwy
bob Gwlad, godi croch-lef yn ei erbyn;
a mawr Boen a gymmerwyd tu ag at
A a withwy-

wrthwynebu yr Athrawiaeth oedd yn ddala. Yr oedd yn gymmwys i ni ddangos yr achos o ba herwydd y cydgyfodafant felly yn ei erbyn. Ac am hynny, wedi i ni osod i lawr Adroddiad o'r Terfysg a wnaethai ym mylg yr Eglwyfi yr amser hwnnw, ni ddangolafom beth ydoedd ei Opiniwnau, y rhai a barafant y cyfryw Derfysg. Ac felly mewn perthynas i *Arminius* o hono yntef; ar ol i ni ddangos y Terfysg ar Afonyddwch a barodd ym mylg yr Eglwyfi Protestanaidd; fe fydd i ni yn y Lle nefat ymosod i ddangos pa gyfryw ydoedd ei Opiniwnau yntef.

F Fel y byddo i ni roddi Dangosiad eglur a helaeth o Athrawiaeth *Arminius*, y mae'n gymmwys i ni, yn gyntaf, ystyried, ymosyn, a chwilio, ym mha Lyfrau y mae'r Athrawiaeth honno yn gynhwysedig, yn y modd mwyaf cyflawn, cywir a helaeth; felly ag y gellir yn hy ddywedyd, mai Athrawiaeth briodol *Arminius* ydyw.

Ath-

Athrawiaeth ac Opiniwnau *Arminius* (gan hynny) a gynhwyfir yn y Llyfrau hyn a ganlyn. Yn Llyfrau *Arminius* ei hun, yr hwn oedd y Pen-Feistr a'r Blaenor yn y Frawdoliaeth: Hefyd yn Llyfrau *Conradus Vorstius*, *Petrus Bertius*, *Simon Episcopius*, *Nicholas Grevinchovius*, *Arnoldus Corvinus*; Ac yn y Scriffenniadau a elwir *Scripta Synodalia*, *Colatio Hagienſis Apologia*. Yn y Llyfrau hyn y cynhwyfir Athrawiaeth *Arminius* a'i Ganlynwyr, megis yn y Ffynnon. O-ddiymma y cymmerodd yr *Arminians* sy'n Lloegr eu Crefydd, trwy gyfaethu o'r Jaith Lading i'r Saesonaeg, y pethau a gawfont yn y Llyfrau a grybwyllwyd,

Cyn mayned o honom i ystyried Opiniwnau *Arminius* mewn modd neillduol: Y mae'n gymmwys i ni eu gosod i lawr yn gyntaf ynghyd; fel y gallo'r Darllenydd eu cynnwys a'u cantod oll i gyd trwy un Olugiad. Pump o Byngciau a gyfrifir yn gyffredin, ym mharai yr oedd *Arminius* yn cael ei gyfrif
yn

yn gyfeiliornus : Sef y rhai hyn a ganlyn.

I. *Ewyllys Rydd.* Ac o blegid gweithrediad Gras Duw yn Nhröedigaeth Dyn. Yr ydys yn arfer gwneuthur y rhain yn ddau Bwngc neuliduoel : Ond ni allwn eu cymmeryd yn lle un : Nid oes ond ychydig Wahaniaeth rhwngthynt.

II. O blegid Arfaeth dragywyddol Duw mewn perthynas i Gyflwr tragywyddol Dyn.

III. O blegid y Pethau a haeddodd ac a hwrcasodd Crist trwy ei Farwolaeth.

IV. O blegid Parhad y Ffyddloniaid mewn Stat o Ras.

V. O blegid Pechod Gwreiddiol.

Yr oedd amryw Bethau eraill yn y rhai yr oedd *Arminius* yn gwyroddiwrth yr Athrawiaeth Catholic, Gristnogol : Eithr nid ydys yn dal iulwyr

yn enwedigol, ond ar y Pyngciau hyn a grybwyllwyd.

Y Ddadi neu'r Ymrafael ynghylch y Pethau hyn, a elwir yn gyffredin, *Controversia Quinquarticularis: The Quinquarticular Controversy. Y Ddadi Bum Ertbygl*.

Drachefn, cyn yr elom i ystyried Athrawiaeth yr *Arminians*, y mae un peth arall i ymholi o'i blegid: set, y *Gras* yr hwn y mae'r Ysgrythur yn ddywed- yd ein bod yn dderbyn oddiwrth Dduw.

Yr Eglwys Gristnogol cyn iddi gael ei llygru gan Eglwys *Rhusain*, oedd yn haeru fod y *Pelagians* yn gwadu *Gras Duw*, ac yn Elynion i *Ras Duw*: Felly hetyd, y mae'r Eglwys Protest- anaidd ar ol y Refformation, yn dywe- dyd fod yr *Arminians* yn gwadu *Gras Duw*, ac yn Elynion i *Ras Duw*. Y mae'n gymmwys i ni, gan hynny roddi Desgrifiad o'r *Gras* hwnnw, a dangos beth ydyw, ac yna byddwn yn fwy cymmwys i roddi Barn o blegid y peth, bydd

bydd haws i ni ddeall pa un a'u bod yn haeddu y cyfryw ddrygair.

Gras, Gair *Llading* yw; *Athrawiaeth* yr *Etengyl* a gyhoeddwyd yn y Wlad hon gyntaf gan *Bregethwyr* o *Rhufain*; ac am hynny, yn y *Jaith Lading*, canys *Lladingwyr* oeddent. Ac o achos hynny, llawer o'r *Geiriau* a arferir yn yr *Athrawiaeth Gristnogol*, ydynt or *Jaith Lading*. Ac ym mysc llawer eraill, y gair *Gras*. Yn *Llading*, *Gratia* y *Gelwir*. Y *Cymru* ar y cyntaf a'i *Galwasant* *Rhat*; ac or diwedd *Rhad*. Megis yn y *Gair Llading Rota*, hwy a'i *Galwasant* ar y cyntaf *Rhot*, eithr ar ol talm o amser *Rhad*; megis ac y *Gelwir* hyd heddyw. Am y *Gair Gras*, fe gymmerwyd yn ddiweddar oddiwrth y *Saeslon*, y rhai a'i galwant *Grace*; Eithr *Rhad* yw'r priodol *Air Cymraeg*. Y mae i ni, gan hynny, yn nawr ymholi.

Cw. Beth ydyw y *Gras* neu'r *Rhad* hwn.

At. Rhyw Beth da ydyw, ag y mae *Dyn* yn ei dderbyn oddiwrth *Dduw* heb

heb ei haeddu. Eithr nid Gras yw pob
 peth da ag y mae Dyn yn ei dderbyn
 oddiwrth Dduw heb ei haeddu. Y mae
 Duw yn rhoddi Goleuni'r Haul, Gwlaw
 cyfamferol, Ffrwythau'r Ddaear, Cyfoeth
 Hawddfyd, Jechyd, a'r cyfryw Bethau
 da, heb eu haeddu; etto nid Gras yd-
 ynt. Ac am hynny, y mae i ni gym-
 meryd Gras mewn Ystyriaeth mwy cy-
 fng. Gras yw rhyw Ddoniau a Rhin-
 weddau ac y mae Duw yn roddi i Ddyn
 i gyfoethogi ac i harddu ei Enaid. Ond
 etto, y mae llawer o Ddoniau, ac fydd
 mewn cryn fesur yn harddu'r Enaid, ac
 nid ydynt Ras: Megis, Deall ehang,
 Llyfeliath barod a chyflym, Dysceid-
 iaeth, Gwybodaeth helaeth, ar cyfryw,
 nid Gras mo honynt: Je, pe bac i un
 gyrrhaeddid y Melur mwya ym mysc
 Dynion o Wybodaeth, nid yn unig mewn
 Pethau naturiol a thymherol, ond hefyd
 mewn Pethau ysbrydol, a bod o hono
 heb ddim rhagor na hynny, ni byddai
 mo hono yn Ddyn grasol: Ni byddai
 mo hono berchennog o'r Gras, o blegid

yr hwn yr ydym ni yn awr yn ym-
holi. i Cor. 13. 1. Ec.

Fel y byddo i ni, gan hynny, ddangos
mewn modd neullduol, beth ydyw y
Gras hwn; sef y Gras yr hwn y mae'r
Efengyl mor fynych yn fon o'i ble-
gid: Y mae i ni ddal sulw a nodi, fod
mewn Enaid Dyn amryw Bwerau neu
Alluoedd, neu Swydd-gynheddfau: Sef y
rhai hyn, y Deall, a'r Ewyllys, y Ser-
chiadau, a'r Nwydau: Fe ellir, fe alle,
gyfri rhagor; eithr y mae y rhai hyn yn
cynnwys y cwbl. Yr holl Bwerau hyn
fydd gan bob Dyn. Y Pwerau hyn oll
ydynt anwahanedig oddiwrth Enaid rhe-
fymmol: A thrwy fod Dyn yn berchen-
nog o'r Pwerau hyn, y mae yn ei Allu-
ef drefnu eu holl Achosion tymhorol:
Trwy fod o berchen y Pwerau hyn, y
mae Dynion yn gallu cynnal i fynu
Gyfeillach a Chyd-fasnach ym mylg eu
gilydd. Cyn belled a hyn y cyrrhae-
ddai Gallu'r holl Genheloedd Paganaid,
ag a fu crioed ar wyneb y Ddaear, er
bod o honynt yn gwbl ddicithr i'r gwir
Dduw

Dduw. Eithr cyn y gallo Dyn walan-
acthu Duw wrth ei fodd, tra fyddo ym-
ma ar y Ddaear, a bod yn gymmwys
i fwynhau Gogoniant tragywyddol yn y
Byd a ddaw, y mae'n rhaid iddo gael
ei sancteiddio: Y mae'n rhaid i'w Enaid
fod yn gytrannog o'r Gynneddf nefol,
ysbrydol honno a elwir Sancteiddrwydd.
Y Gynneddf hon, nid yw hi yn cael ei
geni gyda neb. Rhodd Duw ydyw.
Ac y mae hi yn cael ei gweithio a'i gosod
yn holl Bwerau'r Enaid, Pob peth o ne-
wydd, 2 Cor. 5. 17.

1. Y mae y Deall yn cael eu oleuo
a'i hyfforddi trwy Air Duw, *Psal.* 189.
trwyddi. Gair Duw sydd *Oleuni*, *Lamp*,
Llewyrch i ddylgu ac i gyfarwyddo Dyn
yn ei holl Ddyledswyddau tu ag at Dduw
a Dynion.

2. Y mae Cyfnewidiad mawr yn yr
Ewyllys. O fod yn anufudd ac yn gyn-
dyn, y mae'n cael ei wneuthur yn uf-
udd: Yn ufudd gyda pharodrwydd: Yn
ufudd ym mhob peth: Yn ufudd yn oe-
stodol heb ddeffygio: Yn ufudd yn y
dirgel yn gyftal ag ar gyhoedd: Yn uf-
udd

x udd yn y Dyledswyddau anhawfa a cha-
setta, yn gŷstal ac yn y Dyledswyddau
hawfa ac elmwytha: Yn ufudd gyd ag
Hyfrydwch a Diolchgarwch; Diolchga-
rweh i Dduw am iddo ei alw i'w Wa-
lanaeth, ac am fod ei Wafanaeth yn
gynmeradwy: Yn ufudd, nid yn unig
allan o Wyddor o Ofn, eithr yn hytraeth
ac yn bennaf, allan o Wyddor o Gariad
tu ag at Dduw: Am hynny y dywed yr
Apostol, i *Tim. 1. 9.* *Nid i'r Cyfiaw'n*
yr hoddwyd y Gyfraith, eithr i'r annu-
fudd ar annurwiol. Y mae'r Gyfraith
yn angenrheidiol i'r Cyfiaw'n i fod yn
Rheol yw Hyfudd-dod, eithr nid oes
amynt gymaint eisiau o'i Bygythion
i'w hofni i Ufudd-dod; canys y maent
hwy yn ufuddhau allan o Wyddor o
Gariad. Y Bwgrwthion ydynt fwy per-
thnasol i'w taranu yn erbyn y cyfryw
ag sy'n rhyfygus ac yn ddiafswyd yn
myned ym mlaen yn eu Pechodan. Y
cyfryw Gyfnewidiad a hyn sy'n cziel ei
wneuthur yn yr Ewyllys.

3. Y Serchiadau hetyd, hwynt hwy a
gyfnewidir. Nid ydyw'r Dyn yn awr
yn

yn gwneuthur Eulun o hono ei hun.
 Nid yw efe yn dymuno, yn caru, ac yn
 gotalu am Bethau cnawdol daearol, a
 darfodedig yn fwy ac yn benna. Y
 mae wedi ei groeshoelio i'r rhain, megis
 y dywedodd yr Apostol fod o hono ya-
 te, *Gal. 6. 14.* Y mae'n golugu trwy
 ftydd y pethau ag ydynt anweledig a
 thragywyddol, mewn cyffelybrwydd:
 ba rai, y mae'n cyfii holl bethau presen-
 nol yn ddirmygedig. Y mae'n ei ddi-
 brisio ei huni fel y byddo iddo ei gael
 yn gynimeradwy gan Dduw. Cariad,
 Hiraeth, Chwant, Dymuniad, Gobaith,
 Pryder, Annobaith, Llawenydd, Trist-
 wych, a'r cyfryw Gynhyrifiadau sy'n cwn-
 nu, ac yn cael eu peri yn yr Ena de
 achos, a thrwy achlysur Pethau bydol,
 a Mwyniant cnawdol; y mae y rhai hyn
 oll wedi cael eu croeshoelio a'u mar-
 weiddio. Felly y dywed yr Apostol,
Gal. 5. 24. Dyn a wnaed i swynhau
 Pleserau mwy godidog a rhagorol nae
 fydd yw cael ar y Ddaear: a phawb
 ag a synniant Bethau daearol, ydynt yng
 Nghyffii Duw yn gyffelyb i'r Anifeiliaid
 a ddi-

a ddifethir. Eithr y rhai ag ydynt Ber-
cheniogion o'r Gynneddf nefol honno o
Sancteiddrwydd, ydynt yn ol Cynghor
a Gorchymmyn yr Apostol, *Col. 3. 2.*
yn gosod eu Serch, nid ar Bethau dace-
rol, ond ar Bethau Tragwyddol a Ne-
fol.

4. Hefyd, am y Nwydau tanllyd,
afreolus; megis Digofaint, Chwerwedd,
Llid, Cenfgen, Malais, Ymddial; y
mae y rhai'n hefyd wedi eu dwyn dan
Reol yn y Dyn sanctaidd; nid ydyw efo
yn cael ei gario ganthynt bendramwnwgl
i wneuthur Cynnwrf a Therfylg y mylg
Dynion; y mae yn ei cadw dan Reol a
Llywodraeth, a hynny, nid yn unig o
iaid Cydwybod tu ag at Dduw, ond o
herwydd nad ydyw yn cyfri dim math
o Bethau tymhorol o'r cyfiyw Bwys ac
y dylai ynagysffroi o'u plegid.

Dymma'r Sancteiddrwydd heb yr hwn
ni chaiff neb weled yr Arglwydd. Dy-
ma'r Sancteiddrwydd o eisiau'r hwn y
caiff y rhan fwy o Ddynol Ryw eu bw-
th ymmath fel sothach. Dyma'r Gras
a deryna mewn Gogoniant; a thyma'r
Gras

Gras trwy ba un y: mae Dyn yn cael ei dderchafu goruwch y rhest or Byd, ac yn cael ei wneutaur yn Llestr o Barch, ac yn gymmwys i gael Rhan o Etifeddiaeth y Saint yn y Goleuni.

Bellach awn rhagom i ystyried Athrawiaeth ac Opiniwnau *Arminius*: Ac yn Gyntaf o blegid

EWYLLYS RYDD.

Cw. Beth yw Ewyllys Rydd? Neu beth fydd i ni feddwl wrth Ewyllys Rydd?

At. Tu ag at ddangos beth yw Ewyllys Rydd, nid rhaid i ni ond cymmeryd y cyfryw Gyffelybiaeth a hon: Cymmerwch Dafl a fo a'i Chloriannau yn weigion, a deliwech hi herfydd ei Linc yn y naill law: Y Cloriannau yn gymmaint au bod yn weigion, ac o gydbwys a gyd-dafiant: Golodwch y Llaw arall ar y Bym y nailldu i'r Linc, a phwyswch ychydig; yna fe fydd i'r Clawr sy'n cael ei ddal gan y pen hwnnw or

*Os nad oes gan ydychi Ewyllys Rydd
ar yr hwn fydd yn gwrth rwyd ydychi
Ef y fydd bai ynghollodig o'r ydychi*

Bym, bwyfo yn is tua'r llawr; ar Clawr
 arall o'u gyferbyni a ddercha gymmaint
 arall i fynu oddiwrth y Llawr. Peth
 hawdd iawn yw gwneuthur y cyfryw
 beth a hyn. Peth hawdd ydyw peri i'r
 Clawr ogwyddo yn y Ffordd honno;
 peri i'r Clawr hynny yn hytrach na'r
 llall dueddu tua'r llawr. Gyda'r un
 Hawfder y gellwch beri i'r Pen arall i'r
 Dafl ogwyddo a thueddu tua'r llawr,
 ar llall i'gwnnu i fynu; felly ag y byddo
 i'r cwbl ymddangos yn wrthwyneb i'r
 hyn oedd o'r blaen. Trwy yr un hawf-
 der y gellir gwneuthur y naill ar llall
 or ddau beth hyn. Yr un fath beth yw
 Ewyllys Rydd. A phan yr ydys yn
 dywedyd fod gan Ddyn *Ewyllys Rydd*;
 Meddwl y peth yw, fod ei Ewyllys gan-
 tho megis yn y Dafl, ac y gall ei droi
 at yr un a fynho o ddau beth.

C. A oes gan Ddyn y cyfryw Ewy-
 llys Rydd a hyn? A ydyw y Dyn a'i
 Ewyllys gantho dan ei Bwer yn y cyf-
 ryw fodd a hyn?

A. Oes, Y mae gan Ddyn Ewyllys
 Rydd. Ni wadir, ac ni wadwyd erioed
 x peth

y peth. Yr oeddyd o. haen Amser *Pelagius* yn cyfaddef; fod gan bob Dyn Ewyllys Rydd. Yr un peth y gyfaddefir byth. O herwydd y mae'n sicr fod gan Ddyn Ewyllys Rydd. Os felly y mae, fe ofynir ym mhellaen,

Cw. Pa ham yr oeddyd yn beio ar *Belagius*, ac yn ei gyfri ef yn Heretic, am fod o hono yn dala Ewyllys Rydd?

At. Yr oedd *Pelagius* yn dala, fod gan Ddyn Ewyllys Rydd ym mhob peth, ac ar bob Achosion pa bynnag. Ac nad oedd dim rhyw Bethau ym Matterion Crefydd yn y rhai nid oes ganthynt Ewyllys Rydd. Dala yr oedd, fod gan Ddyn Ewyllys Rydd trwy holl Ddyledswyddau crefyddol pa bynnag, heb lysio un. Fod gan Ddyn Ewyllys Rydd yn y cwbl, a thrwy y cwbl oll. Yr Eglwys Gristnogol oedd yn cyfaddef, fod gan Ddyn Ewyllys Rydd, eithr nid yn y cwbl, a thrwy y cwbl ag y byddai i Ddyn a wnelai a liwynt ym Matterion Crefydd. Ac am hynny y peth nefaf ag y mae i ni ymholi o'i blegid yw.

Cw.

Cw. Ym mha ryw Bethau, ac ar ba ryw Achosion, y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd?

At. 1. Y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd ynghylch y pethau a berthynant i Gynhaliaeth a Jechyd ei Fwyd naturiol: Canys, er nad oes gantho Ewyllys Rydd i wneuthur yr un a fynno a bwyta a pheidio; o herwydd bod Angheurheidrwydd yn y peth hwn: Etto, o amryw fath o Fwydydd y mae gantho Ewyllys Rydd i gymmeryd yr un a fynno. Ac hefyd i gymmeryd ei Bryd Bwyd yn gynharach neu yn ddiweddarach, ar y cyfryw Awr, or Dydd ag y gwelo yn dda. Ac or amryw Bethau neu Foddion ag a fo fuddiol i adferu neu gynnal Jechyd, gall ddewis y rhai a fynno. Ac felly am y cwbl oll ac a ellir ei feddwl neu grybwyll o blegid y pethau a berthynant i'r Bywyd naturiol.

2. Y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd, *in rebus economicis*. Hynny yw, yn y pethau ac a berthynant i Ddyn megis y mae'n Ben neu'n Aelod o Deulu. Y mae

mae gan Ben y Ty Ewyllys Rydd; neu
Bwer i drefnu ei holl Fatterion Teuluol
fel y gwelo yn dda. Mewn amryw Be-
thau hefyd, te all fod gan Wafanaeth
Bobl y Ty Ewyllys Rydd; hynny yw,
yn ol y Cyttundeb ar Ammod a wnae-
thant a'u Meistr ar y cyntaf. Amryw
Bethau fy yn y rhai y mae gan Ddyn
Ewyllys Rydd yn ei berthynas Deu-
luol.

3. Y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd;
in rebus Polyticis; hynny yw, Yn y
Pethau y mae i Ddyn a wnel a hwynt
megis y mae'n Aelod or Wladwriaeth.
Fe all ymgysylltachu a masnachu ar sawl
a synno: A rhoddi Cred a Thrift i'r sawl
y gwelo yn dda: Rhoddi Machniaeth
dros un neu beidio: Gwafanaethu rhyw
Swydd; neu ynteu dalu rhyw Ddirwy,
neu'r Ffein y mae'r Gyfraith yn tarnu
am wrthod, &c. Aneirif o Bethau sydd
yn y rhai y mae gan Ddyn Ewyllys
Rydd megis y mae yn Aelod or Wlad-
wriaeth.

4. Y mae gan Ddyn, mewn rhyw fe-
sur Ewyllys Rydd, *in rebus moralibus*:

&c

Hynny

Hynny yw, Yn y pethau y mae i Ddyn a wnel a hwylt, megis y mae'n Ddeiliad i'r Goruwchaf Dduw, ei Greawdwr a'i Berchennog: Megis y mae dan Rco-laeth Cyfraith Dduw.

1. Y Pethau y mae Cyfraith Dyw yn eu gwahardd: Mewn perthynas i'r rhain, y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd mewr tryn telur; fef i ymgadw rhagddynt yn y Weithred oddifaes: Megis y gwelir fod rhal Dynion onest, mociol, yn rhoddi cymhedrol Ufudd-dod i'r ail D. llen o'r Gyfraith o ran y Weithred oddiallan; y rhai etto ydynt gwbl ddjeithr i Rym a Phŵer Crefydd, a Gwaith yr Ailenedigaeth.

2. Mewn perthynas i Ddyledfwyddau Crefyddol, y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd, cyn belled ag y maent yn sefyll yn y Weithred oddifaes: Megis gweddio. Yr oedd y Pharisaïd yn gweddio llawer, gwrando'r Gair, darllen yr Ysgrythur, a chwilio'r Ysgrythurau. Y mae'n Jachawdwr yn dywedyd, fod hyn cyn hawsed ei wneuthur a dal, sulw ar Arwyddion yr Awyr, *Matth. 16. 3.* Pe bualent hwy

yn

Manuscript signature

yn chwilio Yfgrhythurau yr hen Destament, hwy a gawsent weled, fod y Pethau a ragddywedafid yno o blegid y Messiah, yn cael ei cyflawni yntho ei,

Yn yr amryw Bethan a grybwyllasom, y mae gan Ddyn Ewyllys Rydd, Ac megis ag yr oedd yr Eglwys Gristnogol o'r dechreuad, felly yr ydys etto yn cyfadde fod gan Ddyn Ewyllys Rydd: Fod ei Ewyllys gantho dan ei Bwer, i'w droi i'r naill dy neu'r tu arall, fel Cloriannau'r Daff; hynny yw, yn y pethau a grybwyllwyd,

Bellach yr y'm yn dysod i ystyried y Peth yn yr hwn yr oedd *Pelagius* ac *Arminius* yn gwyro oddiwrth yr Athrawiaeth Catholic Gristnogol,

Cyn gallo Dyn roddi Utudd-dod cymeradwy i Gyfraith Dduw, se orfydd arno ymwadu ag ef ei hun yn y cyfryw fodd, a phe bac iddo oddef tynnu allan un o'i ddau Lygad, neu dorri ymmaith un o'i Aelodau. Rhaid iddo ei lwyr ddi-
briso

[200]

brifio ei hun; Rhaid i Gariad tu ag at
Dduw oruwch reoli yn y Galon ar Ser-
chiadau: Rhaid i Ddyn ymwadu a'i
Blessur, ei Esmwythder, ei Fudd, a'i An-
rhydedd ei hun, tu ag at roddi Lle i O-
goniant Duw. Rhaid i Bethau anwele-
dig wneuthur mwy o Effaith arno na
Plieithau gweledig. Y mae'n rhaid bod
Ewyllys a Thymmer Dyn y cyfryw a
hyn, cyn y gallo roddi Ufudd-dod cy-
meradwy i Orchymynnion Duw.

Athrawiaeth *Arminius* a'i Gyfeillion
ydoedd, Fod gan Ddyn ei hun Allu i
droi ei Ewyllys i ufuddhau pob rhyw
Orchymnryn, ar bob rhyw achos, ac
yn y cyfryw fodd ag y dylai, i gyflawni
y Dyledswyddau a orchymynnir megis
ag y dylai, o ran y matter, y dull, ar
modd: I droi ei Ewyllys i wneuthur
hyn oll, neu ynte beldio, yn gystal y
naill ar llall: Fod ei Ewyllys gantho
fel Taff yn ei Law, felly ag y gall ei
droi yn gystal tu ag at ffordd Ufudd-
dod, neu ynte tu ag at ffordd Anufudd-
dod. Dyma Athrawiaeth *Arminius* a'i
Ganlynwyr mewn perthynas i Ewyllys
Rydd.

Rydd. Ar cyfryw ydoedd Athrawiaeth
Pelagius, megis y dangosafom or blaen.
 Hyn fydd ddigonol i ddangos, beth y
 mae'r *Arminians* yn feddwl wrth Ewyllys
 Rydd.

Yn y lle nesaf, fe fydd i ni ddangos,
 pa fodd y mae'r Ewyllys Rydd ymma
 yn dangos ei allu, ac yn cyflawnu ei
 Swydd yn *Nbroedigaeth Dyn*.

Cyn gallel o honom roddi Dangosiad
 eglur or peth hwn, y mae rhyw bethau
 craill i'w rhagddangos.

Yn Gyntaf, Y mae i ni ystyried y
 modd y mae'r holl Bethau ag a greodd
 Duw yn cael eu cynnal yn eu bod gan
 yr un Gallu ac y creodd ar y cyntaf.
 Nid ydyw Gweithredoedd Duw fel gwaith
 Cellydd Dyn. Dyn pan adeiliado Dy,
 y Ty hwnnw a lalf ar ei Sylfaen heb
 gynnorthwy'r Dyn mwyach. Eithr nid
 fel y y mae mewn perthynas i'r holl Be-
 thau ag a wnaeth Duw yn y Creadigaeth
 cyntaf. Canys megis ag y gosododd
 allan ei amcudrol Allu i greu, ac i roddi
 Bod

Senmor Senmor
 Senmor

Bod i bob peth ar y cyntaf; felly y parhaodd o hynny y maes i osod allan yn oestadol yr un Gallu tu ag at gynnal pob peth yn ei Bod. Holl Gorph neu Lobyn y Ddaear a wahaneu bob yn tymryn, ac a ddychwelai i ddim drachefn, oni hae fod Anfeidrol Allu Duw yn ei chynnal yn ei Bod. Ac felly am yr holl Fyd deunyddiol, gweledig yn yr un modd.

Ac mewn perthynas i Ddyn, y mae'r Peth yn setyll yn yr un modd. Megis y dywed yr Apostol, *A. 7. 17. 28. In Nwch yr ydym ni yn byw, yn symmud, ac yn bod.* Yr Enaid sydd yn cael ei chynnal yn ei Bod, ac yn ei Gweithrediadau trwy yr un Gallu ac a'i creodd ar y cyntaf. Ni allai un o Bwerau yr Enaid weithredu ar un rhyw achos, o ni hae fod y mawr Allu hwn yn ei gynnal ac yn cydgerdded. Drachefn, mae i ni ystyried y Peth y mae y Dylgedig yn alw, *Suasio moralis; moral suasion.* Nis gwn yn dda pa fodd! yw droi i'r Gymraeg; ond ni a'i galwn, *Cymbelliad trwy Resym.*

Refymmiadu. Megis peir bae Dad yn cymeryd Plentyn cyndyn, annuludd, a drwg; ac yn dangos iddo ei Les; ac yn arferyd amryw Refymmiadu i'w gymmell ac yw beiswadio i fod yn iſudd ac yn dda: a gosod o'i flaen ef ei Les a'i Afles. Dymma'r peth ag yr ydys yn alw *suasio moralis*.

Bellaach, awn ym mlaen i ddangos y modd y mae Dyn yn cael ei droi o stat o Beched a Marwolaeth, i stat o Ras a Jechydwrïaeth yn ôl Athrawiaeth yr *Arminians*.

Ni ddangofasom or blaen o blegid amryw Bwerau Enaid Dyn, pa rai ydynt; fef, y Deall, yr Ewyllys, y Serehiadau ar Nwydau.

Canlynwyr *Arminius*, at y cyntaf, pan y seritennent ac y pregethent o blegid Troedigaeth Dyn, a roent, fel y tebygid fawr Barch i Ras Duw: Yr oedd eu Hymadroddion mor llawn o Ras Duw, felly ag y parent i Ddynion gredit eu bod yn addef, mai Gras Duw oedd yn cyflawni'r cwbl oll. Yr oeddynt yn fon am *Gratia excelsus, Gratia preve-*
tians

niens; *Gratia cooperans, Gratiā adju-*
vans, Gratiā subsequens, Ec. Scripta
Synod. de hominis conversione Hynny
 yw, Gras yn cyffroir Dyn, Gras yn
 rhagflaenti ei Droedigaeth; Gras yn cyd-
 geidded, a Gras yn cynnorthwyo yn ei
 Droedigaeth, a Gras yw gynnal o hyn-
 ny y maes. Eithr yn yr holl Bethau
 hyn, fe geid rhai Ymadroddion dau-
 ddyblig, ac a ellid eu cymmeryd mewn
 amryw ffyrdd. Ac am hynny, ni's go-
 llaiant yn hir gelu yr hyn oedd yn eu
 gwir Feddwl a'u barn o blegid Gras
 Duw. A phan awd i ddwys-ystyried,
 ac i fanol chwilio eu Pregethau au Llyf-
 rau, fe welwyd, nad oedderit hwy yn
 rhoddi ond ychydig Le i Ras Duw yn
 Nhroedigaeth Dyn. Yna yr *Arminians*
 pan wellant nad allent wasgaru eu Ha-
 thrawiaeth megis dan Orchgudd; a dd-
 chreuasant scrifennu yn fwy eglur o ble-
 gid eu Hopiniwnau; au hymddiffyn yn
 gyhoeddus. Ond y mae i ni yma ystyr-
 ied a dal sulw, Na ddarfu iddynt wneu-
 thur hyn hyd o ni ddarfu iddynt gael
 eu Hwyr droi allan or Cynnullidfa-
 oedd.

oedd : Canys yn awr yr oeddynt yn gwybod, nad oedd dim ragor oedd waeth i ddigwydd iddynt ; ac na ddar dae dim Budd na Lles iddynt trwy gelu, ragor na thrwy gyhocddu eu Hôpiniwnau.

Cw. Pa fath yw y Gras hwnnw ag fy'n troi Dyn ? Neu, beth, a pha faint yw Gweithrediad Duw ar Enaid Dyn yn ei Droedigaeth, yn ol Athrawiaeth yr *Arminians* ?

At. Y mae Athrawiaeth yr Efengyl yn dangos i Ddyn ei Drueni : Yn rhoddi Gwybodaeth o blegid Jesu Grist : Yr Achos ar Diben o blegid yr hwn y dioddefodd : Yn mynegu iddo, os bydd iddo gredu ac edifarhau, y bydd iddo fod yn gadwedig : Yn dangos iddo y bydd mawr ei Happusrwydd, os bydd iddo gredu ac edifarhau : Ac y caiff ei droi i Drueni Tragywyddol o ni bydd iddo gredu ac edifarhau ; ac o ni bydd iddo lanhau ei Galon a gwneuthur Gweithredoedd da, a pharhan i fyw yn sanctaidd ac yn usudd hyd y diwedd. *Ac*

Dd yn

+ gally i dyn yw Credo ag Ewangelion
+ Simon

yn y modd hwn y mae Deall y Dyn yn cael ei oleuo a'i hyfforddi yn y pethau ag fydd raid iddo eu gwneuthur tu ag at fod yn gadwedig. Dymma'r unig Ras ag y mae Duw yn roddi tu ag at Droedigaeth a Jechyd-wriaeth Dyn.

Ques. A oes dim ragor na hyn yn cael ei weithredu mewn Dyn, ac ar Enraid Dyn tu ag at ei Droedigaeth a'i Jechyd-wriaeth?

A. Nid oes dim Gweithrediad ragor nac y grybwyllwyd ar Ddyn tu ag at ei droi o stat o Bechod i stat o Jechyd-wriaeth, os coelir yr *Arminians*. Canys meddant hwy, os caiff Dyn ei oleuo yn ei Ddeall, trwy gael Gwybodaeth or hyn a ddylai wneuthur; yna y mae ei Ewyllys gantho fel y Ddafl yn ei Law, yr un a fynno a gwneuthur y ewbl ac y mae'r Efengyl yn orchynnwys, neu ynte beidio.

Felly ag y mae'n amlwg, nad yw y Grasy maent hwy yn son am dano, eiddim ond yn unig *Moral swasion*; gofod o flaen y Dyn ei Les, ac helyd ei

After

Affes; a gadael iddo ddewis yr un a
 fynno. Y maen amlwg, mai felly y
 maent yn dala trwy'r Ymadroddion sy
 yw gweled yn fathredig trwy eu holl
 Scrteniadau. *Homines inviti, voluntarie
 reddi possunt solo illicio.* Fe all Dyn
 o fod yn anfodlon ac yn anufudd, gael ei
 wneuthur yn todlon ac yn ufudd trwy
 y Moral swasion yn unig. *Collat. Ha-
 giens. nihil obstat, quo minus vel sola
 gratia moralis, homines animales spiri-
 tuales reddat.* Nicol. Grevinch. p. 297.
 Fe all y Moral swasion yn unig droi
 Dyn o stat o Bechod i stat o Jechyd-
 wriaeth. Drachefn. Q. *An ulla actio
 spiritus immediata in voluntatem aut
 mentem necessaria sit, aut in scripturis
 promittatur, ad hoc, ut quis credere
 possit verbo extrinsecus proposito?* R.
Negativam tenemus. Episcop. thes. pri-
 vat. disput. 46. Coroll. Hynny yw,
 Pan gaffo Dyn y Gair wedi ei ofod o'i
 flaen, nid yw angenrheidiol iddo gael
 dim o Weithrediadau'r Ysbryd Glan ar
 ei Ewyllys, tu ag at allel o hon gredu.
 Y ma

Y mae i ni yma nodi, fod yr *Arminians* yn yr Athrawiaeth hon yn cytuno ar *Sosinians*, Canys fel hyn y dywed eu Pen Athro *Sosinius*: Q. *Nonne ad credendum evangelio, Spiritus sancti interiori dono opus est?* R. *Nullo modo; neque enim in Scripturis sacris legimus, cuiquam id conferri donum.* *Catech. c. 6. p. 212.* Hynny yw, Fe all Dyn gredu'r Efengyl heb Weithrediadau'r Ysbryd Glan ar y Galon.

Cw. Beth y mae'r *Arminians* yn feddwl wrth y *Gratia adjuvans*, a'r *Gratia cooperans*: Y Gras sy'n cynorthwyo, ar Gras sy'n cydgerdded ar Ewyllys yn Nhroedigaeth Dyn?

At. Ni ddangosafom eifus, fod Duw yn cynnal pob Creadur yn ei Fod, Y mae'n cynnal pob Creadur byw, nid yn unig yn ei Fod, ond hefyd yn ei Allu i weithredu. Y mae, nid yn unig yn cynnal yr Enaid yn ei Bod, ond hefyd holl Bwerau'r Enaid yn ei gallu i weithredu. Hyn y mae Duw yn ei wneuthur

thur megis y mac'n Gynhaliwr pob peth
 ag y wnaeth yn eu Bod ac yn eu Gwei-
 thrediadau : A thymma un Ran arben-
 nig o'i Ragluniaeth gyffredinol ef ; ac y
 mac'n cyrrhaeddid at bob math o Wei-
 thrediadau Dyn, byddont hwy dda, by-
 ddont hwy ddrwg : A'r Cynnorthwy ar
 Cyd-gerddediad cyffredinol ymma, y
 mac'r *Arminians* yn seddwl wrth y *Gra-
 tia adiuvans*, a'r *Gratia cooperans*; y
 Gras sy'n cydgeryded, ar Gras sy'n cyd-
 gynnorthwyo. Eithr, fod Duw yn go-
 fod allan ddim math o bwerus a sanct-
 aidd Weithrediad ar Ewyllys Dyn yn
 ei Droedigaeth, hyn y maent yn lwyr
 wadu. Canys meddant hwy, y mac
 Ewyllys Dyn yn awr yn gwbl gyfryw
 ac oedd Ewyllys *Adda* yn ei Stat o
 Ddiniweidrwydd; ac am hynny, nid yw
 yn sefyll mewn dim eisiau o'r cyfryw
 Weithrediad.

Cw. Beth y mac'r *Arminians* yn se-
 ddwl wrth y *Gratia exitans*, y Gras
 sy'n cyffroi ?

At.

At. Y mae Duw trwy'r Efengyl yn addo i Ddyn, os bydd iddo gredu ac edifarhau, a rhoddi Ufudd-dod i Athrawiaeth yr Efengyl, y caiff ei dderbyn i ffatr Duw, a mwynhau Bywyd Tragwyddol; Ac felly, trwy gael o Ddyn olod y Pethau hyn o flaen ei ddeall, y mae'r Serchiadau yn eu caru; ac y mae'r Dyn yn gosod ei Ewyllys rydd ar waith i gredu ac i edifarhau, ac i roddi Ufudd-dod i'r Efengyl. Fel hyn y mae Pethau yn bod yn ol Athrawiaeth yr *Arminians*.

Pa mor anghyttunol yw y Pethau hyn a'r hyn y mae'r Ysgrythur Lan yn ei ddywedyd o blegid Gweithrediadau'r Ysbryd Glan ar Galon Dyn yn ei droedigaeth; a pha mor anghyttunol hefyd a gwrthwynebol i Brofiadau y Duwiolion, nid rhaid dywedyd: Ac am hynny, gan gyfri yn gwbl afreidiol gymmeryd i tynu amser i ddangos pa mor anghysonol a gwrthwynebol yw'r Athrawiaeth hon i'r wir Athrawiaeth Catholic Cristnogol; ni awn rhagom i ddangos,
y modd

ly modd y mae'r *Arminians* yn ceisio
 pryfio'r Athrawiaeth yma trwy Resym-
 mau a thrwy'r Ysgrythur. Ond y mae'n
 gymmwys i ni nodi'r un peth llwn yn
 gyntaf; sef, Fod y rhai sy'n darllen eu
 Llyfrau hwynt (trwy ddal sulw ar y
 modd y maent yn ymresymmu) yn
 gweled achos i ryfeddu, fod Dynion ag
 sy'n pretendo Gwybodaeth mewn Di-
 fynyddiaeth a Matterion Crefydd, yn
 dangos cymmaint o ffoledd ac anwybo-
 daeth.

Ac felly yn y Lle cyntaf, y maent
 yn gosod i lawr Ymadroddion hirsfaith,
 o blegid yr holl Hyfforddiadau, Annog-
 aethau, Gwahoddiadau, a Gorchymynn-
 nion a gynhwysiv'r yn yr Ysgrythur, tu
 ag at beri i Dynion edifarhau a chaelu,
 a gwneuthur Gweithredoedd da.

Oddiymma y maent yn ymresymmu
 fel hyn; Mai ofer ac anghymmwys sy-
 ddai osod yr holl Hyfforddiadau ar Gor-
 chymynnion ymnia o flaen Dynion, o
 ni bae fod ganthynt *Allu* ynthynt eu
 hun i roddi Ufudd-dod, iddynt. *Seip-*
ta

ta Synod. de conversive thes. 13. 14. 17.
Et passim. c. 2.

Eithr trwy ychydig Eiriau, y mae'n dra haweld dangos Gwendid a Ffoledd yr Ymrefymmiad ymma. Canys trwy'r Hyfforddiadau ar Gorchymynnion y mae Duw yn dangos i Ddyn ei Ddyledswydd, ar Cyfnewidiad a raid fod yn-tho-cyn y gallo fod yn gadwedig. Etto y mae'r Goruwchaf Dduw mor belled oddiwrth erchi a disgwyl i Ddyn wneuthur y Pethau a orchymynnir trwy ei Nerth ei hun, ac y mae'n addo rhoddi iddo Nerth a Gallu i ufuddhau. Mae'n erchi i Ddynion fwrw ymmaith y Galon garreg; ond y mae hefyd yn addo mewr Lleoedd eraill, y bydd iddo fe dynnu ymmaith y Galon Garreg honno. Ac felly am bob Ddyledswyddau eraill. Y mae'n Jachawdwr yn ecfonio'r Gyfraith, ac yn gosod ei Gorchymynnion hi o flaen Dynion, ac yn erchi iddynt eu gwneuthur; ac etto ar ol y cwbl oll, y mae'n tyfhiolaethu iddynt, nad allent, hebdo ef, wneuthur dim.

Llawer

Llawer rhagor a' ellid ddywedyd, i ddangos pa mor ddirym yw'r Ymrefymmiad hwn o eiddo'r *Arminians*; eithr y mae'n gwbl afreidiol; awn gan hynny ym mlaen.

Drachefn, Y maent yn casglu yr holl Achwyniadau, ar holl Fwrgwthion sy yn yr hen Destament yn erbyn Cenhedl yr Juddewon. Oddiwrth y rheiny y maent yn ymrefymmu fel hyn: Yr oedd gan yr Juddewon Allu ynthynt eu hun i gadw Gorchymynion Duw: Canys os ydoedd yn rhaid iddynt gael Gallu i ufuddhau oddiwrth Dduw, ac os ydoedd efe yn attal y Gallu hynny oddiwrthynt; nid oedd gantho aches i achwyn. Am hynny, meddant, yn gymmaint a bod Achwyniad Duw yn gyfiawn; nid oedd raid iddynt gael y Gallu hynny oddiwrth Dduw; yr oedd Gallu i ufuddhau ynthynt hwy ei hun; ond ni fynnent ofod y Gallu hwnnw ar waith. Ac am hynny yr oedd Duw yn ei bygwyth. Mor ddoeth a hyn y mae'r *Arminians* yn ymrefymmu. *Scrip. Synod de convers. c. 3.*

Tu ag at ddiddymmu yr Ymresym-
miad hon, nid rhaid i ni, ond yn unig
gymmeryd y cyryw Gyffelybiaeth a hon
a ganlyn.

Rhown a bod rhyw Wr goludog jaw'n,
yr hwn y mae iddo Ddyn jeuangc o
Garwr tlawd. Y mae yn ei Allu ef
reddi iddo Ystad: Ond fe ar geisid i ddyfgu
rhyw Gelfyddyd i ennill ei Fara. Eithr
y Gwr jeuangc wedi dyfgu ei Gelfydd-
yd, yn lle gweithio, a'i teisl ei hun i
gyfeillach ofer Ddynion i ddilyn Chwa-
riaethau, a gwneuthur amryw fath o
ddrygau; os digwydd iddo weithio rai
Diwnodau ar ei Grefft, ac ennill Cein-
iogau, fe dyr allan drachefn, ar hyn a
ynnillodd, ni bydd neppell hyd onis treu-
lio, a llawer rhagor pe bae yn ei ber-
chen. Fel hyn y treulia ei amser; yn
ei Larpiau y gwelir yn oestadol; mewn
Caledi hefyd yn fynych o eisiau modd
i gael Bara. A ydyw rhyfedd, os bydd
i'r Car goludog seio a digio o achos ffo-
lineb a drygioni y Dyn jeuangc yma?

. Ni ddangosom or blaen, pa mor
 belled y gwafanaetha Gallu Ewyllys
 Rydd Dyn tu ag at ei gario i fyw yn
 fucheddol. Dyma'r Dalent a esgeul-
 odd yr Juddewon yn gymmaint ag un
 Genhedl ag a fu criod ar wyneb y
 Ddaear. O ni hualai iddynt hwy eu
 rhoddi eu hunain i ddrygioni hyd onid
 aethant yn gyffelyb i *Sodom* a *Gomorrah*.
 Ni chawem ni ddim or cyfryw Ach-
 wynion a Bwgwthion yn eu herbyn,
 trwy'r Prophwydi, ag yr ydym yn weled
 yn serfenedig. Oni hualai iddynt hwy lwyr
 esgeuluso a thafu ym mair y Dalent
 honno, ni chawient hwy ddim o'u cario
 allan o'u Gwlad gan Frenin *Babylon*,
 ar ol distrywio eu Gwlad a'u Dinas;
 ac ni chawle eu Dinas ar ol hynny ei
 destrywio gan y *Rhusainiaid*, a hwynt
 hwythau eu hunain eu diwreiddio allan
 o'u Gwlad, a'u gwasgaru trwy'r holl
 Wledydd, telly ag y maent yn Wrth-
 ddrych echryffon o ofnadwy Ddaleddd
 a Digofaint Duw hyd y Dydd heddyw.
 Y Gwr goludog yn y Gyffelybiaeth, sy'n
 beio ar y Gwr ieuangc am nad ydyw
 yn

yn byw mor daclus ac mor ddigonol ag y cyrrhaedde'r hyn a alle ynnill ar ei grefft. Eithr y mae'r *Arminians* yn siarad megis pe baec yn beio arno am nad yw ymddwyn yn gyffelyb i Uchelwyr mawrion y Wlad.

Eithr yr *Arminians* a ddywedant ym mhellach, Nad ydyw Duw yn rhoddi dim fwy o Ras na Chymmorth i neb tu ag at eu troi a'u sancteiddio; nac y roddase i'r Juddewon hynny ac oeddynt yn byw mor ddrwg. Canys felly y mae'n dywedyd, *Beth oedd yw wneuthur yn ychwaneg i'm Gwinllan*, Eslay 5. 4.

Ond y mae'r *Arminians* yn dangos, pa mor odiaeth yw eu Dysg au Deall yma hefyd: Yn yr Hebraeg y mae *Ma legnasoth gnodd, Beth sydd i'w wneuthur etto*. Nid yw'r Geiriaau hyn yn cynnwys dim or fath beth ag y mae yr *Arminians* yn freuddwydio. Yr oedd y Dryniaeth a gawle y Dynion ymma yn ddigonol i heri iddynt ddwyn y grawnwin • Ymarweddiad diargyhoedd a bucheddol; ond hwy a ddugasant Rawnwin

win Sodom. Eithr tu ag at ddwyn
 Ffrwythau sanctaidd allan o Wyddor o
 Ffydd, a Zel, a Chariad tu ag at Dduw,
 y mae'r Geiriau yn arwyddocau yn
 hytrach, fod rhagor etto yw wneuthur
 nac y wnaethafid i'r Bohd yma. *Beth*
fydd yw wneuthur etto? Y mae'r Yf-
 grythur yn fynych yn gosod allan, neu
 yn represento Duw yn dywedyd mewn
 Dull ddynol. Ac felly y mae ymma.
 Ym mylg Dynion y cyfryw Ymadrodd-
 ion a arferir ar amryw achosion. Megis
 fel hyn. Rhyw Dad a esyd ei Fab
 mewn Ysgol gyd ag Athro dysgedig;
 yr Athro yma a wnaiff ei Werlau yn
 blaen ac yn eglur o flaen y Gwr jeuangc,
 ac a orchymyn iddo ddyfod atto fe
 cyn fynyched ac y mynno i gael cyn-
 northwy yn y pethau mwya dyrus:
 Eithr y Llangc a bryfia yn esgeulus:
 ar Meistr trwy fed yn feddal, ni phar
 iddo ystudio yn ei Lyfrau gyda'r fath
 ddyfalwch ag y dylai. Ac felly yr Yst-
 ydiwr jeuangc, nid yw yn myned ym
 mlaen yn ei Ddysg ond yn hwyrhrydig
 iawn

jawn. Ei Dad pan ddelo ar ol encyd o
 amser i ymholi o blegid ei Breffidiad ef;
 a phan welo pa mor lleied yw ei well-
 iant, a all yn gymmwys ac yn dra pher-
 thynafol ddywedyd fel hyn, Di a gefaist
 Gyfleusdra mawr i gyrrhaeddid Dysg,
 ond tydi ni wnest y fath Ddefnydd o
 hono ag y ddylasit, Beth sydd i wneu-
 thur i ti etto. Nid yw'r Tad trwy ddy-
 wedyd fel hyn, yn meddwl ddarfod
 iddo wneuthur y cwbl a alle ei wneu-
 thur, neu'r cwbl ag ydoedd yn bwr-
 pasu wneuthur tu ag at ddwyn i fynu ei
 Fab mewn Dysgeidiaeth. Nid yw yn
 meddwl felly, Efe a'i cymmer oddiyno,
 ac a'i gesyd gyda'r cyfryw Athro ac a
 bar iddo arferyd mwy o ddyfalwch a
 Diwidrwydd ynghylch ei Lyfr, ac yna
 y Llangc a ddaw ym mlaen yn ei ddylg.
 Nid oes ond dau fan arall (hyd yr wyf
 yn gofio yn brelenno) yn yr holl Yl-
 grythur, lle ceir y cyfryw Ymadrodd
 a hwn ymma, sef 2 Bren. 4. 13. Beth
 sydd yw wneuthur itti? ac Esth. 6. 6.
 Beth sydd yw wneuthur i'r Gwr ymae'r
 Brenhin yn ewyllysie ei anrhydeddu?

Yr *Arminians* hetyd ydynt yn dispu-
to yn erbyn Gras Duw oddiwrth yr hyn
a ddywedir o blegid y *Tyriaid* ar *Sidon-
iaid*. *Math. 11. 21. Ec.* Fel hyn yr
ymrefymant.

Pe buasai Duw yn nerthol weithio
trwy ei Ras ar Ewyllyfiau Gwyr *Cora-
sin* a *Bethsaida*, hwy a gredalent. Ond
ni chredasant. Am hynny ni ddarl-
iddo weithio ar eu Hewyllyfiau hwynt.
Eithr fe fuasai'r *Tyriaid* ar *Sydoniaid* yn
credu, pe buasent yn cael y fath Fontais
ag y gafodd y Böbl hynny, heb ddim
rhagor. *Hymny yw*, hwy a gredasent
heb Nerthol Ras Duw ar eu Hewyllys.
Ac am hynny, nid rhaid i Ddyn ond
cael golëuo eu Ddeall tu ag at ei Dro-
edigacth.

Eithr y maent yn y cwbl o hyn oll
yn dangos pa mor anneallus ydynt yn
yr Ysgrythureau. Nid yw ein Jachawdr
yn meddwl y buasai i'r *Tyriaid* edifarhau
a chredu i Fywyd tragywyddol. Ond
hwy a fuasent yn edifarhau o leiaf cyn
belled ag yr edifarhaodd Gwyr *Ninifeb*.
Y mac'n Jachawdwr yn galw Ymdda-
roftyingiad

roftyingiaid y *Nimfeaid* yn Edifeirwch. *Math. 12. 41.* Edifeirwch y rheiny oedd yn unig hyn. Hwyl a fwriadant heibio y Fywioliaeth ar Ymarweddiad Anifeilaid yn yr hon yr oeddynt or blaen yn byw, ac a ymddugasant dros amser yn fwy moesol a gweddus. A hyn a dyciodd mor belled er eu lles, ac na chawfant mo'u destrywio dros y Tro hwnnw. Eithr ni bu hir amser hyd oni ddychwelasant (fel y Ci at ei Chwdfa) i'r unrhyw ffiaidd Ymarweddiad ac or blaen, a'u Dinas a gafodd ei llwyr ddestrywio, ynghylch Deugain Mlynedd ar ôl hynny. Yr un peth sydd yw ddywedyd o blegid Edifeirwch y Tyriaid ar Sidoniaid, Sodom a Gomorrah.

O blegid

O blegid y Pechod Gwreiddiol

YR *Arminians* ydynt yn gwadu Pechod Gwreiddiol megis ag yr yd-bedd *Pelagius*. Y maent yn cyttuno a *Phelagius* o blegid Cyflwr pawb ac ydynt yn niarw yn eu stat blentynaid, eu bod yn ddifai ac yn bur. Etto y maent yn anghyttuno mewn un peth. Yr oedd *Pelagius* yn dala, am gynnifer o Blant bychain ag ydynt yn niarw cyn cael eu bedyddio, odid os ydynt yn cael eu derbyn i'r Nef; ond fe wydde, medd efe, na chaent hwy ddim eu bwrw i Uffern. Fel hyn y dywede, *Quo non eant, scio; quo eant nescio*. Mi wn nad nad ydynt yn myned i Uffern; eithr i ba le y maent yn myned, hyn his gwn.

Ond y mae'r *Arminians* yn twy haelionus; y maent hwy yn rhoddi'r Nef i bawb o honynt oll. Plant Juddewon, Plant y Mahometanod, Plant y Paganod; pawb oll ag a tyddant farw cyn dysodi amfer deall, i'r Nef yr ant.

O blegid y Pethau a baeddodd, ac a
bwrcafodd Crist trwy ei Farwolaeth.
Ac o blegid y Pwngc o Gyfiawnbad
yn ol Athrawiaeth yr Arminians.

FE debygid, fod Athrawiaeth yr Efen-
gyl, o blegid Jetu Crist, o blegid
Diben ei Ddiodefiadau ef, o blegid y
Pethau a bwrcafodd trwy ei Farwolaeth,
o blegid y modd y mae i Ddynion ddy-
fod i gael Hawl i'r Pethau a bwrcafodd,
ac i fod yn gyfrannogion o honynt, &c.
Fod, meddaf, y Pethau hyn mor blaen,
ac eglur yn Athrawiaeth yr Efengyl, ac
y gall yr hwn y mae gantho gymhed-
rol Fesur o Ddealldwriaeth eu dirnad au
gwybod.

Eithr yr *Arminians*, ar Dynion o'r
Frawdoliaeth honno, a roddant y fath
Hanes o'r Pethau hyn ag sydd gwbl ddi-
eithr i Air Duw ag sydd gwbl ddi-eithr
i Air Duw; y fath Accownt, ag nad oes
iddo Sail mewn un rhyw fan oddieithr
yn eu Elyfeliaeth hwy eu hun.

Fal

Fal hyn y maent yn athrawiaethu yn y Pethau a grybwyllwyd.

Marwolaeth Crist, meddant, a bwrcasodd ar law Dduw, iddo ef fod yn fodlon i dderbyn Dyn i'w flafr drachefn ar ryw Derris, Delerau, neu Gyfrifon ac y welai ete fod yn dda osod i Ddyn i'w cyflawni tu ag at gael ei gymmeryd i'w heddwch a'i ffatr. *Effectum mortis Christi est restitutio hominis in talem statum in quo Deus nobis de novo beneficia sua communicare, & potest, & vult, ea lege & modo quo ipsi videtur. Scripta synod. de univers. mort. Christi. c. 1. Thes. 3.* Eithr i wneuthur yn twy plaen ac eglur yr hyn y maent yn feddwl. Fel hyn y maent y dala; sef i Grist trwy ei Farwolaeth bwrcasu i Ddyn gael ail gynnig (neu ail chwaraeu) am ei Fywyd. Fc bwrcasodd Crist, (meddant) hynay i Ddyn, a chwariod ei chwaraeu fel y gallo.

Cw. Beth fydd raid i Ddyn wneuthur tu ag at gael Hawl i Fywyd Tra-gywyddol.

Os bydd i Ddyn gredu a gwneuthur

thur Gweithredoedd da, a hynny trwy ei Nerth ei hun, a pharhau i wneuthur felly hyd y diwedd, y mae efe trwy hynny yn pwrcau, ie yn haeddu Bywyd tragwyddol; efe pie.

Cw. Ar bwy gyfri, neu o herwydd pa ryw beth, y mae Dyn yn cael ei waredu rhag Dioddefaint Poenau Uffern? Ai, am i Grist ddioddef yn ei le ef?

At. Nage, ond y mae'r Dyn ei hun, trwy wneuthur y Pethau a orchymynnwyd iddo, yn haeddu Gwaredigaeth oddiwrth Boenau Uffern, a Bywyd tragwyddol hefyd.

Cw. Pa Rwymedigaeth fydd ar Ddyn i Jesu Grist, a pha ddiolch?

At. Y mae ar Ddyn Ddiolch i Grist am bwrcasu iddo gael ail gynnig am ei Fywyd: Ond, ddantod iddo ddiengc Poenau Uffern, a chyrhaeddodd Hawl i Fywyd tragwyddol, nid oes arno ddiolch i neb ond iddo ei hun: Canys efe a wnaeth Ddefnydd da o'i Ewyllys rydd i wneu-

i wneuthur y pethau a orchymmynwyd iddo.

Tu ag at gynnwys y cwbl yn ychydig Eiriau, Swm yr Efengyl, yn ol Athrawiaeth yr *Arminians*, yw hyn; Y mae Duw yn dywedyd wrth Ddyn fel hyn: Fe bwrcafwyd i ti gael cynnig etto am dy Fywyd; os bydd i ti gredu a gwneuthur Gweithredoedd da, a hynny trwy dy Nerth dy hun; minneu trwy fy Nerth fy hun a'th gadwaf ditheu rhag Uffern; ac heb law hynny, mi a roddaf i ti Happusrwydd tragywyddol, a mawr dda i ti o hono; ti pie, canys ti a'i haedddest.

Ae ymma y mae i ni ystyried rhai Pethau yn ychwaneg.

Yn Gyntaf, o blegid y Ffydd y mae yr *Arminians* yn son am dani. Nid y Ffydd Efangylaidd, iachusol ydyw; canys nid ydyw ddim ond hyn; sef, Credu fod Athrawiaeth yr Efengyl yn wir. Y mae'r Annuwionion Ddynion yn gyffredin, y rhai nad oes iddynt gyfran ym Mendithion yr Efengyl, yn credu fod Gair Duw yn wir.

Hefyd

Hefyd, y mae'r *Arminians* yn eu Scri-
feniadau ar eu gochel rhag arfer y Gair
Haeddiant. Y maent yn gwybod yn
dda, fod y Gair hwnnw yn fowadio yn
rhy erwin yng Nghlŷstiau'r Protestaniaid.
Ni ddywedant yn blaen ac yn amlwg,
fod Ffydd a Gweithredoedd da yn hae-
ddu Bywyd Tragwyddol, er bod y Pe-
thau y maent hwy yn ddywedyd o
blegid Ffydd a Gweithredoedd da yn
cynnwys *Haeddiant*. Ffydd a Gweith-
redoedd da hwy a'u galwant *Causa sine
qua non*, ar cyfryw Enwau, megis y mae
Vorstius ac eraill yn gweled yn gym-
mwys eu galw, yn hytrach na dywedyd
eu bod yn *haeddu*.

Y mae'r Pabistiaid yn cyfri tri math
o *Haeddiant*.

1. *Meritum ex condigno*. *Haeddiant*
o gy-ys-dal : Pan byddo'r Gwaith neu'r
Gwasanaeth a wneir, yn cyfateb o ran
ei werth i'r Wobr neu'r Gyflog : Felly
y mae Gwas cryf, medrus yn ei waith,
yn gwneuthur llawn Werth ei Gyflog.

2. *Meritum ex pacto*. *Haeddiant*
trwy

trwy Gyttundeb, neu Ammod. Megis pe bae Gwr yn cymmeryd yw Wafan-
aeth un ag a fae'n egwan o ran ei Rym
a'i Ddeall, gan addo iddo Gyflog am
wneuthur yr hyn a allo; a hyn y mae
y Gwas yn addo wneuthur.

3. *Meritum de congruo.* Haeddiant
o ran Cymhwysder. Megis pe bae eich
Yd neu'ch Gwair ar led yn amser Cyn-
haiaf, ar Gatod yn agos i'chi gorddiwes,
a bod arnoch eisiau Cymorth; a bod
Dyn ar yr un rhyw amser yn passio heibio
ac yn eich gweled mewn mawr dratael, fe
a dry attoch, ac a rydd beth cynnorthwy,
ac a aiff ym mlaen yw ffordd drachefu.
Yma, er na all y cyfryw Dyn ar yr achos
hwnnw bledio dim Haeddiant o ran
Cyttundeb; etto chwi welwch yn gym-
mwys, ac yn weddus ber iddo yted Diod,
neu ddangos iddo ryw Gydnabyddiaeth.

Trwy'r fath gyntaf o Haeddiant, ni
all un Creadur gleimio dim ar Law Duw.
Y ddau fath arall o Haeddiant sydd gyn-
hwysedig yn Athrawiaeth y *Pabiffiaid*
ar *Arminians*, o blegid Cyfiawnhad
Dyn, a'i Hawl i Fywyd Tragywyddol.

Y mae'r *Arminians* yn athrawiaethu i Grist, trwy ei Farwolaeth, brynu pob un o Ddynol Ryw, *Pharaoh* yn gyftat ar Apostol *Paul*. Eithr pe rho'n a bod eu Hathrawiaeth hwy o blegid Hæddiant Marwolaeth Crist yn wir, ni ellid dywedyd yn gymmwys iddo brynu un oll: A thruenus fuasai Cyflwr Dynol Ryw, pe buasai heb hwrcasu iddynt trwy ei Farwolaeth ddim rhagor nac y maent hwy yn ei ddywedyd. Y mae i ni ymddal sulw, am gynifer o Ddynol Ryw ag sy'n marw cyn dyfod o honynt i arferiad o'u Deall, y mae y rhai'n i gyd yn myned i'r Nef, heb gael dim Budd na chynorthwy oddiwrth Farwolaeth Crist, o herwydd nad ynt yn sefyll mewn dim diffyg o hono. Y mae y dysgedig yn cyfri, fod agos i'r naill hanner o Ddynol Ryw yn meirw yn eu stat blentynaid. Ac felly y rhan fwy ag sy'n mwynhau y Gogoniant nefol, nid ydynt yn sefyll dan ddim math o Rwymedi-gaeth i Jesu Grist, os coelir yr *Arimians*, canys ni dderbyniafant ddim llefnad o-ddiwrtho ef na'i Ddiodefnadau.

O ble-

*O blegid Rhag-Arfaeth Duw meum per-
thynas i Gystor tragywyddol Dyn
Neu, Etholedigaeth a Gwrthodedi-
gaeth.*

YR Yfgrýthur sydd dra eglur o blegid
Etholedigaeth Duw; fef, fod gam
Dduw ei Etholedigion ym mysg Dynol
Ryw, y rhai a rag-arfaethodd, ac a rag-
ddarparodd ei i fwynhau Happurwydd
tragywyddol.

Yr *Arminians* ydynt yngwybod hyn;
fef, fod yr Yfgrýthur yn eglur yn y peth.
Am hynny y maent yn cyfaddef, fod
y fath beth ag *Etholedigaeth Duw*; a
hod yr *Etholedigaeth* yma o Dragyw-
yddoldeb. Eithr y maent yn fagiol ac
yn dwyllodrus yn y Cyfaddefiad yma,
y maent yn wneuthur. Canys yn ol eu
Hathrawiaeth hwy, nid oes dim o'r fath
beth ag *Etholedigaeth Duw*. Nid *E-*
tholedigaeth Duw ydyw; eithr *Ethole-*
digaeth Dyn ei hun ydyw. Y Dyn sydd
yn ei ethol ei hun o lyf Dynion eraill;

ac yn ei baratoi ei hun tu ag at fwyn-
hau Bywyd tragywyddol.

Y maent hwy yn athrawiaethu o ble-
gid Etholedigaeth fel hyn.

Duw, meddant, oedd yn rhagweled
er tragywyddoldeb, pa rai o Ddynol Ryw
a arferent Allu eu Hewyllys Rydd i gre-
du, ac i wneuthur Gweithredoedd da;
a'r rheiny, yn gymmaint au bod yn eu
hethol eu hun, yntef hefyd a'u ethol-
odd i Fywyd tragywyddol. Yr oedd ele
hefyd yn rhagweled, pwy rai na arfer-
ent eu Gallu i gredu ac i wneuthur
Gweithredoedd da; a'r rheiny, yn gym-
maint a'u bod yn eu gwrthod eu hun,
yntef hefyd a'u gwrthododd. *Scripta*
Synodal. de prædestinatione. cap. 1. Fwy
ddarlenn y Pethau y maent yn ddywed-
yd o blegid y Pwngc hwn, fe ddeallir
eu bod yn cyfiri rhyw fath o *Haeddiant*
yn y rhai a etholir, er eu bod yn ym-
gadw rhag arferyd y Gair.

Yr Athrawiaeth hon sydd yn cyttuno
yngwbl ac yn hollawl ag Athrawiaeth
yr hen *Belagians*. Canys fel hyn y dy-
wedent, *Præsciebat (Deus) qui futuri*
essent.

essent sancti per libera voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi constitutionem, in ipsa sua præscientia, qua tales futuros esse præscivit, elegit. Aug. de prædest. sanct. l. i. c. 18. Yr oedd Duw yn rhagweld pa rai, trwy eu Hewyllys Rydd, a fyddent fyw yn sanctaidd, ac am hynny fe a'u hetholodd.

Y mae un Peth yn eu Hathrawiaeth o blegid y Pwngc hwn, sydd fwy hynod etto na'r hyn a grybwyllafom.

Y maent yn cael ei gyfiri yn beth crchyll ym mysg Cristnogion, wadu holl Wybodaeth Duw. Y mae eu Hathrawiaeth hwy yn cynnwys y cyfryw Wadiad, Canys trwy ddala Ewyllys Rydd, y maent yn tynnu Ewyllys Dyn o dan oruwch-reolaeth Duw. Ac os felly; pa fodd y gall Duw rag-wybod, pa fodd y try Ewyllys Dyn, nawy nac y gall Dyn wybod y modd y gweithreda Ewyllys Duw. Y mae *Gregorichovius*, o fewn ychydig yn cyfadde'r peth. Faf hyn y dywed.

Voluntas hominis a Dei voluntate

' in determinatione sui ipsius quodam
 ' modo dependet: Dices, in hoc operan-
 ' di modo, Deum etiam quod nullo
 ' a voluntate dependere: concedo, quo-
 ' ad actum determinationis liberæ, eo
 ' quem supra indicavi, sensu universaliore
 ' atque improprio".

Y mae Ewyllys Duw mewn rhyw
 ystyriaeth yn gorphwys at Ewyllys Dyn:
 Ac mewn rhyw Ystyriaeth y mae Ewy-
 llys Dyn yn gorphwys at Ewyllys Duw.
Nic. Greu. contr. Ames. de Redempt.

Tu ag at ddangos yn blaen y peth y
 mae y Dynion hyn yn feddwl, fel hyn
 y mae'r peth yn sefyll. Y mae Dyn
 yn disgwyl a fydd i Dduw ewyllysio ei
 oleuo fe, a danges iddo y pethau a ddy-
 le wneuthur: Ac y mae Duw yn disgwyl
 a fydd i Ddyn ewyllysio troi a byw yn
 sanctaidd; os gwna hynny, yna efe a'i
 dewis.

Eithr y mae *Vorslius* yn fwy con-
 ac yn dywedyd, nad ydyw Duw yn
 rhag-wybod y Pethau a wneir gan Gre-
 aduriaid rhesymmol, o herwydd bod
 ganthynt

ganthynt Ewyllys kydd. Yr hyn beth
oedd *Sofinus* o hono yntef yn ddala.

Cyfeillion a Chanlynwyr *Arminius*
oeddynt mewn mawr Gyfyngder yn yr
achos hwn. Rhai o honynt a ddywed-
ent eu meddwl allan yn hy, yr un
modd ag y gwnae *Vorsius*; Eraill a
welent yn gymmwys fod yn ochelgar,
ac ymagadw rhag dywedyd dim o blegid
y peth. Eithr yn gymmaint a bod y
Gweinidogion, wrth ddisputo, yn gosod
yn fynych yn eu herbyn, eu bod hwy au
Hathrawiaeth yn gwadu Holl-Wybod-
aeth Duw; ac hefyd yn gwasgu arnynt,
ac yn eu cymmell i ddywedyd eu me-
ddwl o blegid y peth, se ddarfu iddynt
or diwedd ddywedyd, *Nos passim urge-*
mus predestinationem ex fide praevisa.
Apol. c. 2. f. 8.

Yr ydym ni trwy ein holl Scrifeniadau
o blegid y Pwngc hwn, yn haeru, Fod
Duw yn eithol y rhai y mae efe yn rag-
wybod y bydd iddynt gredu. Ond yr
oedd y Gweinidogion yn dywedyd wr-
thynt, nad oedd y Rhagwybodaeth oed-
ddent

ddent hwy yn addeff, ddim ond y peth
 yr ydys yn alw, *præscientia conjectu-*
ralis; Rhagwybodaeth o debygoliaeth.
 Megis pe bae Gwr a rhyw Orchwyl i
 wneuthur y maes o law, ac heb neb yn
 bresennol i'w wneuthur; a dyfod ar yr
 un amser ryw Garddodyn i'r Dews. Fe
 feddwl, ond odid, fe fydd i hwn wneu-
 thur y peth, os addawaf Ddryll o Ar-
 ian iddo; canys y mae Arian yn am-
 heuthyn iddo fe: Y mae ymma ryw
 fath o Rag-Wybodaeth; eithr nid yw
 ond ansicr iawn; o herwydd, nid hwy-
 rach na fydd i'r Oferddyn hwnnw ddewis
 y'i hytrach rodio, nac ymosod; weithio;
 ac felly wneuthur rhyw Esgus a myned
 ymmaith. Y cyfryw Ragwybodaeth y
 mae *Vorsius* ac craill o honynt yn ro-
 ddi i Dduw, o blegid Etholedigaeth
 Dyn: sef, fel hyn; Os bydd i mi oleuo
 Deall y cyfryw Ddyn, a gosod o'i flaen
 ef Boenau Uffern, ac hefyd Happulrwydd
 tragywyddol y Nef; a gosod rhai i'w
 gynghori a'i rybuddio, a'i ofod yn y
 cyfryw bar cyfryw Amgylchiadau, &c.
 Ond odid fe fydd iddo ystyried, a thro'i
 ei

ei Ewyllys at yr hyn sydd dda, a go-
fod y Gallu sydd yntho ar waith i
fyw yn dduwiol ac yn sanctaidd. Y
cyfryw ar rhain y maent yn ddywedyd
fod Duw yn ethol o Dragywyddoldeb,
ar cyfryw a hyn yw ei Rag-Wybod-
aeth ef o'u plegid: Eithr pa mor anwe-
ddus a chabledus hefyd, yw rhoddi y
fath Rag-Wybodaeth i Dduw, nid rhaid
dywedyd.

Eithr i ddywedyd y Gwirionedd o
blegid Etholedigaeth yr *Arminians*, y
cyfryw a hyn yw.

Y mae Duw yn danfon yr Efengyl i
ryw Wlad. Ac yna, y mae'n disgwyl
pa rai a wnant Ddefnydd da o'u He-
wyllys Rydd, ac or Gallu sydd ynddynt
i greda ac i wneuthur Gweithredoedd
da; y rheiny, o's parhant i wneuthur
felly hyd y diwedd; neu os byddant
y cyfryw ar eu Marwolacth, fe fydd iddo
eu dewis. Ac felly ar ol chwilio Ath-
rawiaeth yr *Arminians* o blegid Etho-
ledigaeth Duw, fe geir gweled, mai, nid
Etholedigaeth Duw ydyw; eithr Etho-
led-

ledigaeth Dyn ydyw; Dyn sydd yn ei ethol ei hun.

Drachefn, nid Etholledigaeth dragywyddol ydyw; canys ar ol i Ddyn ei ethol ei hun, y mae Duw o hono yntef yn ei ethol yr un pryd ac y mae yn ei gymmeryd i'r Nef.

Hyn a gaiff wafanaethu o blegid Etholedigaeth yr *Arminians*.

O blegid Parhad y Sain yn Stat o Ras

EGRAS sydd yn Athrawiaeth yr Efen-
gyl yn cael ei alw, *Blaen-ffrwyth*
yr Ysbryd. Y mae'n cael ei alw yn
Flaen ffrwyth yr Ysbryd, o herwydd
mai'r Ysbryd Glan yw yr Awdr o hono:
Efe sydd yn ei roddi, efe sydd yn ei
weithio yn yr Enaid. Y Blaenffrwyth
sydd yn rhagflacnu, ac yn arwyddocau
nesiad y Cynhaiaf. Ac y mae'r Blaen-
ffrwyth yn *gyfryw Arwydd* fed y Cyn-
haiaf ar ddyfod, ac nad yw yn pallu.
Y cyfryw sydd Cyfyngder y Llafurwr
weithiau

weithiau, ac y gorfydd iddo arferyd mawr
gynhilwch tu ag at allol o hono ben i
firwyth ei Heinar gyrrhaeddid y Blaen-
firwyth. Eithr pan gaffo brawf o ychydig
o Guwd ei Dir, megis Blaen-firwyth,
bydd gantho lawn hyder Gobaith y
bydd iddo ar fyrder ddyfod i gludo ei
Ylgubau yngnyd.

Y maen affreidiol fyned o hononi
ynghylch dangos i'r sawl ag fydd gyd-
nabuddus a Scrifenniadau'r Apostolion,
pa mor fynych y maent hwy yn dwyn
ar gol i'r Sainet yr hyn a dderbyniant
eulus oddiwrth Dduw. Y Cynheddau
netol a ddarfuasai i Ysbryd Duw eulus
eu gweithredu a'u plannu yn eu Calon-
au hwynt. Hynny yw, y maent yn
cossa iddynt, ddarfod iddynt eulus dder-
byn y Blaen-firwyth. Ac y maent yn
erchi iddynt, ac yn eu cyngori i wneud
thau Demydd o'r Ystyriaeth hon (sef,
darfod iddynt dderbyn y Blaen-firwyth)
i'w cynnal i fynu ac i'w cysuro dan yr
holl Flinderau a Thralledion a gyfarfy-
ddent a hwynt yn amser eu profiad yma.

ar y Ddaear. Canys mor sicf ac y mae'r
Cynhaiaf yn eanlyn y Blaenffrwyth;
mor sicf a hynny, y byddai i'r Gras a
dderbyniasent, derfynu mewn fragywy-
ddol Ogoniant.

Ac y mae i ni ymma i ystyried, fod
bagad or rheiny, at yr rhaſ yr oedd yr
Apostolion yn scrifennu, fod anhyw o
honynt, meddaf, newydd dderbyn Gras,
ac hesyd yn eu jenseyd, ac i fyw etto
nifer fawr o Flynyddoedd. Eithr y
maent hwy (yr Apostolion) yn cynghori
y rhain yn gystal ac eraill gymmeryd
Cyflwr oddiwrth y Gras a dderbyniasent;
canys ni chollent byth mor hono; eithr
bydde iddo derfynu mewn Hapusrwydd
didrangedig.

Eithr gwrandawn pa gyfryw ydyw
Athrawiaeth (neu yn hytrach Lytelliaeth)
yr *Arminians* o blegid y Perthau hyn.

Y maent yn dywedyd, mai peth cy-
ffredin iawn yw, Fod Dynion yn gyf-
ranogion o wir Ras, o Ras jachulol;
ac ar ol hynny yn ei lwyrgolli, a bod
mor ddifas ac y buasent erioed or blaen.
Ac ar ol hynny, ddyfod i fod yn berchen-
nogion

nogion o wir Ras draehesfn; a cholli y
Gras hwnnw eilchwaith; ac felly troi o
un Cyflwr i'r llall lawer o weithiau cyn
terfyniad eu hamser.

Athrawiaethu y maent, y gall fod
Dyn heddyw yn Blentyn i Dduw; a
bod y foru yn Blentyn Diafol: Fod o
hono heddyw mewn stat o Ras, a gwir
Hawl gantho i Fywyd tragywyddol, ac
y foru yn Fab Uffern: A phan fyddde
yn stat o Ras, y mae Duw yn ei ethol
i Fywyd tragywyddol; eithr pan gollo'r
Gras hwnnw y mae Duw yn ei wrthod:
Ac felly cynnifer gwaith ag y mae
Dyn yn stat o Ras, cynnifer gwaith y
mae Duw yn ei ethol; a chynnifer
gwaith ac y mae yn colli ei Ras, cyn-
nifer gwaith y mae Duw yn ei wrthod.
Ac yn y modd hwn y mae Dyn yn troi
o un Cyflwr i'r llall, wyneb a gwrth-
wyneb, fe allai gant o weithiau cyn ei
ddiwedd; ac os bydd i'r Angeu ei orddi-
wes ef yn yr Awr dda honno, yn yr
hon y mae yn y stat o Ras; ynz fe
fydd i Dduw ei ethol ef yn hollawl i
Fywyd tragywyddol: Eithr os digwydd
i'r

f'r Angau ei gippio ei ymmaith yn yr
ennaid honno yr hon y byddo yn ddiras;
yna, Dyn gwrthodedig a damnedig yd-
yw.

Y cyfryw a hyn ydyw Barn yr *Ar-
minians* o blegid Gras. Y Blaen-strwŷth
hwn (os coelir eu Athrawiaeth hwy)
peth ansicr, anwadal, a thwyllodrus iawn
ydyw. Eithr Duw a weryd eu Bobl
rhag rhoddi lle i Athrawiaeth mor ang-
hysurus; Athrawiaeth mor wrthwnebol
i'r Ylgyrthurau, y rhai a gymhwyswyd
ag a ddarparwyd i weini i ni fawr Ddi-
ddanwch, a Gobaith da trwy Ras.

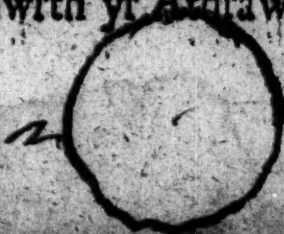
Ni bu'r Eglwys Grifnogol un amser
heb Ragrithwyr ynhi. Y mae Rhag-
rith rhai or rhain yn ymddangos yn y
Byd hwn, trwy dorri ou llwgr allan, a
thrwy lwyd droi o honynt i ffordd dest-
ryw drachefn. Yr Ylgyrthur y son yn
fynych am y cyfryw Ddynion. Yr *Ar-
minians* a galglant gynifer ac y gaffont
or cyfryw Ylgyrthurau; a thrwy y cyf-
ryw fannau or Ylgyrthur y ceisiant
bryfo, *Fed ymadurwiad o stat o Ras.*

Handwritten signature or scribble

Fe fydd i ni bellach gymmeryd ein Cennad oddiwrth yr *Arminians* au he-lynt, ar ol i ni osod i lawr ychydig be-thau fydd gymanwys yw nodi yn ych-
waneg o blegid y Dynion hyn au Ha-
thrawiaeth.

1. Ni ddalsom sulw o'r blaen, ddan-
fod i *Arminius* a'i Ganlynwyr gloddio
yu y Dommen o Eglwys *Rufain*, a chy-
meryd oddiyno Frynt *Pelagius*, a'i waf-
garu trwy'r Gwledydd. Felly y gwnaeth
canys fe gymmerodd ei Athrawiaeth
allan o Llyfrau'r *Jesuits*, y rhai ydynt
y Frawdoliaeth gala ag sy'n perthyn i
Eglwys Rufain. Yt un Ymadroddion
a geir weithiau air yn air yn Llyfrau'r
Jesuits ac yn Llyfrau'r *Arminians*.

2. Oddiwrth yr Hanes a roddasom o
blegid Athrawiaeth *Pelagius*, ac Ath-
rawiaeth *Arminius*, gallwn weled eu bod
yn cyttuno y naill ar llall. Eithr y
mae i ni yma etto nodi, Fod yr *Armi-
nians* mewn un peth yn gwyro ym
mhellach oddiwrth yr Athrawiaeth Grist-
nogol

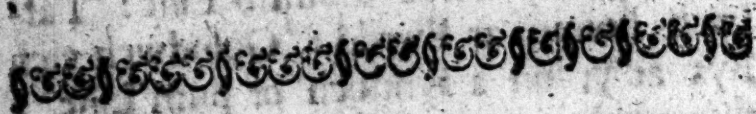

nogol na *Phelagius*. Canys *Pelagius* oedd yn cysaddf i *Farwolaeth Crist* hwrcalu Maeldeuant y Pechodau a wna Dyn cyn ei Droedigaeth. *Gratiam Dei, quæ data est per fidem Jesu Christi, ad hoc tantum valere, ut peccata præterita dimitantur, non ut futura vitentur. Aug. de Gratia & liber. arbitr. c. 19.* Opiniwn yr *Arminians* o blegid yr hyn a hwrcafodd *Marwolaeth Crist*, ni ddan-golasom or blaen beth ydoedd. Y *Semi-Pelagians* hefyd, trwy geisio gosod gwell lliw ar eu Crefydd na'r *Pelagians*, a dramwyddasant, mewn rhai Pethau yn waeth. Canys dala yr oeddynt, am gynnifer o Blant bychain ag oeddent yn meirw cyn eu bedyddio; fod o honynt yn cael eu damnio, nid am eu bod yn euog o ddim math o Bechod, ond am y Pechodau yr oedd Duw yn rhagweled a wnaent, pe cawsent amser.

3. Opiniwnau'r *Arminians* ydynt oll yn canlyn y naill oddiwrth y llall, felly ag y maent yn anwahanedig. Y cyfryw a hyn ydynt. Cymmerwch Gaddwyn

dwyn yn cynnwys o bumb Linc: Taf-
lwch honno ar Fwrdd: Gosodwch eich
Bys ar yr un a synnoch or pum Linc, a
thynnwch hi tu ag attoch; fe fydd i hon-
no dynnu'r lleill i gyd ar ei hol; o he-
rwydd bod o honynt bob un y naill am
y llall. Felly y mae Opiniwnau *Ar-
minius*. Yr hwn a fyddo sodlon i gym-
meryd atto un Pwngc or Athrawiaeth
honno, y mae efe trwy hybny yn ei
wneuthur ei hun yn rhwym i gymme-
ryd atto y rheft i gyd.

4. Yr *Arminians*, os gweddiant yn y
cyfryw sodd ag y fyddo gysonol au Ha-
thrawiaeth, nid oes iddynt geisio gan
Dduw, ond yn unig gael o'u Deall ei
oleuo: am y rheft y mae'r Gallu yn-
ddynt eu hun. Hefyd nid allant weddio
am Faddeuant Pechod ei niwyn Marwo-
laeth Crist; canys ni bu farw mo hono i
hwrcasu y cyfryw beth, yn ol eu Ha-
thrawiaeth hwy.

P E N. IV.

O blegid y pryd ar modd y ducth Athrawiaeth Arminius i'r Tynys hon.

Athrawiaeth Eglwys Loegr a gynhwysir yn y 39 Articl, ac yn y Elyfr a elwir yr *Hemili*. Y mae y rhain yn dangos, fod yr Athrawiaeth a settlwyd yn Lloegr yn nechrau'r Refformasion, yn cyttuno yn gwbl ac yn hollawl â'r Athrawiaeth Catholig Cristnogol, a'i bod hi mor wrthwynebol i Athrawiaeth *Arminius* ac ydyw Goleuni i Dywyllwch. Ac o ddechreuad y Refformasion i wared, darfu, nid yn unig y *Puritanaid*, ond *Gweinidogion Eglwys Loegr* hetyd, ddala a glynd wrth yr *Athrawiaeth* hon. Pan cynhaliwyd y *Gymniant* o *Weinidogion* y *Nort*,

y Brenin *James I.* a ddanfonodd rai o Weinidogion Eglwys Loegr i'r Gymnastfa honno, i ymddiffyn y Gwirionedd, ac i wrthwynebu Opiniwnau *Arminius*. Ac heb law hynny, dartu i amryw o'r Gwyr mwya dyfgedig o Gymmundeib Eglwys Loegr ymgasglu ynghyd, ac uno i scrifennu yr erbyn Athrawiaeth *Arminius*, ac i ddangos eu cydsyniad ar holl Eglwyli Cristnogol Protestanaidd. Scriffennasant hefyd at Ben-lywodraethwyr *Holland* i'w cynhyrfu a'u cynghori i wilio yn erbyn y Bobl gamlynniol, dderfsgus hynny, yr *Arminians*: Dywedasant wrthynt, fod y Dynion hynny, oni chymmerent ofal mewn pryd, yn debygol i fod mor flinedig iddynt hwy, (y Magistrates) ac y bualent or blaen i'r Gweinidogion. Y Llyfr hwn a scrifennwyd yn Lladin; ac y mae etto ar gynted; p'un a'i fod wedi ei gyfiacthu i'r Saesonaeg, nis gwn. Hyn a fu ynghylch y Flwyddyn 1618. Y Brenin *James I.* a fu farw ynghylch y Flwyddyn 1625. Ni chafodd Opiniwnau *Arminius* ddim Cynhwysiad na Derbyniad yn

• F i

yn y Deyrnas hon, hyd at ol Marwol-
aeth y Brenin hwn *James I.* Megis ag
y mae'n dra hysbys i bawb ag fydd gyd-
nabyddus a Histori'r Amseroedd hynny:
Eithr o blegid y modd y daeth y Pla
hwnnw yma gyntaf, ni bydd raid i ni
arteryd llawer o Eiriau i fynegu: Dig-
wyddodd yn y modd y canlyn.

Pan fu farw *James I.* ei Fab *Charles*
I. a deyrnafodd. Y Brenin *Charles* hwn
a briododd Babisties, yr hon oedd dra
thanllyd ei Zel tu ag at y Grefydd Ba-
baid. Ar hyn cafodd yr Offeiriaid pa-
baid gyffeulder ac annogaeth i ddyfod
i mewn, ac ymwasgaru trwy'r holl
Deyrnas: Canys y mae amryw o Blant
y Pabistiaid sy'n yr Ynys ymma yn cael
eu dwyn i fynu mewn Ylgonion yn *Flan-*
ders, ac yn cael eu gwneuthur yn O-
ffeiriaid pabaid; y rhain a ddantonir
bob yn un yn ol yw Gwlad drachefn, i
wneuthur Profelytes, ac i gynnal i fynu
hyd ag y gallont, Hawl a Chrefydd
Eglwys *Rufain* yn y Wlad. Y rhai
hyn a yrrwyd y pryd hwnnw yn heidiau
yma,

yma, o herwydd eu bod yn barnu, fod ganddynt Odfa gyfaddas.

Y Ffordd ar modd mwya tycciannol i wneuthur Profelytiaid i'r Grefydd Babaidd (fel yr oedd Cyngoriaid y Pab yn barnu) ydoedd, plannu Crefydd *Arminius* yn gyntaf yn y Wlad. Yr Offeiriad Pabaidd yma, hwy a wnaent ddrygau, megis dan *Len-gel*; i ddwyn i ben eu Diben, hwy a gymmerant arnynt mai Protestaniaid ydynt. Ac felly y pryd hwnnw, hwy a bledent ac a scrifenent dros Opiniwnau *Arminius*; hwynt hwy a wyddent pa ryw Orhgudd i'w wisgo, tu ag at gael o honfyt eu cynnwys ym naha ryw Gyfeillach ag y mynnent. Aent i'r ddwy Ysgol gyffredin, *Cambridge* a *Rhydychen*, ac a wnaent Profelytiaid. A thu ag at wneuthur eu Gwaith yn fwy llwyddiannus, darfu i'r Brenin *Charles I.* ddanfôn allan Broclamasiôn, neu Orghymmyn cyhoeddus, i wahardd Gwyr dysgedig y Deyrnas, rhag iddynt ddisputo neu scrifennu o blegid Opiniwnau *Arminius*; a thrwy y cyfryw Foddion a hyn, darfu i Ath-

rawiaeth *Arminius* ddyfod megis mewn ffashiwn.

Yn *Rhydychen* a *Chambridge*, y Gwyr-
jeuengc a ddilputent dros Opiniwnau
ac Athrawiaeth *Arminius*. Yn *Rhyd-
ychen* y pryd hwnnw, yn y Ty-ylgol
lle'r oedd Dr. *Prideux* yn Feistr, un o'r
Gwyr jeuengc a ddisputodd o'i flaen ef
yn erbyn Rhag-Arfaeth Duw (neu Erho-
ledigaeth) Y Doctwr ar ol gwranddo arno
ryw enaid, a ddywedodd, *Tu audes dis-
putare contra Decretum Dei, ego non
audeo disputare contra decretum regis.*
Yr wyt ti mor eon a disputo yn erbyn
Arfaeth Ddw; ni feiddiaf inneu ddisputo
yn erbyn Arfaeth y Brenin. Yr oedd
Proclamaſion y Brenin yn ei wahardd i
ddisputo yn erbyn yr *Arminians*. Ac
yn y modd hwn cafodd Athrawiaeth *Ar-
minius* ei phlannu ym mysg y Genhed-
laeth jeuengc o Ylgolheigion oedd yn
cwnnu i fynu yn y Deyrnas y pryd
hwnnw. Ac fe glywyd rhai o'r Offeiriaid
pabaidd yr Amler hynny yn ymfroftio,
ac yn dywedyd, *We have now sowed
the hopeful Seed of Arminianism.* Fe
ddarfu

ddarfu i ni yn awr haw *Arminianism*
yn eu plith yn ol ein meddwl.

Tra parhaodd Teyrnasiad *Charles I.* tafodd yr Offeiriaid pabaidd a'u Profe-
lytes gyflawn Rydd-did i wasgaru Ath-
rawiaeth *Arminius*; ac ni buant segur
yn y cyfamser. Yr Had a hauafant y
pryd hwnnw a dyfodd i fynu yn Gnw
glanwych, a pharhaus; canys nis gall-
wyd ei fwrw allan o'r Tir hyd heddyw.

Rhaid i ni yma ddal sulw o blegid y
Brenhin hwn, *Charles I.* wedi dwyn
Arminianism i'r Wlad, ddartod iddo
chwamegu y Drog hwn befyd; sef, or-
thrymmu'r Deyrnas, trwy beri iddynt
dalw Toll a Threthi heb Gyfraith trwy
Barliament, eithr yn ol ei Feddwl a'i
Blefer ei hun. Fe deyrnasodd yn y modd
hwn ynghylch pumtheg Mlynedd, sef
o'r Flwyddyn 1626. hyd y Flwyddyn
1641. Yn yr hon Flwyddyn y cododd y
Wlad i fynu yn ei erbyn; ac felly efe
a drowyd heibio. Eithr yn yr amser ag
y teyrnasodd, darfu i amryw o'r rhai
ag oeddynt *Arminians* gael eu cym-
meryd i weini yn gyhoeddus yn y Eban-
oedd

oedd: Ond pan throwyd ef (y Brenhin) heibio, te throwyd y rhain hetyd i gyd allan o'r Llanoedd; ac eraill a gymmerwyd i mewn yn eu lle, amryw o ba rai oeddent o'r Puritanod. Y Parliament oedd y pryd hwn yn rheoli.

Tra parhaodd Rheolaeth y Parliament, er bod y Genhedl ieuengc o *Arminians* a dorrasai allan yn ddiweddar (er eu bod meddaf) yn cael eu cadw allan o'r Llanoedd; etto yr oeddynt yn dra diwid ac efgud yn y cyfamser i walgaru yr Athrawiaeth Arminiaidd. Yr Officiaid pabaidd, y rhai ydynt yn cael eu galw *Popish Missionaries*, *Popish Envoies*; y rhai hyn oeddynt Gymnothwywyr, neu yn hytrach, yn Flacneriaid yn y peth.

Ynghylch ugain Mlynedd ar ol bwrw heibio *Charles I.* dugwyd i mewn ei Fab ef *Charles II.* i deyrnasu. Ar Brenin hwn, wedi cael o hono y Llywodraeth yn ei Bwer a'i Feddiant, ni bu neppell hyd o ni ddarfu iddo droi allan o'r Llanoedd y rhai a ofodolai y Parliament

llament yno; ac a ddugodd i mewn
eraill yn eu lle: Ar rhai a ofododd i
mewn yn eu lle oeddynt gan niwya *Ar-*
minians. Ac felly, gallwn ddywedyd i'r
Brenhin *Charles I.* ddwyn i fynu Wyr
jeuaingc yn y Grefydd *Arminiaidd*; ac
yw Fab ef *Charles II.* eu gwneuthur
yn Fugeiliaid i bregethu i'r Cynnulleid-
faodd trwy'r holl Deyrnas: Y naill a'u
dugodd i fynu, ar llall a ddarparodd
iddynt Brefferment. Ac or amser hwn-
nw hyd y pryd hwn, Gweinidogion Eg-
lwys Loegr ydynt *Arminians*, oddieithr
ymbell un yma neu accw. Ac felly
ni allwn yn dra chynimwys gyfri *Ar-*
minianism, y Grefydd *Arminiaidd*, megis
Etiteddiaeth a adawyd i'r Deyrnas hon
gan y ddau Frenhin hynny.

Cw. Ni glywsom pa mor egniol y
buwyd yn *Holand* i withwynebu Ath-
rawiaeth yr *Arminians*; pa fodd y du-
gwyd y Grefydd *Arminiaidd* i'r Deyrnas
hon mor heddychlon, ac mor ddidrwst,
heb gael o honi ddin Gwrlwynebiad?

Proch. Jenkin
his book 1747

At. Pa le yr oedd neb rhyw rai yw gwithwynthu? Y rhai oeddynt yn caelw yr hen Athrawiaeth Catholic Gristnogol, ac yn casâu Arminiaeth, yn lle bod a Phwer ganthynt yw gwithwynebu, oeddynt eu hun yn cael eu herlid: Ac felly y bu fynychaf, hyd yn awr yn ddiweddar, y maent yn cael peth llonydd.

Cw. Y mae Cymmanfeudd Eglwysig yn cael eu cynnal yn fynych yn y Deyrnas hon, y rhai a elwir *Convocation*: Pa ham na withwynebai y rhain y Greffydd *Arminiaidd*.

At. Y rhai sy'n gwneuthur i fynu y Cymmanfeudd yma, ydynt y Preladiaid, neu'r Elgobion, a'r Gweinidogion Prelaidd; y rhain yn gymmaint au bod eu hunain yn *Arminians*; a ellir disgwyl amynt eu condemnio eu hun.

Cw. Beth fydd yw ddywedyd o blegid Aelodau Eglwys Loegr, y rhai fydd yn proffesu eu hun o Gymmundeib Eglwys

Iwys Loegr, a ydyw y rhain hefyd yn Arminians; yn gyftal a'u Gweinidogion.

At. Am y rhain, ni ellir yfi gymmwys ddywedyd, fod o honynt yn Arminians; nac ychwaith yn Anti-Arminians (yn wrthwynebol i'r *Arminians*) Hynny yw, y maent (fel y mae'r mwya tosturi) yn ddiymgais o blegid y naill Athrawiaeth ar llall: Felly ag y gellir dywedyd, Nad oes gan Athrawiaeth *Arminius* ond ychydig atael neu Hawl yn y Deyrnas hon, heblaw yr hyn sydd ganhi ym mylg y Gweinidogion Preladaidd:

Ac fel hyn y dangosafom y pryd ar modd y dugwyd yr Athrawiaeth Arminiaidd, neu yn hytrach; yr Athrawiaeth Belagaidd; i'r Wlad hon yn yr Oes ddiwethaf a aeth heibio; ysbaidd ynghylch Deuddeg Cant o Flynnyddoedd ar ol y pryd y bu'r Athrawiaeth honno yn drablinedig i'n Henafiaid (yr hen Frytaniaid) gynt; ac er cynnifer o Wledydd a ddartu iddi dreigllo yn y cyfamser; etto yr

ydym yn gweled ei bod hi yn awr, yn gwbl; y cyfryw un ag ydoedd hi y pryd hwnnw, oddieithr ddarfod iddi yn unig newid ei henw.

Un peth ym mhellach nis gallwn lai na chrybwyll; sef, o blegid y Geiriau teg a hydawl a arferyd gan y rhai a scrifenasant dros Arminianism yn Nheyrnasiad *Charles I.* Y Llyfr cyntaf ac a ymddangosodd (ag y daliwyd fulw arno) y pryd hwnnw, a gafodd ganthynt y cyfryw Enw, neu Dittl a hwn, *God's Love to Mankind*: Hynny yw, *Cariad Duw tu ag at Ddynol Ryw.* Y mae Athrawiaeth yr Etengyl yn mynych grybwyll am Cariad Duw: Hwn yw'r Testyn y mai twya yn sefyll arno; sef mawrygu Cariad Duw tu ag at Feibion Dynion. Un or pethau pennaf hefyd ac yr ydoedd yr Eglwys Gristnogol yn ei ddadcan, ydoedd Cariad Duw.

Eithr y Bobl hyn, fel y tebygid with y Titl a roddwyd i'r Llyfr hwn, yr hwn oedd i basio'r Ffordd tu ag at ddyfod i'r Crefydd newydd i'n mysg, y Dynion

ion hyn, meddaf, a chwenychent beri i ni debyg a chredu, fod ganthynt hwy ryw Bethau Newydd i ddangos, pa mor fawr ydoedd Cariad Duw tu ag at Ddynion, ychwaneg i'r hyn ac oeddid yn ei wybod or blaen.

Cw. A pha fath ydyw Cariad Duw tu ag at Ddynion yn ol eu Hathrawiaeth hwy?

At. Y cyfryw a hyn ydyw; Os bydd i Ddyn ethol Duw yn gyntaf, a charu Duw yn gyntaf; yna, fe fydd i Dduw ei ethol yntef, a'i garu yntef: Ac os bydd i Ddyn trwy ei Ewyllys Rydd ei hun, a thrwy ei Nerth ei hun bwrcafu, ie yn hytrach haeddu, Bywyd Tragwyddol, Duw a'i rhydd iddo; efe pie. Eithr pe buasai Cariad Duw yn cynhae-ddid dim ym mhellach nac y mae y Dysgawdwyr hyn yn ganiathau iddi; a phe buasai Dioddefiadau Crist yn gwa-faiaethu i bwrcafu dim rhagor nac y maent hwy'n athrawiaethu; ni buasai Llesiant Dynol Ryw oddiwrth y cwbl oll ond ychydig iawn. Ac am y Pwer ar Gallu fydd mewn Dyn ei hun yna

Quak Jenkins

Mat

Matterion ei Jechydwrïaeth; y mae yn
 dra sicr, nad oes un Cyflwr mwy gre-
 fynol, nac un Farn fwy otnadwy tu yma
 i Uffern, nac i Ddyn gael ei goddi i fynu
 yw Ewyllys ei hun, ac yw Allu ei hun.
 Ond er mor anghysurus a thraingwydd-
 as hefyd yw'r Athrawiaeth y mae y Dy-
 nion hyn yn olod o flaen Eneidiau trî-
 ain; etto y mae gan Bobl Dduw Gysur-
 cryf; canys yr hwn a'u *carodd a Chariad*
tragyryddol; yr hwn hefyd sydd gadarn
 o *Gaderndid a Doethineb*; yr hwn y
 mae yn *aneirif ei ddeall*; efe a'u *bar-*
wain a'i Gyngor, felly ag na chant syr-
 thio i Gamlyniadau dinistriol; et trwy ei
anfeidriol Allu a'u ceidw trwy Ffydd i
Jechydwrïaeth.

D I W E D D.

9 JY 62

